

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)

طرح پژوهشی

**بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در پایان نامه ها و
رساله های پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)**

مجری

فریبرز درودی

با همکاری

زهرا دهنسرای

زمستان ۱۳۹۹

حقوق: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

طرح پژوهشی «بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در پایان‌نامه‌ها و رساله‌های پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)» پیرو قرارداد شماره ۳۳/۱۱۱۱۳ مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۹ میان پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (کارفرما) و آقای دکتر فربرز درودی اجرا شده است. گزارش حاضر مستند این طرح است. این گزارش و تمامی حقوق مادی آن بر اساس «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» مصوب سال ۱۳۸۴ و اصلاحیه‌های بعدی آن و همچنین آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون، متعلق به پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران است و هرگونه استفاده از تمام یا پاره‌ای از آن شامل نقل قول، تکثیر، انتشار، کاربرد نتایج، تکمیل و مانند آن به صورت چاپی، الکترونیکی یا وسایل دیگر تنها با اجازه کتبی پژوهشگاه امکان‌پذیر است. نقل قول در حد هزار واژه در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله با درج اطلاعات کامل کتابشناختی، نیازی به مجوز پژوهشگاه ندارد.

صفحه تأييد پژوهشگاه

**بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در پایان نامه ها و رساله های پایگاه
اطلاعات علمی ایران (گنج)**

مدیر طرح پژوهشی: فریبرز درودی، عضو هیات علمی پژوهشکده علم سنجی و تحلیل اطلاعات، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات
ایران (ایرانداک)

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، تقاطع فلسطین، شماره ۱۰۹۰

تلفن: ۶۶۴۹۴۹۸۰ (۰۲۱) داخلی ۴۰۹

رایانامه: doroudi@irandoc.ac.ir

چکیده

هدف: پژوهش شناخت تاریخچه و روند شکل‌گیری استفاده از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) است. در این مطالعه، ابعاد و جوانب، دلایل، برنامه‌ها و گزارش‌هایی که در این ارتباط مطرح شده تحلیل و ارزیابی شده و دلایل اصلی و توجیهی برای بهره‌گیری از فیلد موضوع و نیز رشته تحصیلی با توجه به کاربرد و عملکرد آن در حوزه فعالیت ساماندهی اطلاعات پایان‌نامه و رساله در اطلاعات علمی ایران (گنج) بررسی شده و وجود یا عدم وجود آنها به شیوه تحلیلی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

روش: روش مطالعه، مروری و نیز مطالعه تاریخی است. همچنین از روش مطالعه تطبیقی در کاربرد فیلدهای مورد نظر بهره گرفته شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۶ پایگاه اطلاعاتی فارسی و ۲۵ پایگاه اطلاعاتی خارجی است که از بالاترین اهمیت در میان کاربران و نهادهای علمی برخوردارند

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کاوش اطلاعات در وبگاه‌های اطلاعاتی مبتنی بر انواع فیلدهای مختلف بوده که از عنوان، نویسنده، زبان، نوع مدرک، شابک، شاپا، دی او آی، نام مجله، نوع مجله، نوع مقاله، و برخی از فیلدهای دیگر بهره گرفته‌اند. هر پایگاه متناسب با نوع اطلاعات موجود خود و نیز نیاز کاربران و فعالیت تخصصی از فیلدهای متعددی استفاده کرده است. در کنار این فیلدها، استفاده از فیلد موضوع در ۷۵ درصد پایگاه‌های ایرانی بهره گرفته شده و ۳۱/۲۵ درصد از آنها از فیلد رشته تحصیلی استفاده کرده‌اند. همچنین در میان پایگاه‌های خارجی ۹۶ درصد از آنها از فیلد موضوع استفاده کرده و ۱۲ درصد آنها از فیلد رشته تحصیلی استفاده کرده‌اند. پایگاه‌های اطلاعاتی در بیشتر موارد در کنار فیلد موضوع و یا در برخی موارد به عنوان جانشین موضوع از فیلد کلیدواژه برای پشتیبانی موضوعی استفاده کرده‌اند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد که نیاز کاربران، اهداف سازمانی و نوع خدمات اطلاعاتی نیاز به فیلد موضوع را تایید می‌کند. همچنین استفاده از فیلد رشته تحصیلی به عنوان یک اولویت اساسی ارزیابی شده است. بهره‌گیری از ابزارهای استاندارد در اعتبار بخشی به موضوع نقش مهمی دارد.

کلیدواژه‌ها: پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها، فیلد رشته تحصیلی، فیلد موضوع

سپاس‌گزاری

بدینوسیله از ناظر گرامی طرح پژوهشی، استاد گرامی، سرکار خانم دکتر نجلا حریری به دلیل راهنمایی در خصوص بیان نکات ارزشمند برای اصلاح علمی متن حاضر سپاسگزاری می‌کنم. همچنین از همراهی و ارشاد سرکار خانم زهرا دهنسرای همکار محترم طرح در طول پژوهش و در راستای تقویت طرح پیش رو، مراتب تشکر خویش را اظهار می‌دارم. علاوه بر آن، از بیان نکات ارزنده جناب آقای دکتر محمدجواد ارشادی در مسیر رفع ابهام‌های موجود در طرح پژوهشی سپاسگزارم.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش	۱
مقدمه	۲
بیان مساله	۳
اهمیت موضوع	۴
هدف پژوهش	۴
سوال‌های پژوهش	۵
تعاریف مفهومی و عملیاتی	۵
فصل دوم: مباحث نظری و پیشینه پژوهش	۸
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)	۹
تاریخچه ایرانداک	۱۰
پایگاه اطلاعاتی	۱۲
پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)	۱۳
بازیابی اطلاعات	۱۵
اهمیت کلیدواژه و موضوع	۱۶
پیشینه پژوهش	۱۷
پیشینه پژوهش در ایران	۱۷
پیشینه پژوهش در خارج از کشور	۲۱
فصل سوم: روش پژوهش	۲۷
روش پژوهش	۲۸

۲۸	 جامعه آماری پژوهش
۳۰	 روش و ابزار گردآوری داده‌ها
۳۱	 جنبه نوآوری پژوهش
۳۲	فصل چهارم: یافته‌های پژوهش
۳۳	 یافته‌های پژوهش
۳۳	 پرسش اول پژوهش
۳۸	 پرسش دوم پژوهش
۳۹	 پایگاه نورمگز
۴۰	 پایگاه مگ ایران
۴۲	 پایگاه مرکز اطلاعات عملی جهاد دانشگاهی
۴۵	 پرتال جامع علوم انسانی
۴۷	 مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری
۵۰	 سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران
۵۲	 پایگاه سیویلیکا
۵۳	 علم نت یا جویشگر علمی فارسی
۵۵	 پایگاه ایران نمایه
۵۶	 کنسرسیوم محتوای علمی
۵۷	 سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه تهران
۵۸	 سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس
۵۹	 سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه اصفهان
۶۰	 پایگاه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد
۶۱	 سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)
۶۲	 بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز
۶۳	 پایگاه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا

۶۴	 پایگاه رساله‌های دانشگاه ام آی تی
۶۵	 مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا
۶۶	 مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو
۶۷	 پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها
۶۸	 پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا
۶۹	 پایگاه رساله‌های کانادا
۷۰	 پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا
۷۱	 پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ
۷۲	 پایگاه رساله‌های فرانسه
۷۳	 پایگاه پروکوئست
۷۵	 پایگاه اشپرینگر
۷۷	 پایگاه انجمن مهندسين برق و الکترونیک
۷۸	 پایگاه انتشارات علمی جهانی
۷۹	 آمازون
۸۰	 پایگاه تیلور و فرانسیس
۸۲	 پایگاه اطلاعاتی وایلی
۸۳	 پایگاه الزویر
۸۴	 پایگاه اسکوپوس
۸۶	 پایگاه ساینس دایرکت
۸۸	 پایگاه استنادی سایول
۸۹	 پایگاه امرالد
۹۱	 پایگاه ابسکو
۹۲	 پایگاه جی استور
۹۴	 پایگاه وب آو ساینس

۹۵	وضعیت پایگاه‌های فارسی
۹۷	وضعیت پایگاه‌های خارجی
۱۰۱	مقایسه اجمالی پایگاه‌های فارسی و خارجی
۱۰۴	فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری
۱۰۵	سیر تحول موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)
۱۰۹	توجیه پذیری بهره‌گیری از فیله‌های موضوع و رشته تحصیلی
۱۲۱	منابع

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱. فیلهای کاوش پایگاه نورمگز ۴۰
- جدول ۲. فیلهای کاوش پایگاه مگ ایران ۴۱
- جدول ۳. فیلهای کاوش پایگاه مرکز اطلاعات عملی جهاد دانشگاهی ۴۴
- جدول ۴. فیلهای کاوش پرتال جامع علوم انسانی ۴۶
- جدول ۵. فیلهای کاوش مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری ۴۹
- جدول ۶. فیلهای کاوش سازمان اسناد و کتابخانه ملی چ.ا. ایران ۵۱
- جدول ۷. فیلهای کاوش پایگاه سیویلیکا ۵۳
- جدول ۸. فیلهای کاوش علم‌نت یا جویشگر علمی فارسی ۵۴
- جدول ۹. فیلهای کاوش پایگاه ایران نمایه ۵۵
- جدول ۱۰. فیلهای کاوش کنسرسیوم محتوای علمی ۵۷
- جدول ۱۱. فیلهای کاوش سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه تهران ۵۸
- جدول ۱۲. فیلهای کاوش سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس ۵۹
- جدول ۱۳. فیلهای کاوش سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه اصفهان ۶۰
- جدول ۱۴. فیلهای کاوش پایگاه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد ۶۱
- جدول ۱۵. فیلهای کاوش سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا) ۶۲
- جدول ۱۶. فیلهای کاوش بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز ۶۳

۶۴	 جدول ۱۷. فیله‌های کاوش پایگاه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا
۶۵	 جدول ۱۸. فیله‌های کاوش پایگاه رساله‌های دانشگاه ام آی تی
۶۶	 جدول ۱۹. فیله‌های کاوش مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا
۶۷	 جدول ۲۰. فیله‌های کاوش مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو
۶۸	 جدول ۲۱. فیله‌های کاوش پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها
۶۹	 جدول ۲۲. فیله‌های کاوش پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا
۷۰	 جدول ۲۳. فیله‌های کاوش پایگاه رساله‌های کانادا
۷۱	 جدول ۲۴. فیله‌های کاوش پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا
۷۲	 جدول ۲۵. فیله‌های کاوش پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ
۷۳	 جدول ۲۶. فیله‌های کاوش پایگاه رساله‌های فرانسه
۷۴	 جدول ۲۷. فیله‌های کاوش پایگاه پروکوئست
۷۶	 جدول ۲۸. فیله‌های کاوش پایگاه اشپرینگر
۷۷	 جدول ۲۹. فیله‌های کاوش پایگاه انجمن مهندسين برق و الکترونیک
۷۸	 جدول ۳۰. فیله‌های کاوش پایگاه انتشارات علمی جهانی
۸۰	 جدول ۳۱. فیله‌های کاوش آمازون
۸۱	 جدول ۳۲. فیله‌های کاوش پایگاه تیلور و فرانسیس
۸۲	 جدول ۳۳. فیله‌های کاوش پایگاه اطلاعاتی وایلی
۸۴	 جدول ۳۴. فیله‌های کاوش پایگاه الزویر
۸۵	 جدول ۳۵. فیله‌های کاوش پایگاه اسکوپوس
۸۷	 جدول ۳۶. فیله‌های کاوش پایگاه ساینس دایرکت
۸۸	 جدول ۳۷. فیله‌های کاوش پایگاه استنادی سایول
۹۰	 جدول ۳۸. فیله‌های کاوش پایگاه امرالد
۹۲	 جدول ۳۹. فیله‌های کاوش پایگاه ابسکو
۹۳	 جدول ۴۰. فیله‌های کاوش پایگاه جی استور

جدول ۴۱. فیلدهای کاوش پایگاه وب آو ساینس	۹۴
جدول ۴۲. بررسی فیلدهای کاوش تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی	۹۵
جدول ۴۳. بررسی فیلدهای کاوش پایگاه‌های فارسی حاوی پایان‌نامه و رساله	۹۶
جدول ۴۴. بررسی فیلدهای کاوش تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی	۹۸
جدول ۴۵. بررسی فیلدهای کاوش پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی حاوی پایان‌نامه و رساله	۹۹
جدول ۴۶. مقایسه کلی وضعیت پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و خارجی	۱۰۱

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

با توجه به لزوم بهره‌گیری مناسب از موضوع‌های مرتبط با مدرک اطلاعاتی در پایگاه‌های اطلاعاتی بر اساس نیازهای سازمانها و کاربران در بهره‌گیری از این پایگاهها، استفاده از موضوع مناسب و کارآمد فعالیتی موثر به شمار می‌آید. در حال حاضر پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی برای سازماندهی اطلاعات رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها استفاده می‌کند. ضرورت وجود این دو فیلد به شکل حاضر یکی از مسائلی است که باید مورد مطالعه و توجه قرار گرفته و مشخص شود تا چه میزان به کارگیری آنها در پایگاه ضروری است. زیرا علاوه بر فیلد موضوع در نمایه‌سازی منابع مورد نظر، از کلیدواژه نیز برای توصیف موضوعی استفاده می‌شود. از آنجا که فیلد موضوع و رشته تحصیلی در پایگاه اطلاعاتی نقش مهمی در سازماندهی و دسترسی به اطلاعات دارد، و می‌توان با کمک اطلاعات آن، منابع مناسبی را شناسایی کرد، لذا وجود یا حذف آنها از پیشینه‌های اطلاعاتی از اهمیت برخوردار است. با توجه به لزوم استفاده بهینه از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) و دسترسی به منابع اطلاعاتی آن، اختصاص موضوع مرتبط با مفهوم پایان‌نامه و رساله و تعیین رشته تحصیلی و گرایش‌های آن یکی از مسائل مهم در بازیابی بهینه اطلاعات در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) است. موضوع و رشته تحصیلی می‌تواند در خصوص دستیابی به اطلاعات همگن به مخاطب کمک کند و از سویی ممکن است عناصر دیگری در پایگاه وجود داشته باشد که همین نقش را بهتر ایفا کرده و باعث یکپارچگی دستیابی به اطلاعات شود. لذا مطالعه جایگاه فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی در طراحی و تدوین یک پیشینه جایگاه قابل ملاحظه‌ای دارد. از سوی دیگر باید اظهار کرد که در بسیاری از موارد کاربران به دنبال عنوان مشخص نیستند و فیلد موضوع همبستگی مفهومی را در

میان منابع اطلاعاتی تقویت می‌کند. اما در کنار آن معنای فیلد کلیدواژه می‌تواند تا حدی با فیلد موضوع متفاوت باشد و لذا تعیین آن بر اساس موضوع یا کلیدواژه نیز مشخصات خاص خود را دارد. مانند اینکه از اصطلاح‌نامه اخذ شده باشد یا از سرعنوان موضوعی، واژه‌نامه‌ای باشد یا به شیوه دیگری تنظیم شده باشد در بررسی قابل ملاحظه و مذاقه است. همچنین مطالعه در ارتباط با تاریخچه استفاده از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) انجام خواهد شد تا پیشنهاد این فعالیت به صورت مستند و مدون مشخص و تعیین شود. نتیجه این پژوهش مشخص ساختن وضعیت کاربرد فیلد موضوع و جنبه‌های کاربرد آن و نیز بررسی وضعیت رشته‌های تحصیلی و گرایش‌های با توجه به کاربرد این مولفه‌ها در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در خصوص پایان‌نامه‌ها و رساله‌های موجود است. پژوهش حاضر بر آن است تا بتواند موقعیت موضوع و جایگاه آن در این پایگاه را مشخص کرده و به ارائه پیشنهادها برای استفاده یا عدم استفاده از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی بپردازد. در این پژوهش رفتار کاربر مورد مطالعه قرار نخواهد گرفت.

۲-۱. بیان مسئله

جایگاه کاربرد فیلد موضوع و رشته تحصیلی برای دستیابی به اطلاعات و بازیابی موثر اطلاعات رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها نقش مهمی دارد. در جست‌وجوی اطلاعات همواره دستیابی به فقره‌های اطلاعاتی از طریق برخی فیلدها چون نام نویسنده، عنوان اثر، موضوع و یا دیگر مولفه‌ها چون تاریخ نشر، محل انتشار، نام دانشگاه، دانشکده، رشته تحصیلی و نظایر آن انجام می‌شود. از این رو دسترسی به اطلاعات همواره باید با عنایت به مولفه‌هایی انجام گیرد که نقش مهمی در دسترسی به اطلاعات دارند. برخی از مولفه‌ها بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند و برخی دیگر کمتر مورد عنایت هستند. از این رو توجه به فیلدهای تاثیرگذار در این عرصه بیشتر است. فیلد موضوع و رشته تحصیلی برای دسترسی به اطلاعات رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها با توجه به کاوش اطلاعات و نیاز کاربران از اهمیت بیشتری برخوردار است. زیرا بسیاری از کاربران با توجه به نقش موضوع در انتخاب رساله و یا پایان‌نامه خود به این فیلد توجه خاصی می‌کنند. همچنین برای دسترسی به اطلاعات بیشتر با عنایت به رشته تحصیلی خود، به فیلد رشته تحصیلی نیز توجه می‌کنند. با توجه به کاربرد این فیلدها در محیط کاوش اطلاعات و پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، نیاز به بررسی وضعیت این دو فیلد بیشتر احساس می‌شود.

در این پژوهش تاریخچه و روند شکل‌گیری استفاده از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) مورد مطالعه قرار می‌گیرد و ابعاد و جوانب و برنامه‌ها و گزارش‌هایی که در این ارتباط مطرح شده تحلیل و ارزیابی شده است. در ادامه پایگاه‌های اطلاعاتی مهم و شیوه به‌کارگیری فیلدهای مختلف بررسی شده تا مشخص شود که استفاده از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی در این پایگاه‌ها چگونه است. همچنین دلایل اصلی و توجهی برای بهره‌گیری از فیلد موضوع و نیز رشته تحصیلی با توجه به کاربرد و عملکرد آن در حوزه فعالیت ساماندهی اطلاعات پایان‌نامه و رساله در این پایگاه بررسی شده و وجود یا عدم وجود آنها به شیوه تحلیلی مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

۳-۱. اهمیت موضوع

یکی از مسائل مهم در ارتباط با کاوش و جست‌وجوی اطلاعات دستیابی به منابع مورد نظر در زمان مطلوب و به شیوه مناسب است. از همین رو، مطالعه و بررسی وضعیت پایگاه‌ها و وبگاه‌های اطلاعاتی برای ارائه اطلاعات علمی و فنی، می‌تواند حائز اهمیت باشد. همچنین با توجه به اینکه فیلد موضوع و رشته تحصیلی از زمره موارد موثر در بازیابی اطلاعاتی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلی است، تحلیل ضرورت به‌کارگیری این فیلدها برای بازیابی اطلاعات مرتبط از ارزش برخوردار است.

۴-۱. اهداف

۴-۱-۱. هدف اصلی

هدف اصلی این پژوهش مشخص ساختن کارآیی فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی در ارتباط با ساماندهی اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌های پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) است.

اهداف فرعی عبارتند از :

۴-۲-۱. اهداف فرعی

اهداف فرعی عبارتند از:

۱. مطالعه روند شکل‌گیری بهره‌گیری از فیلد موضوع و رشته تحصیلی در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)

۲. بررسی دلایل توجیهی وجود یا عدم وجود فیلدهای موضوع و رشته در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) با توجه به دیگر پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر

۵-۱. سؤال‌های پژوهش

۱. روند شکل‌گیری بهره‌گیری از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) چگونه است؟
۲. بهره‌گیری از فیلد موضوع و رشته تحصیلی تا چه اندازه و چگونه در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) توجیه‌پذیر است؟ (فیلد موضوع و رشته تحصیلی تا چه اندازه و چگونه در سایر پایگاه‌های داخلی و خارجی استفاده شده‌اند؟)

۶-۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی

۱-۶-۱. تعریف مفهومی موضوع:

توصیف موضوع، در بیشتر موارد، به طور پیش فرض در مفهوم سند تعریف می‌شود (دوتا و دوتا، ۱، ۲۰۱۳). اصطلاح موضوع برای تبیین معنای مفهومی در نمایه‌سازی و طبقه‌بندی اسناد و بازیابی اطلاعات دارای اهمیت است. هوی لی (۲۰۰۸) اظهار می‌کند که ساختار موضوع در پایگاه اطلاعاتی، بخش مهمی از توسعه منابع اطلاعات دیجیتال در کتابخانه‌های دانشگاهی است. بر این اساس موضوع یکی از فیلدهای موثر در ساختار پایگاه اطلاعاتی و نرم‌افزار کتابخانه‌ای است که می‌تواند نقش مهمی در بازیابی اطلاعات داشته باشد.

۲-۶-۱. تعریف مفهومی رشته تحصیلی:

در آموزش عالی کشورهای مختلف، یک دوره تدریس علمی در دروس متعدد است که به طور معمول به صورت رشته مدون تحصیلی تعریف شده و توسط چند استاد دروس مربوط تدریس و هدایت می‌شود. دانشجویان پس از اتمام دوره، موفق به دریافت مدرک معتبر علمی می‌شوند (واژه‌نامه مریام وبستر، ۳، ۲۰۱۶).

۱ Dutta & Dutta

۲ Hui-li

۳ Dictionary, Merriam webster

۳-۶-۱. تعریف مفهومی رساله و پایان نامه:

تفاوت اصلی پایان نامه و رساله در پایان دوره آنهاست. پایان نامه پروژه‌ای است که پایان دوره کارشناسی ارشد را نشان می‌دهد، در حالی که رساله در طول تحصیل در مقطع دکترا شکل می‌گیرد. این دو در واقع از نظر هدف کاملاً متفاوت هستند. پایان نامه مجموعه‌ای از تحقیقات است که اثبات می‌کند دانشجو در مورد اطلاعاتی که در طول دوره تحصیلات تکمیلی خود می‌آموزد، آگاهی دارد. رساله فرصت دانشجو در طی یک دوره دکترا برای کمک به حیطه دانش، نظریه‌ها یا عملکردهای جدید در زمینه علمی است. هدف این است که یک مفهوم کاملاً جدید ارائه شده، توسعه یافته و از ارزش آن دفاع شود (بهترین مدرک کارشناسی ارشد^۴ [وبگاه]، ۲۰۲۰). در واقع رساله و پایان نامه نوشتاری است که دانشجویان در موضوعی خاص مربوط به رشته تحصیلی خود، برای دریافت مدرک تحصیلی می‌نویسند. در پایان نامه دانشجویان موضوع یا سؤالی را بررسی کرده و از راه تجزیه و تحلیل یا تجارب عملی یا آزمایشی به آن پاسخ می‌دهند. همانطور که بیان شد پایان نامه در مقطع کارشناسی ارشد و رساله در مقطع دکتری تخصصی تدوین می‌شود.

۴-۶-۱. تعریف عملیاتی موضوع:

واژه تخصصی و استاندارد است که به مفهوم اساسی پایان نامه یا رساله تخصیص داده می‌شود و در قالب یک فیلد مشخص تعیین شده تا در زمان نیاز کاربر منطبق با درخواست او منبع اطلاعاتی بازیابی شود.

۵-۶-۱. تعریف عملیاتی رشته تحصیلی:

عنوان رشته دانشگاهی است که مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باشد.

۶-۶-۱. تعریف عملیاتی رساله و پایان نامه:

پایان نامه و رساله تحقیق سازمان یافته‌ای است که در دوره کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی انجام می‌شود و مورد تایید دانشگاه، پژوهشگاه و یا موسسه آموزش عالی ذیربط است.

^۴ The best master degree

۷-۶-۱. تعریف پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج):

پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، دستاورد کاربرد فناوری اطلاعات در خدمات مدیریت اطلاعات علم و فناوری در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است. پیشینه این بخش از خدمات ایرانداک به دهه چهل بازمی‌گردد که کار گردآوری، سازمان‌دهی، و اشاعه اسناد علمی و فناوریانه در مرکز اسناد علمی آغاز شد. هر چند اکنون بیشترین داده‌های روزآمد گنج از پایان‌نامه‌ها و رساله‌هاست، ولی قلمرو مدیریت اطلاعات علم و فناوری بسیار گسترده بوده و طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها، پیشنهادها، پروانه‌های اختراع، گزارش‌های دولتی، همایش‌های علمی، نشریه‌های علمی، مقاله‌های علمی، ناشران علمی، و روزنامه‌ها و همچنین کتاب‌شناسی‌ها، واژه‌نامه‌ها، و فهرست‌های مستند نام‌ها را در بر داشته است.

فصل دوم:

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) که پیشتر با نام‌هایی چون مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران شناخته شده است، سازمانی زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (عتف) است که در جهت گسترش فعالیت‌های پژوهشی در حوزه اطلاع‌رسانی، مجموعه‌سازی و ارائه منابع اطلاعات علمی و خدمات اطلاعاتی به فعالیت اشتغال دارد. این پژوهشگاه با تامین و سازماندهی مدارک علمی کشور (به ویژه پایان‌نامه و رساله) سعی در ایجاد سامانه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی دارد تا بتواند از طریق آنها به جامعه علمی و دانشگاهی خدمات اطلاعاتی مناسب ارائه دهد. در واقع پژوهشگاه با توسعه شبکه اطلاعات علمی کشور، از فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در حوزه وزارت عتف پشتیبانی می‌کند.

فعالیت‌های پژوهشگاه در عرصه‌های مختلفی قابل مشاهده است. یکی از وظایف آن توسعه همکاری میان کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی در کنار مراکز اطلاع‌رسانی است. این امر به صورت دو طرح امانت بین کتابخانه‌ای به نام‌های امین و غدیر ظهور کرده است. همچنین انتشار فهرست مشترک پیاپی‌های موجود در کتابخانه‌های کشور از دیگر فعالیت‌های آن به‌شمار می‌آید. سازماندهی اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌های کشور با تکیه بر روش‌های نوین نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی از دیگر فعالیت‌های آن محسوب می‌شود. پژوهشگاه در طول سال‌های متمادی با انتشار کتابنامه‌های متعدد به شناخت منابع اطلاعاتی یاری رسانده است. علاوه بر آن، این نهاد علمی با ایجاد ارتباط با سازمان‌ها و انجمن‌های حرفه‌ای، به ویژه در حوزه علم

اطلاعات و دانش‌شناسی به تعامل سازنده با موسسات علمی مبادرت ورزیده و از زمره کارهای مهم این سازمان علمی، برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت است که به تربیت متخصصان در رشته‌های مختلف به منظور کسب مهارت‌های پژوهشی منجر شده است.

۲-۲. تاریخچه ایرانداک

پیشنهاد ایجاد یک مرکز ملی مدارک در ایران، ابتدا توسط مروین اسمیت^۵، دبیر سازمان پیمان مرکزی (سنتو)^۶، مطرح شد. در پاییز ۱۳۴۶ (دسامبر ۱۹۶۷) جان هاروی^۷، بر اساس درخواست مروین اسمیت، طرحی برای ایجاد مرکز اسناد و مدارک علمی ایران و مرکز آماده‌سازی کتاب به وزارت علوم و آموزش عالی ارائه داد (ستی اماپتی^۸، ۱۹۷۸). بر اساس این پیشنهاد، از مهرماه ۱۳۴۷، دو مرکز با نام‌های مرکز اسناد و مدارک علمی ایران (ایرانداک)^۹، و مرکز آماده‌سازی کتاب تهران (تبراک)^{۱۰}، رسماً افتتاح و شروع به کار کردند. هدف مرکز اسناد و مدارک علمی، گرد آوردن و در دسترس قرار دادن اطلاعات و مدارک علمی از سراسر دنیا بود، تا پژوهشگران بتوانند با استفاده از آنها طرح‌های پژوهشی خود را در زمینه علوم و علوم اجتماعی به انجام رسانند. سازمان‌دهی مجموعه این اطلاعات، معرفی اطلاعات و افزایش امکان استفاده از آنها توسط پژوهشگران کشور نیز از وظایف اصلی آن بود (معترف و آقابخشی، ۱۳۸۵-۱۳۸۱).

پس از تأسیس "مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی"، در فروردین ۱۳۴۸، مرکز اسناد و مدارک علمی، یکی از مراکز چهارگانه آن شد و همراه با سه مرکز دیگر، یعنی مرکز سیاست علمی و پژوهشی، مرکز برنامه‌ریزی آموزشی، و مرکز خدمات کتابداری، فعالیت‌های خود را در قالب جدید ادامه داد و از ۱۳۵۰ به "مرکز مدارک علمی ایران" تغییر نام یافت.

5 Mervin Smith

6 Central Treaty Organization (CENTO)

7 John Harvey

8 Setty Umapathy

9 Iranian Documentation Centre (IRANDOC)

10 Tehran Book Processing Centre (TEBROC)

از ۱۳۶۰، بعد از انحلال "مؤسسه تحقیقات و برنامه‌ریزی علمی و آموزشی"، مرکز، تحت پوشش حوزه معاونت پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری قرار گرفت. از سال ۱۳۷۰، دوباره تغییر نام یافته و "مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران" خوانده شد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی به‌عنوان پژوهشکده‌ای زیر نظر وزیر علوم، تحقیقات و فناوری فعالیت خود را ادامه داد. این مرکز از سال ۱۳۸۲ در سطح یک پژوهشکده مستقل زیر نظر مستقیم وزیر فعالیت می‌کرد و از تیر ۱۳۸۴، طبق نظر شورای گسترش آموزش عالی، نام فعلی بر آن نهاده شد و در سطح سه پژوهشکده با نام‌های "مدیریت دانش"، "مدیریت فناوری اطلاعات"، و "علم‌سنجی و تحلیل اطلاعات" فعالیت کرد. در حال حاضر نام پژوهشکده‌ها به "علوم اطلاعات"، "فناوری اطلاعات" و "جامعه و اطلاعات" تغییر کرده است.

باید بیان کرد که ایرانداک کار مدیریت اطلاعات علم و فناوری را از سال ۱۳۴۷ شروع کرد و افزون بر اطلاعات جاری، اطلاعات پیش از آن را نیز سازمان داد. دستاوردهای این کار در سامانه‌ها و پایگاه‌های اطلاعات و منابع مرجع ارائه می‌شوند. وبگاه ایرانداک، سال‌هاست که در زمره ۵۰۰ وبگاه برتر جهان برگزیده می‌شود. پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) نیز با صدها هزار رکورد که بیشترین آنها پایان‌نامه و رساله هستند؛ از بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین پایگاه‌های اطلاعات علمی و فنی کشور با هزاران مراجعه و ده‌ها هزار جست‌وجو در روز است (یک نگاه، ۱۳۹۸).

نام کوتاه [ایرانداک] در نیم‌سده گذشته همواره به کار رفت و با اینکه تاکنون نام پژوهشگاه پنج بار تغییر یافت؛ هنوز استادان، دانشجویان، و پژوهشگران در ایران و جهان، آن را به‌خوبی و بیش از دیگر نام‌ها می‌شناسند و به کار می‌برند. نمایه‌نامه «اسکوپوس» با این نام ده‌ها اثر را از سال ۱۹۷۱ نمایه کرده است و موتور کاوش «گوگل» با این نام بیش از یکصد هزار صفحه را بازیابی می‌کند. نام کوتاه که در نوشته‌های مدیریت به عنوان «برند سازمانی» شناخته می‌شود، از دارایی‌های نامشهود هر سازمان است که آن را از دیگر سازمان‌ها متمایز می‌سازد. چنین نامی است که با دیدن یا شنیدن آن؛ بصورت مفهومی، ویژگی‌های یگانه سازمان برای مخاطبان یادآوری می‌شود (نام و نشان، ۱۳۹۷).

از آنجایی که «مدیریت اطلاعات علم و فناوری کشور» و «پشتیبانی اطلاعاتی از سیاست‌گذاری علم و فناوری» از مأموریت‌های کلیدی پژوهشگاه هستند، نام کوتاه «ایرانداک» در فارسی و «IranDoc» در

انگلیسی برای پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران به کار می‌رود و در هر دو زبان، معنای ویژه خود را نیز دارد (نام و نشان، ۱۳۹۷).

۲-۳. پایگاه اطلاعاتی

واحدی است از سوابق و بایگانی‌های قابل خواندن با ماشین که برای یک کاربرد واحد تعبیه نشده، بلکه به منزله یک مجموعه متجانس برای مقاصد مختلف به کار می‌رود (سلطانی، ۱۳۶۵). مجموعه‌ای از اطلاعات مرتبط درباره یک موضوع که به صورتی مفید سازمان یافته‌اند و پایگاهی برای روال‌هایی چون بازیابی اطلاعات، تصمیم‌گیری و نتیجه‌گیری در اختیار قرار می‌دهد (فرهنگ کاربران کامپیوتر، ۱۳۷۲). پایگاه داده مجموعه‌ای منظم از داده‌ها است که به فرایند ذخیره‌سازی و سازماندهی الکترونیکی اطلاعات می‌پردازد. در واقع پایگاه‌های داده سبب تسهیل مدیریت اطلاعات می‌شود. وایشناوی^{۱۱} (۲۰۲۰) بیان می‌کند که پایگاه داده مجموعه‌ای سازمان یافته از داده‌های ساخت یافته است تا به راحتی در دسترس، قابل کنترل و به روزآمد باشد. پایگاه داده در مکانی که داده‌ها را ذخیره می‌کند، مناسب‌ترین تشبیه برای معرفی کتابخانه است. همانند رابطه میان کتابخانه و کتاب‌ها، ارتباط داده‌ها و پایگاه اطلاعاتی را می‌توان تشریح کرد. الیاس و نگوین^{۱۲} (۲۰۲۰) پایگاه داده را سازوکاری برای مدیریت عملیات داده‌ها در یک سیستم یکپارچه اطلاعاتی معرفی می‌کنند.

پایگاه اطلاعاتی مجموعه‌ای از پیشینه‌های اطلاعاتی و مدارکی است که به صورت مدون و منظم در یک مخزن اطلاعاتی گردآوری شده، سپس سازماندهی و قابل بازیابی اطلاعات است. همچنین این پایگاه می‌تواند از طریق رابط کاربر به تعامل با پایگاه پرداخت. در واقع مجموعه‌ای از داده‌ها هستند که در قالب جدول‌های متنوع و ترکیبی از فیلدهای گوناگون امکان دسترسی به مدارک را مهیا می‌سازند. علاوه بر آن پایگاه اطلاعاتی به نظامی برای حفاظت، نگهداری و ساماندهی مجموعه‌ای از اطلاعات گفته می‌شود که هدف نهایی آن ارائه اطلاعات به کاربران برای بهره‌گیری و استفاده‌های علمی، فنی و تخصصی است.

[11 Vaishnavi](#)

[12 Elias & Nguyen](#)

۴-۲. پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) (با نام پیشین مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران) از سالیان پیش، نرم افزار سی دی اس/آی سیس^{۱۳} را به عنوان نرم افزاری برای ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشناختی خود انتخاب کرده است. انتخاب این نرم افزار به عنوان نرم افزار پایه دلایل متفاوتی دارد. از جمله عوامل انتخاب این نرم افزار، ساختاری است که بر پایگاه های اطلاعاتی ساخته شده توسط این نرم افزار حاکم است. این نرم افزار توسط یونسکو برای ذخیره سازی اطلاعات کتابشناختی طراحی و در اختیار همگان قرار گرفته است (پارسی اصفهانی و دیگران، بهار ۱۳۷۹).

پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، دستاورد کاربرد فناوری اطلاعات در خدمات مدیریت اطلاعات علم و فناوری در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است. پیشینه این بخش از خدمات ایرانداک به دهه چهل بازمی گردد که کار گردآوری، سازمان دهی، و اشاعه اسناد علمی و فناوری در مرکز اسناد علمی آغاز شد. هر چند اکنون بیشترین داده های روزآمد گنج از پایان نامه ها و رساله ها، و لی قلمرو مدیریت اطلاعات علم و فناوری بسیار گسترده بوده و طرح های پژوهشی، پایان نامه ها، رساله ها، پیشنهادها، پروانه های اختراع، گزارش های دولتی، همایش های علمی، نشریه های علمی، مقاله های علمی، ناشران علمی، و روزنامه ها و همچنین کتاب شناسی ها، واژه نامه ها، و فهرست های مستند نام ها را در بر داشته است (در باره گنج، ۱۳۹۸).

پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، با برخورداری بیش از هزاران رکورد علمی، امکان جست و جو برای پژوهشگران را در پایان نامه ها، نشریات علمی داخلی، مقالات، همایش ها، طرح های پژوهشی و گزارش های دولتی فراهم می کند (فتاحی و نعیمی صدیق، ۱۳۹۵) و این پایگاه هم اکنون مرجع بسیاری از پژوهشگران ایران و جهان است و روزانه بیش از ده هزار کاربر، ده ها هزار جست و جو در آن انجام می دهند. این سامانه بنیان سامانه های دیگری در ایرانداک همچون سامانه همانندجو، سامانه پیشینه پژوهش، و برخی از داشبوردهای رصدخانه پژوهش و فناوری نیز هست (در باره گنج، ۱۳۹۸). همچنین سامانه «گنج» (نسخه تازه) با بهره مندی از حدود ۶۳۰ هزار رکورد

اطلاعاتی از پایان‌نامه‌ها راساله (پارسا)های دانشجویی سامانه دوره‌های تحصیلات تکمیلی، امکان جست‌وجو در این موارد را برای کاربران خود فراهم آورده و می‌توان آن را به عنوان یکی از مهم‌ترین و پرمراجعه‌ترین سامانه‌های «ایرانداک» قلمداد نمود (زرین‌بال، ۱۳۹۸). این پایگاه در حال حاضر مرجع مهمی برای دستیابی به منابع اطلاعات علمی و به ویژه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های ایرانیان است که اطلاعات مهم و قابل توجهی برای انجام پژوهش‌های پیش‌رو در اختیار پژوهشگران و متخصصان حرفه‌ای قرار می‌دهد و نقش مهمی در جلوگیری از سرقت علمی و بهینه‌سازی پژوهش برعهده دارد.

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) (با نام پیشین مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران) از سالیان پیش، نرم‌افزار سی‌دی‌اس/آی‌سیس^{۱۴} را به عنوان نرم‌افزاری برای ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشناختی خود انتخاب کرده است. انتخاب این نرم‌افزار به عنوان نرم‌افزار پایه دلایل متفاوتی دارد. از جمله عوامل انتخاب این نرم‌افزار، ساختاری است که بر پایگاه‌های اطلاعاتی ساخته شده توسط این نرم‌افزار حاکم است. این نرم‌افزار توسط یونسکو برای ذخیره‌سازی اطلاعات کتابشناختی طراحی و در اختیار همگان قرار گرفته است (پارسی اصفهانی و دیگران، بهار ۱۳۷۹).

پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، دستاورد کاربرد فناوری اطلاعات در خدمات مدیریت اطلاعات علم و فناوری در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است. پیشینه این بخش از خدمات ایرانداک به دهه چهل بازمی‌گردد که کارگردآوری، سازمان‌دهی، و اشاعه اسناد علمی و فناوری در مرکز اسناد علمی آغاز شد. هر چند اکنون بیشترین داده‌های روزآمد گنج از پایان‌نامه‌ها و رساله‌هاست، ولی قلمرو مدیریت اطلاعات علم و فناوری بسیار گسترده بوده و طرح‌های پژوهشی، پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها، پیشنهادها، پروانه‌های اختراع، گزارش‌های دولتی، همایش‌های علمی، نشریه‌های علمی، مقاله‌های علمی، ناشران علمی، و روزنامه‌ها و همچنین کتاب‌شناسی‌ها، واژه‌نامه‌ها، و فهرست‌های مستند نام‌ها را در بر داشته است (در باره گنج، ۱۳۹۸).

پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، با برخورداری بیش از هزاران رکورد علمی، امکان جست‌وجو برای پژوهشگران را در پایان‌نامه‌ها، نشریات علمی داخلی، مقالات، همایش‌ها، طرح‌های پژوهشی و گزارش‌های دولتی فراهم می‌کند (فتاحی و نعیمی‌صدیق، ۱۳۹۵) و این پایگاه هم‌اکنون مرجع بسیاری از پژوهشگران ایران و جهان است و روزانه بیش از ده هزار کاربر، ده‌ها هزار جست‌وجو در آن انجام می‌دهند. این سامانه بنیان سامانه‌های دیگری در ایرانداک همچون سامانه همانندجو، سامانه پیشینه پژوهش، و برخی از داشبوردهای رصدخانه پژوهش و فناوری نیز هست (در باره گنج، ۱۳۹۸). همچنین سامانه «گنج» (نسخه تازه) با بهره‌مندی از حدود ۶۳۰ هزار رکورد اطلاعاتی از پایان‌نامه‌ها رساله (پارسا)‌های دانشجویی سامانه دوره‌های تحصیلات تکمیلی، امکان جست‌وجو در این موارد را برای کاربران خود فراهم آورده و می‌توان آن را به عنوان یکی از مهم‌ترین و پرمراجعه‌ترین سامانه‌های «ایرانداک» قلمداد نمود (زرین‌بال، ۱۳۹۸). این پایگاه در حال حاضر مرجع مهمی برای دستیابی به منابع اطلاعات علمی و به ویژه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های ایرانیان است که اطلاعات مهم و قابل توجهی برای انجام پژوهش‌های پیش‌رو در اختیار پژوهشگران و متخصصان حرفه‌ای قرار می‌دهد و نقش مهمی در جلوگیری از سرقت علمی و بهینه‌سازی پژوهش برعهده دارد.

۵-۲. بازیابی اطلاعات

در دسترسی به منابع اطلاعاتی یکی از مسائل مهم بازیابی اطلاعات است. این اصطلاح فعالیتی است که برای کسب منابع و اطلاعات در سیستم‌های اطلاعاتی در ارتباط با داده‌های یک مجموعه به شمار می‌آید. جست‌وجوها می‌توانند بر مبنای کاوش بر اساس محتوای اطلاعاتی و مولفه‌های تشکیل دهنده یک پیشینه باشد. بازیابی اطلاعات توانایی کاوش اطلاعات در مدارک و یا فراداده‌های مرتبط با آنهاست. از همین رو، در پایگاه‌های اطلاعاتی یکی از مسائل مهم در دستیابی به اطلاعات شناخت الگوریتم‌های بازیابی اطلاعات است. بازیابی اطلاعات هم می‌تواند مرتبط با منابع متنی باشد و هم منابع دیداری و شنیداری را پوشش دهد. همچنین می‌تواند مرتبط با فایل‌های سیستمی باشد. یک نظام بازیابی اطلاعات نرم‌افزاری و برنامه‌ای است که امکان دستیابی به منابع اطلاعاتی و مدارک مختلف را فراهم می‌کند. نظام اطلاعاتی برای پردازش در

حوزه بازیابی اطلاعات نیاز به ارائه پرس و جو^{۱۵} دارد. پرس وجوها را می توان وضعیتی از نیازهای اطلاعاتی دانست که برای دسترسی به اطلاعات به کار می رود.

۲-۶. اهمیت کلیدواژه و موضوع

یکی از راههای دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی فیلد موضوع و کلیدواژه مرتبط با آن است. همانطور که می دانیم موضوع ها از نقاط دستیابی موثر به منابع اطلاعاتی هستند که فراتر از عنوان و یا نام نویسنده می توانند از نظر مفهومی با مدرک مورد نظر ارتباط برقرار کنند. لذا موضوع مولفه ای مهم در دستیابی به اطلاعات به شمار می آید. موضوع می تواند میان مفهوم مندرج در مدارک نوعی ربط ایجاد کند که در بازیابی اطلاعات کاربرد خوبی دارد. از طریق موضوع مدارک مرتبط با هم، بدون دانستن مولفه های دیگر قابل شناسایی است.

منظور از موضوع ها: عبارات اصلی موضوع (موضوع های اصلی)؛ نام های جغرافیایی؛ نام های با تقسیمات فرعی موضوعی و نام ها و عبارات به کار رفته به جای شاخه های فرعی موضوعی هستند (گزارشی از ایران مارک الگویی ملی برای پیشینه های کتابشناختی، ۱۳۷۴). این مولفه می تواند به ابعاد متعددی بسط پیدا کند که هم شامل کلیدواژه های اصطلاح نامه ای و هم سرعنوان موضوعی می شود. در حوزه های مختلف نیز بر اساس استانداردهای سازماندهی اطلاعات تنظیم شده و مورد بهره برداری قرار می گیرد. موضوع ها به رغم حوزه کاری و رشته های تحصیلی معمولاً از نظر ساختار دارای نظم شناخته شده و مورد تایید متخصصان هستند. در حوزه های علوم انسانی و اجتماعی، مهندسی و فناوری، علوم پایه و کشاورزی و نیز پزشکی، کاربرد موضوع های استاندارد همواره مورد تایید بوده است. چنانچه شفیع علویجه، رحیمی و شفیع علویجه (۱۳۹۱) در پژوهش خود در کاربرد موضوع در پایگاه اطلاعاتی اظهار می کنند که با بررسی امکانات جست و جو در پایگاه های اطلاعاتی پزشکی ایرانی و بین المللی و مقایسه آنها مشخص شد پایگاه های اطلاعاتی ایران از امکانات جست و جوی نسبتاً خوبی برخوردار هستند؛ البته توجه به برخی فیلدهای جست و جو در این پایگاه های اطلاعاتی ضروری به نظر می رسد، که به طراحان و برنامه نویسان

این پایگاه‌های اطلاعاتی پیشنهاد می‌شود در طراحی پایگاه اطلاعاتی به این موارد (موضوع و سرعنوان‌های موضوعی) توجه داشته باشند. چرا که طراحی دقیق‌تر پایگاه اطلاعاتی می‌تواند یاریگر پژوهشگران و محققان و کاربران تخصصی آنها در دستیابی سریع‌تر به منابع اطلاعاتی شود.

روستایی، صدرالدینی و فخر احمد^{۱۶} (۲۰۲۰) بیان می‌کنند که امروزه مدل‌های بازیابی اطلاعات مبتنی بر مفهوم و کلیدواژه است که نقشی مهم در دستیابی به اطلاعات ایفا می‌کند. این مدل‌های مفهومی در انتخاب موضوع از ترکیب کلمات کلیدی بهره می‌گیرند. بنابراین از منظر بازیابی اطلاعات تخصیص کلیدواژه مناسب و مبتنی بر موضوع مرتبط نقشی موثر در بازیابی اطلاعات دارد. در بسیاری از موارد موضوع به طور ضمنی در عنوان مدرک بیان شده و همانطور که ایرانشاهی و داورپناه (۱۳۸۳) بیان می‌کنند عنوان پایان‌نامه‌ها و کلیدواژه‌های تشکیل‌دهنده آنها از منظر خوانندگان و پژوهشگران دارای اهمیت است و ایشان را در اولین برخورد، در تشخیص مدرک مربوط یا نامربوط یاری می‌دهد. اینکه می‌توان از طریق کلیدواژه عنوان به محتوی و مفهوم پی برد، و در سازماندهی اطلاعات از آن بهره جست، امری است که مورد عنایت حرفه‌مندان در عرصه علم اطلاعات قرار گرفته است. حری (۱۳۷۲) اظهار می‌کند که روش استفاده از کلیدواژه‌های عنوان برای تعیین و منعکس کردن موضوع مدارک، هنوز هم در انواع نمایه‌سازی‌ها معمول است.

۲-۷. پیشینه پژوهش

در این زمینه خاص پژوهشی انجام نشده است. ولی برخی از پژوهش‌ها در زمینه سازماندهی اطلاعات موضوع و کلیدواژه‌ها که می‌تواند نزدیک به این مطالعه باشد عبارت است از:

۲-۷-۱. پیشینه پژوهش در ایران

پارسی اصفهانی و دیگران (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان سازماندهی کلیدواژه‌های پایگاه‌های اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (جست‌وجوی هوشمند) به بررسی وضعیت کلیدواژه‌های موجود در مرکز

اطلاعات و مدارک علمی ایران پرداختند. حاصل سالها نمایه‌سازی و ورود اطلاعات در پایگاههای اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران مجموعه ارزشمندی است که تا امروز مورد توجه محققین و پژوهشگران کشور است اما وجود برخی ناهماهنگی‌ها در این پایگاهها که دلایل متعددی دارد، از توان بازیابی اطلاعات می‌کاهد. در این طرح سعی شد تا با استفاده از روشهای ماشینی کنترل‌های انسانی، تاحد ممکن، واژه‌های هم معنی و هم مفهوم در دسته‌هایی قرار گیرند که بازیابی هر یک از عناصر منجر به بازیابی کلیه عناصر دسته مفروض گردد و به این ترتیب نیاز کاربر به دانستن واژه‌ای خاص یا جست‌وجوی کلیه حالات ممکن رفع گردد. تحلیل بسیار دشوار بود و بدون انجام کار میسر نشد. در واقع هنگامی تحلیل صورت گرفت که کل واژه‌ها کنترل شد. نتیجه کار و تجارب حاصل از آن نشان داد که پیش از پیش به سمت هدفی که مد نظر بوده می‌توان حرکت کرد. همچنین مشخص شد که رسیدن به نتیجه صددرصد به لحاظ نیاز به کنترل و طولانی بودن فرایند کنترل به دلیل حجم کار، زمان و هزینه‌ها به شدت افزایش پیدا می‌کند، اما نتایج این طرح رضایت از فعالیت اجرای آن را در سطح قابل قبولی تامین کرد.

نتایج پژوهش سلگی (۱۳۸۰) در خصوص بررسی تاثیر شیوه‌های متفاوت نمایه‌سازی بر قابلیت بازیابی اطلاعات در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای فارسی، نشان داد که بین شیوه نمایه‌سازی و قابلیت بازیابی منابع مشخص و موجود در سه نرم‌افزار پارس‌آذرخش، کاوش و نوسا در سه فیلد عنوان، پدیدآور و موضوع تفاوت معناداری وجود دارد. بیشتر مشکلات شناسایی شده در ارتباط با حوزه‌های مهندسی نرم‌افزار (برنامه‌نویسی)، نمایه‌سازی، ورود اطلاعات و بازیابی اطلاعات بود.

ایران‌شاهی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان و توصیف‌گرهای نمایه‌سازان در پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران" به ارزیابی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان پایان‌نامه‌های مندرج در پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران با توصیف‌گرهای اختصاص یافته به این پرداخت. جامعه مورد بررسی کلیه رکوردهای موجود در این پایگاه از ابتدا تا پایان سال ۱۳۸۱ بود که ۶۵۵۳۶ رکورد را شامل می‌شد. پس از حذف رکوردهای تکراری و رکوردهایی که فاقد مشخصه‌های لازم برای بررسی بودند. جامعه تحقیق بر اساس دسته‌بندی صورت پذیرفته در پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران و فصلنامه چکیده پایان‌نامه‌های ایران به ۶ حوزه علوم انسانی، علوم پایه، علوم پزشکی، فنی و مهندسی، علوم کشاورزی

و هنر تقسیم شد. سپس حجم نمونه در هر حوزه محاسبه شد. به منظور پاسخگویی به سوالات تحقیق در ارتباط با تفاوت متوسط تعداد کلیدواژه‌های عنوان در حوزه‌های مختلف، میزان همخوانی کامل، همخوانی نسبی و عدم همخوانی کلیدواژه‌های عنوان با توصیفگرهای نمایه‌سازان در این حوزه‌ها سنجش رابطه تعداد توصیفگرهای نمایه‌سازان در قالب فرم محقق ساخته‌ای اطلاعات مورد نظر گردآوری شده و با استفاده از جداول، نمودارها و اشکال توصیفی با استفاده از فرمول‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و آزمون مجذور کای به سوالات مورد بحث پاسخ داده شد. نتایج به دست آمده بیانگر این بود که بین تعداد متوسط کلیدواژه‌های عنوان در حوزه‌های مورد بررسی تفاوت معنی‌داری وجود دارد و ۵ درصد توصیفگرهای نمایه‌سازان را کلیدواژه‌های عنوان تشکیل می‌دهد که اگر موارد همخوانی نسبی را نیز در نظر بگیریم این رقم به ۶۷ درصد افزایش می‌یابد. از طرف دیگر یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که همبستگی بالایی بین تعداد کلیدواژه‌های عنوان، تعداد توصیفگرها و تعداد همخوانی کامل وجود دارد در عین حال با گذشت زمان و شاید به دلایلی چون تدوین اصطلاحنامه‌ها و آموزش نمایه‌سازان میزان وابستگی به کلیدواژه‌های عنوان کاهش یافته است. نسبت تقریباً مساوی بین توصیفگرهای تک واژه (۴۸ درصد) و ترکیب واژه (۵۲ درصد) و فزونی توصیفگرهای مفرد (۸۷ درصد) در مقایسه با توصیفگرهای جمع (۱۳ درصد) یکی دیگر از یافته‌های این تحقیق بود. در پایان نیز باز یافت بیشتر از طریق توصیفگرها در مقایسه با کلیدواژه‌های عنوان، اثربخشی طرح‌هایی را نشان داد که به منظور افزایش ارتباط بین توصیفگرهای هم موضوع در این پایگاه صورت پذیرفته است. این تحقیق با پیشنهاداتی به منظور رفع نقایص مربوط به پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران اعم از گردآوری، ثبت و ضبط، استفاده بهینه از توصیفگرها و کلیدواژه‌ها و انجام تحقیقات مشابهی بر روی دیگر پایگاه‌های مرکز به پایان رسید.

رجب‌یان (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان همخوانی عبارت‌های جست‌وجوی کاربران با اصطلاحات پیشنهادی مقالات پایگاه‌های اطلاعاتی لاتین و تحلیل ساختار واژگانی این اصطلاحات بر اساس روابط اصطلاحنامه‌ای" به بررسی وضعیت جست‌وجوی کاربران پرداخت. هدف اصلی پژوهش بررسی میزان همخوانی عبارت‌های جست‌وجوی کاربران با اصطلاحات پیشنهادی ارائه شده در انتهای مقالات پایگاه‌های اطلاعاتی لاتین همراه با سایر اطلاعات پیشینه کتابشناختی بود. دو پایگاه اطلاعاتی ابسکو

و آی تریپل ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین ۳۸۴ نفر به پرسشنامه محقق ساخته پاسخ گفتند و ۳۸۴ اصطلاح پیشنهادی از هر پایگاه اطلاعاتی به منظور تعیین ساختار واژگانی و روابط اصطلاحنامه ای انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد، در پایگاه ابسکو، بیشترین میزان همخوانی اصطلاحات موضوعی از نوع همخوانی نسبی (۷/۴۳ درصد) و بیشترین میزان همخوانی کلیدواژه‌های نویسندگان، همخوانی کامل (۲/۶۰ درصد) است. در پایگاه آی تریپل ای، بیشترین میزان همخوانی در اصطلاحات آی تریپل ای، همخوانی نسبی (۵/۵۱ درصد)، در اصطلاحات کنترل شده اینسپک، همخوانی نسبی (۷/۵۷ درصد)، در اصطلاحات کنترل نشده اینسپک، همخوانی کامل (۹/۵۵ درصد) و در کلیدواژه‌های نویسندگان، همخوانی نسبی (۲/۴۸ درصد) می باشد. بین میزان همخوانی کلیدواژه‌های جست‌وجوی کاربران با کلیدواژه‌های نویسندگان، در پایگاه ابسکو و آی تریپل ای، تفاوت معناداری مشاهده شد. در میزان پذیرفته شدن کلیدواژه‌های نویسندگان در اصطلاحنامه مربوط به همان پایگاه، در بین دو پایگاه اطلاعاتی تفاوت مشاهده شده است. بیشترین رابطه کشف شده در بین تمامی اصطلاحات پیشنهادی، رابطه اخص است. همچنین یافته‌ها نشان دادند، میزان آشنایی و استفاده کاربران از اصطلاحات پیشنهادی مقالات بعد از ابزارهای جست‌وجو، از سایر امکانات پایگاه اطلاعاتی بیشتر است. همچنین اولویت کاربران در استفاده از اصطلاحات پیشنهادی مقالات به منظور انتخاب کلیدواژه‌های جست‌وجو در مرحله شروع به جست‌وجو و مرحله بسط جست‌وجو، بعد از دانش شخصی و کتاب‌ها و مجلات تخصصی بیش از سایر موارد است. کاربران ناآگاهی از وجود اصطلاحات پیشنهادی، ناآگاهی از اهمیت اصطلاحات پیشنهادی، مطلوبیت نحوه نمایش این اصطلاحات و عدم احساس نیاز به این اصطلاحات را به ترتیب مهمترین دلایل عدم بهره‌گیری و یا بهره‌گیری کم خود از این اصطلاحات می‌دانند و روش‌های آموزشی از جمله استفاده از راهنمای پایگاه اطلاعاتی و برگزاری کلاس‌های آموزشی را بدین منظور مناسب معرفی کردند.

نیک زمان و فتاحی (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل بسط عبارت‌های جست‌وجوی موضوعی دانشجویان، الگوهای بسط و همخوانی آنها با سرعنوانهای موضوعی فارسی در فهرست رایانه‌ای» به بررسی چگونگی بسط عبارت جست‌وجوی موضوعی و میزان همخوانی عبارت‌های بسط یافته با سرعنوان موضوعی فارسی و مقایسه الگوهای بسط جست‌وجوی موضوعی دانشجویان از دو بُعد متغیرهای واژگانی

و زمینه‌ای در حوزه موضوعی کشاورزی (حوزه علوم کاربردی) و حوزه‌های موضوعی کتابداری، علوم تربیتی و روانشناسی (حوزه علوم انسانی) پرداختند. یافته‌ها نشان داد که تنوع بسیار زیادی در انواع حالت‌های بسط جست‌وجو وجود دارد؛ میان رفتار بسط جست‌وجوی دانشجویان دانشکده کشاورزی و دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی به لحاظ انواع حالت‌های بسط جست‌وجو با استفاده از انواع متغیرهای زمینه‌ای و زبان‌شناختی و تعداد تغییرهای انجام شده در هر بسط جست‌وجو در بیشتر موارد تفاوت معناداری وجود ندارد؛ به طور کلی دانشجویان دانشکده کشاورزی و دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، هنگام بسط جست‌وجو از متغیر زبان‌شناختی بیش از متغیر زمینه‌ای استفاده می‌کنند؛ دانشجویان دانشکده‌های مذکور، در بیشتر اوقات بسط جست‌وجوی خود را با استفاده از یک تغییر به انجام می‌رسانند؛ و تغییر در نوع فیلد جست‌وجو هنگام بسط جست‌وجو بیشتر در مورد فیلدهای عمومی، عنوان و موضوع رخ می‌دهد.

۲-۲-۲. پیشینه پژوهش در خارج از کشور

هچورلند^{۱۷} (۲۰۰۱) در بررسی خود در مطالعه نظری در باره موضوع، حوزه، دامنه و ربط به نظریه‌های مربوط به تجزیه و تحلیل موضوع و مفاهیم مرتبط از جمله موضوعی که اغلب در مباحث نظری علم اطلاعات و رشته‌های مرتبط پرداخت. نتایج نشان داد که در علم اطلاعات ماهیت و معنای این مفاهیم دارای اهمیت است. همچنین مشخص شد که انتخاب بهینه و مطلوب موضوع سبب نزدیکی بیشتر با نظام اطلاعاتی شده و در بازیابی اطلاعات منجر به دستیابی به مدارک مرتبط می‌شود. او مشخص ساخت که تئوری بازیابی اطلاعات باید مشخص کند که کدام مفاهیم باید به عنوان مفاهیم مترادف در نظر گرفته شوند و توضیح دهند که چگونه باید مفاهیم نامحدود تعریف شده و منجر به بازیابی بهتر اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی شود.

آدین و خان^{۱۸} (۲۰۱۶) اظهار می‌کنند که در بهره‌گیری از اطلاعات علمی، اسنادها نقش مهمی در تعیین کلیدواژه‌های موضوعی دارند. بررسی مطالعه آنها نشان داد که در یک سیستم اطلاعاتی برای تعیین

17 Hjørland

18 Uddin, S., & Khan

موضوع کلیدواژه‌ای، توجه به نویسنده و حوزه کاری او، حجم مقاله، کیفیت مجله و طول عنوان در نظر گرفته شده می‌تواند برای مشخص ساختن موضوع‌های در نظر گرفته شده موثر باشد. استفاده از کلیدواژه‌های استاندارد و توجه به کاربرد واژگان در شبکه و نیز تعداد کلیدواژه‌های به کار رفته در توصیف متن سبب بهبود کیفیت انتخاب موضوع نهایی برای متون اطلاعاتی می‌شود. عوامل موثر بر کیفیت علمی و توجه به داده‌های کتابشناختی و استنادها می‌تواند در تعیین کلیدواژه موثر موضوعی سودمند باشد.

سومینن و تووانن^{۱۹} (۲۰۱۶) در پژوهشی در باره نقشه علم با الگوسازی موضوع: مقایسه یادگیری بدون نظارت و طبقه‌بندی موضوع اختصاص یافته به انسان به ترسیم مختصات برای نقشه برداری علوم اساسی پرداختند. نتایج نشان داد که طبقه‌بندی دقیق و معتبر دانش علمی چالش مداوم در این زمینه است. آنها نقشه‌ای از دانش فنلاند را بر اساس طبقه‌بندی یادگیری بدون نظارت ارائه دادند و در مورد مزایا و معایب این روش در مقابل مواردی که توسط استدلال انسان ایجاد می‌شود به یافته‌هایی دست پیدا کردند. نتیجه نشان داد که از دیدگاه‌های نظری و عملی چالش‌های بسیاری برای چارچوب‌های طبقه‌بندی مبتنی بر استدلال انسان وجود دارد، زیرا آنها معمولاً سعی می‌کنند دانش جدید و جهان را در مدل‌های تاریخی دانش علمی قرار دهند که به راحتی قابل استفاده نیستند. مجموعه داده‌های جدید در مقیاس بزرگ برای استفاده در طرح‌های طبقه‌بندی خودکار در فضاهایی چون پایگاه اطلاعاتی قابل استفاده است و استفاده از موضوع و به کارگیری آن در ارتباط با کلان‌داده با بهره‌گیری از مدل‌های طبقه‌بندی شده از طریق متون موجود در منابع اطلاعاتی نتایج مناسبی را نشان می‌دهد. همچنین نتایج حاکی از آن است که شایستگی هر رویکرد به اهداف عملی تجزیه و تحلیل موضوع منابع اطلاعاتی بستگی دارد.

پژوهش هویت‌ر و فاربر^{۲۰} (۲۰۱۶) نشان داد که مشخص ساختن و اصلاح کلیدواژه‌ها بر اساس نتایج و بازخورد کاربران که مبتنی بر رفتار جست‌وجو کاربر تحلیل شده می‌تواند تا حد زیادی به بازیابی بهتر منجر شود. همچنین

نمایه‌سازی در این روش به صورت مستقل با تکیه بر زبان معیار و نیز واژگان اصطلاح‌نامه‌ای است که می‌تواند به تعادل مناسبی ختم شود. در واقع تمامی واژگان مورد نظر کاربران از نظر موضوعی و مفهوم

[19 Suominen & Toivanen](#)

[20 Hueter & Farber](#)

مناسب، در یک شبکه ارتباطی و بر اساس نظر آنها در کاوش اطلاعات در سیستم به هم مربوط تلقی می‌شوند و دارای امتیاز هستند. بنابراین اثربخشی جست‌وجوی کلمات کلیدی با توجه نمره تعریف شده مشخص می‌شود و نیز ناکارآمدی واژگان غیرمرتبط تعیین می‌شود. در این روش رفتار اطلاع‌یابی کاربران با تکیه بر اصطلاح‌نامه به نتایج بهتری منجر می‌شود. زیرا این سیستم می‌تواند ترکیب‌های جدید کلمات کلیدی را برای کمک به کاربر در پالایش جست‌وجو یا دستیابی به مطالب مرتبط به کار گیرد. علاوه بر آن، دارای کاربردهایی در استخراج متن، شخصی‌سازی، سنجش و ارزیابی جست‌وجوی مبتنی بر رفتار اطلاع‌یابی، بهینه‌سازی بانک واژگان در دسترسی به محتوا است.

پژوهش پامکومار، فو و پانگ (۲۰۱۷) نشان می‌دهد که رویکرد بازیابی مبتنی بر کلیدواژه‌های مشخص شده توسط نویسنده برای ارائه اطلاعات می‌تواند تا حد زیادی رابط میان سیستم اصطلاح‌نامه و درخواست کاربر باشد. این روش مبتنی بر مجموعه متنوعی از کلیدواژه‌های مستخرج از مقالات به عنوان بخشی از نمایه‌های موضوعی مورد توجه قرار گرفت. در واقع با پوشش جدیدی که می‌تواند میان موضوع‌های استاندارد و مورد استفاده کاربر ارتباط مستقیم برقرار کند، بر اساس کاوش کاربر محور شکل می‌گیرد. در این روش نرم‌افزار مورد استفاده محاسبه‌ای بر مبنای کلمات کلیدی مشخص شده از سوی نویسنده و اختصاص آن به مدرک در پشت سیستم انجام شده و با استفاده از الگوریتم‌های داده‌کاوی و فیلترگذاری به رتبه‌بندی موضوعی می‌پردازد. در این روش موضوع‌های نویسنده محور به عنوان پشتیبان موضوع‌های اصطلاح‌نامه‌ای عمل می‌کنند و باعث تسریع کاوش و دستیابی به موضوع‌های اطلاعاتی می‌شوند.

چاوداری^{۲۱} (۲۰۱۷) در بررسی تحلیلی و گردآوری اسناد زیست‌پزشکی با استفاده از روش‌های آماری و تحلیل واژگانی و موضوعی به این نتیجه رسید که تحلیل موضوعی مربوط به اسناد بسیار طولانی است و اگر این اسناد خلاصه شوند، می‌توان ارزیابی آسان‌تری را انجام داد. در صورت خلاصه شدن گزارش‌های پزشکی، صرفه‌جویی در بهره‌گیری از اسناد با اختصاص موضوع مناسب انجام می‌شود. خلاصه کردن اسناد همچنین شامل جمع‌آوری خطوط و قسمت مربوط به سند است که با فنون خوشه‌بندی اسناد پزشکی برای بهره‌گیری بهتر در سازماندهی و اختصاص موضوع مناسب همراه خواهد بود. اعتبارسنجی خلاصه اسناد

پزشکی تولید شده نشان می‌دهد که اختصاص موضوع به این اسناد با تکیه بر روش خوشه‌بندی کاربرد بهتری در بازیابی اطلاعات دارد و فیلد موضوع نقش مهمی در دسترسی به اطلاعات ایفا می‌کند.

یوآن و زو^{۲۲} (۲۰۱۸) در پژوهش خود به مقوله استخراج کلمات کلیدی به روش فراآموزشی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که برای دستیابی به بازیابی اسناد و بازیابی اطلاعات، نمایه‌سازی مباحث نظری علمی و ادبیات پژوهش نقش مهمی دارد. آنها با بهره‌گیری از فنون خوشه‌بندی و طبقه‌بندی متن در کنار ترجمه ماشینی توانستند به نتایج مطلوبی دست یابند. برای بهبود دقت استخراج کلیدواژه‌گان مهم در متن که می‌تواند به دسترسی بهتر به منابع مرتبط منجر شود، چارچوبی مدون و الگویی کاربردی برای استخراج کلمات کلیدی را بر اساس روش فرایادگیری ارائه دادند. این روش که مبتنی بر نظام نمایه‌سازی ماشینی است توانست با طراحی الگوریتم مناسب به استخراج کلیدواژه‌گان مهم و مرتبط منجر شود. در این روش با تنظیم پارامترهای مبتنی بر موضوع و مفهوم مندرج در متن می‌توان به منابع مورد نظر دسترسی داشت. نتایج تجربی نشان می‌دهد که استخراج کلمات کلیدی مبتنی بر فرایادگیری نه تنها ساده است، بلکه دقت استخراج کلمات کلیدی را نیز بهبود می‌بخشد.

ناصر، جفری و ملک^{۲۳} (۲۰۱۹) با انجام پژوهشی در باره استخراج خودکار کلیدواژه و خلاصه‌سازی متن در نظام‌های برخط و شبکه‌های اجتماعی به این نتیجه دست یافتند که روش‌های یادگیری ماشینی یکی از راهکارهای مهم و موثر در بهره‌گیری از فیلدهای موضوعی برای ساماندهی اطلاعات است. آنها دریافتند که برای استخراج مفاهیم و موضوع‌ها از درون شبکه‌های اجتماعی، رویکردهای ماشینی و فنون یادگیری خودکار دارای کاربرد عمیقی است. رویکرد پیشنهادی آنها بهره‌گیری از طراحی معماری مناسب سیستمی در مسیر خلاصه‌سازی متن و استخراج کلیدواژه‌های بنیادی برای مفاهیم و موضوع‌های مطرح شده در متون اطلاعاتی است. این فرایند با به کارگیری بردارهای واژگانی و خلاصه‌سازی با تکیه بر ارزیابی معنایی از مفاهیم موجود انجام می‌گیرد.

[22 Yuan & Zou](#)

[23 Nasar, Jaffry & Malik](#)

ژنگ و دیگران^{۲۴} (۲۰۲۰) در پژوهش خود در خصوص بررسی سیستم مبتنی بر پردازش زبان طبیعی^{۲۵} در دسترسی به منابع اطلاعاتی و کاوش فیلدهای مبتنی بر کلیدواژه‌های موضوع و عنوان به این نتیجه رسیدند که استخراج کلمات کلیدی یک مسئله مهم در بسیاری از برنامه‌های پردازش زبان طبیعی است و می‌تواند عملکرد بسیاری از سیستم‌های بازیابی اطلاعات را بهبود بخشد. آنها دریافتند که روش‌های سنتی استخراج کلمات کلیدی مبتنی بر یادگیری ماشین یا مدل نمودار به کیفیت مطلوب بازیابی یاری می‌رساند. آنها برای بازیابی بهتر کلیدواژه‌ها و موضوع‌های تعریف شده، الگوی شبکه عصبی عمیق دو مرحله‌ای را برای استخراج کلمات کلیدی پیشنهاد کردند.

فیلیپ، تارور و زوالینا^{۲۶} (۲۰۲۰) در پژوهش خود بر نقش عملکرد مهم فراداده برای پایان‌نامه‌های الکترونیکی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که مرور سوابق ابرداده در خصوص پایان‌نامه‌های الکترونیکی سبب بازیابی بهتر موضوع‌های مورد نظر می‌شود. در این میان امکان جست‌وجوی متن کامل مهیا شده و پایان‌نامه‌ها و رساله‌هایی که با تکیه بر الگوریتم‌های ابرداده‌ای سازماندهی می‌شوند، بیشترین پتانسیل را برای کمک به کاربران در کشف مفاهیم و موضوع‌های مورد نظر دارند. در این مطالعه روش تحلیل شبکه‌ای به کار گرفته شد و ویژگی‌های داده برای ذخیره‌سازی اطلاعات فراداده مبتنی بر کلیدواژه و کنترل شده بر اساس واژگان گزارش می‌دهد و می‌توان از این رویکرد به تجزیه و تحلیل کیفیت ابرداده‌ها دست یافت.

نتایج پیشینه نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام یافته در حوزه‌های مختلفی به انجام رسیده است. برخی از این پژوهش‌ها در ارتباط با ساماندهی کلیدواژه‌های پایگاه‌های اطلاعاتی است و برخی دیگر به مبحث تاثیر شیوه‌های نمایه‌سازی در بازیابی اطلاعات می‌پردازد. همچنین در خصوص جایگاه کاربردی کلیدواژه‌ها در نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نیز بخش دیگری از این پژوهش‌هاست. علاوه بر آن، همخوانی کلیدواژه‌ها و توصیفگرهای نمایه‌سازی قسمت دیگری از مطالعات را در بر می‌گیرد. علاوه بر آن موضوع عبارت‌های جست‌وجوی کاربران نیز مورد توجه پژوهشگران بوده است. ولی بخش مهم کاربردی در این عرصه به

[24 Zhang et al.](#)

[25 Natural language processing \(NLP\)](#)

[26 Phillips, Tarver & Zavalina](#)

مبحث حوزه و دامنه ربط و نیز تحلیل موضوع باز می گردد. بخش دیگری از مطالعات به بهره گیری استنادها در کلیدواژه های موضوعی پرداخته اند. از سوی دیگر طبقه بندی موضوعی در کاربرد جست و جوی اطلاعات عرصه ای است که پژوهشگران به آن توجه کرده اند. مشخص ساختن و اصلاح کلیدواژه ها بر اساس نتایج و بازخورد کاربران نیز حوزه دیگر مطالعاتی بوده که بیشتر به زمینه بازبایی اطلاعات عنایت داشته است. علاوه بر اینها، بهره گیری از سیستم اصطلاح نامه و کاربرد کلیدواژه ها بخش دیگری از پژوهش های انجام شده است. در کنار آن، مبحث رتبه بندی موضوعی نیز از اهمیت برخوردار بوده است. یکی دیگر از مباحث مطالعاتی تحلیل واژگانی و موضوعی است. بهره گیری از روش های مختلف چون خوشه بندی در ساختار موضوع نیز محور توجه بوده است. بخش دیگری از پژوهش ها به مبحث استخراج کلمات کلیدی پرداخته و روش های بهینه سازی نمایه سازی را معرفی کرده اند. از جمله موضوع های دیگری که در این زمینه مطرح شده، بحث خلاصه سازی متن و روش های یادگیری ماشینی است. علاوه بر اینها، حوزه های مطالعاتی چون: پردازش زبان طبیعی و فیلدهای مبتنی بر کلیدواژه های موضوع نیز از زمره تحقیقات دیگری است که مورد عنایت پژوهشگران بوده است.

فصل سوم: روش پژوهش

۳-۱. روش پژوهش

با مطالعه وضعیت استفاده از فیلد موضوع و نیز رشته تحصیلی در این پایگاه‌ها و نقشی که در بازیابی اطلاعات مرتبط دارد، می‌توان به نتایج موثری دست یافت. در این روش با بررسی نوع استفاده، هدف‌گذاری و بهره‌گیری

از فیلدهای مورد نظر، مطالعه صورت گرفت و نسبت به بهره‌گیری از این فیلدها و تاثیرگذاری آنها نتیجه‌گیری شد. روش مطالعه، مروری و نیز مطالعه تاریخی بود. همچنین در بخشی از پژوهش از روش مطالعه تطبیقی در کاربرد فیلدهای مورد نظر بهره گرفته شد.

روش پژوهش در این مطالعه، در دو گام مشخص انجام گرفته است. گام اول بررسی وضعیت تاریخی استفاده از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) است که از روش مطالعه تاریخی و مروری استفاده شده است. بر این اساس که بر مبنای مستندات، گزارش‌ها و منابع مرتبط با این حوزه، مراحل شکل‌گیری بهره‌گیری از فیلد موضوع مشخص شده است. در گام دوم که به بررسی دلایل توجیهی استفاده از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی پرداخته شد، از روش مطالعه تطبیقی استفاده شده است. بر این اساس با بررسی وبگاه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر که به ارائه منابع اطلاعاتی می‌پردازند، و نوع استفاده از فیلدهای مختلفی که در ساختار پایگاه به کار برده‌اند، انواع فیلدها مشخص و در یک بررسی تطبیقی استفاده از فیلد موضوع و رشته تحصیلی مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۳-۲. جامعه آماری پژوهش

یکی از شاخص‌های مهم در ارتباط با مدیریت پایگاه داده بر اساس تحلیل حجم کار از همه درخواست‌های یک سیستم است (اسمیت و پنت^{۲۷}، ۱۹۹۵). بی‌بایر و دیگران^{۲۸} (۲۰۰۳) توجه کاربران به پایگاه اطلاعاتی را با اهمیت ارزیابی می‌کنند. همچنین براساس نظر اوینگ و کنتس^{۲۹} (۱۹۹۷) امکان جست‌وجوی هدایت

²⁷ Smith & Pant

²⁸ Bailly-Baillié et al.

²⁹ Ewing & Kuntz

شده توسط وبگاه و پایگاه اطلاعاتی یکی از معیارهای مهم در انتخاب آن است. علاوه بر آن براساس نظر برازل و دیگران^{۳۰} (۲۰۱۲) عملکردهای مختلف امتیازدهی در پایگاه اطلاعاتی و توجه به نقاط نقاط قوت و ضعف آن حائز اهمیت است. بر مبنای بیان کالویانن و هوسیتالو^{۳۱} (۲۰۰۷) داشتن پروتکل‌های مهم برای ارزیابی وبگاه مهم است.

با توجه به معیارهای بیان شده، جامعه آماری پژوهش، حیطه پایگاه‌های اطلاعاتی ایرانی و خارجی علمی است که به ارائه اطلاعات تخصصی می‌پردازند. در این گروه پایگاه‌های مهم و اصلی در خصوص ارائه منابع اطلاعات تخصصی و علمی شناسایی و مورد بررسی قرار گرفت. معیار انتخاب اهمیت پایگاه‌ها، معیارهای مطرح شده، و به ویژه بالا بودن استفاده، و تاثیرگذاری آنها در فعالیت‌های علمی و تخصصی بود. در بخش پایگاه‌های فارسی ۱۶ پایگاه اصلی شامل: نورمگز، مگ ایران، پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پرتال جامع علوم انسانی، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران، سیولیکا، علم نت یا جویشگر علمی فارسی، پایگاه ایران نمایه و کنسرسیوم محتوای علمی، سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه تهران، سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس، سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه اصفهان، کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)، بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز بررسی شد. در بخش پایگاه‌های خارجی ۲۵ پایگاه مورد ارزیابی قرار گرفت. این پایگاه‌ها عبارتند از: پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا، رساله‌های دانشگاه ام آی تی، مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا، مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو، پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها، پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا، پایگاه رساله‌های کانادا، پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا، پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ، پایگاه رساله‌های فرانسه، پرو کوئست، اشپرینگر، پایگاه انجمن مهندسين برق و الکترونیک، پایگاه انتشارات علمی جهانی، آمازون، پایگاه تیلور و فرانسیس، پایگاه اطلاعاتی وایلی، الزویر، اسکوپوس، ساینس دایرکت، پایگاه استنادی سای‌ول، امرالد، ابسکو، جی‌استور و نیز وب آو ساینس. در مجموع ۴۱ پایگاه اطلاعاتی

³⁰ Brozell et al.

³¹ Kälviäinen & Uusitalo

فارسی و خارجی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نکته مهم در انتخاب جامعه آماری این است که برای سنجش وضعیت فیلد موضوع و رشته تحصیلی صرفاً به پایگاه‌هایی که به ارائه رساله و یا پایان‌نامه می‌پردازند بسنده نشد و تعدادی از پایگاه‌ها که منابع اطلاعاتی پژوهشی چون مقاله‌ها، طرح‌های پژوهشی، کنفرانس‌ها، فصول کتاب و نظایر آن را ارائه می‌دهند نیز مورد بررسی قرار گرفت. این امر از آن رو دارای اهمیت است که جامعیت بررسی را افزایش داده و رویکردهای متعدد پایگاه‌های اطلاعاتی مهم و پر استفاده شناخته می‌شود. همچنین مقایسه‌ای هم میان آنها انجام شده و نقاط افتراق و اشتراک آنها مشخص شده است.

۳-۳. روش و ابزار گردآوری داده‌ها

روش گردآوری اطلاعات، مراجعه مستقیم به پایگاه‌های اطلاعاتی و مطالعه وضعیت آنها از نظر دارا بودن فیلدهای اطلاعاتی است. در این روش با توجه به معیارهای ذکر شده در خصوص پایگاه‌های اطلاعاتی ابتدا مواردی از جمله حجم اطلاعات پایگاه داده، وضعیت کاربران در بهره‌گیری از پایگاه، جایگاه پایگاه و بهره‌مندی از اطلاعات تخصصی مورد توجه قرار گرفت. با عنایت به معیارهای مطرح شده پس از شناسایی پایگاه‌های مورد نظر، فیلدهای اطلاعاتی هر پایگاه شناسایی شد. سپس این فیلدها به صورت مدون ثبت و وضعیت هر پایگاه از نظر دارا بودن فیلدهای اطلاعاتی تعیین گردید. از میان فیلدهای مورد نظر دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی که به صورت مشخص مربوط به انجام این پژوهش بود، تعیین شده و وضعیت و کاربرد این دو فیلد مورد بررسی قرار گرفت. در واقع باید بیان کرد که داده‌های حاصل از پژوهش به شیوه میدانی و از طریق مراجعه به وبگاه و پایگاه‌های اطلاعاتی به دست آمده است. علاوه بر آن، با ۴ نفر از متخصصان نمایه‌سازی که سالها در این زمینه به فعالیت اشتغال داشته‌اند، در ارتباط با مسائل مربوط به کاربرد فیلدهای رشته تحصیلی، گرایش و موضوع مصاحبه به عمل آمد و نکات مورد توجه در بهره‌گیری و کاربرد فیلدهای مورد نظر در عمل مورد بررسی قرار گرفت.

۳-۴. تجزیه و تحلیل اطلاعات

اطلاعات پس از گردآوری و تنظیم، در قالب روش ارزیابی و بر مبنای مقایسه میان فیلدهای موجود تحلیل شد. بنابراین بررسی اطلاعات با تطبیق میان داده‌های به دست آمده صورت گرفت. داده‌های به دست آمده در قالب جدول و با بهره‌گیری از آمار توصیفی تنظیم شد.

۳-۵. جنبه نوآوری پژوهش

تاکنون در این زمینه خاص پژوهشی به انجام نرسیده و یافته‌های این پژوهش می‌تواند در طراحی و بهره‌گیری پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استفاده قرار گیرد.

فصل چهارم:

یافته‌های پژوهش

۴-۱. یافته‌های پژوهش

در این بخش با مطالعه و بررسی یافته‌های حاصل از پژوهش ارائه می‌شود.

۴-۱-۱. پرسش اول پژوهش

در پاسخ به پرسش اول پژوهش یعنی روند شکل‌گیری بهره‌گیری از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (کنج) چگونه است؟ باید بیان کرد که یکی از مسائل مهمی که در ارتباط با فعالیت پژوهشگاه مورد نظر بوده است، دستیابی به منابع اطلاعات علمی است. لذا برای پاسخگویی به پرسش اول پژوهش باید به پیشینه این نهاد علمی توجه کرد که اساساً چگونه به مقوله مدیریت اطلاعات علمی پرداخته و هدف آن از ارائه خدمات اطلاعاتی چگونه تعریف شده است.

همانطور که می‌دانیم، «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران» (ایرانداک) بر پایه گاه‌شمار و همچنین نخستین سند در این زمینه، در یکم مهر ماه سال ۱۳۴۷ با نام فارسی «مرکز اسناد ایران» در برابر نام انگلیسی «Iranian Documentation Center» پایه‌گذاری شد و پیش از نام کنونی، با نام «مرکز مدارک علمی ایران» در سال ۱۳۵۰، «مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران» در سال ۱۳۷۰، و «پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران» در سال ۱۳۸۴ نیز خوانده شد. پژوهشگاه با نام کوتاه «ایرانداک» شناخته می‌شود.

«داک»، کوته‌نوشت «doc» در «documentation» و در زبان فارسی به معنای «تکیه‌گاه» و «چوبی» است که دیوار و در را بر آن محکم سازند». نام نمادین ایرانداک، «گنج دانش» است و شعار آن، «به از گنج دانش به گیتی کجاست». مأموریت بنیادین ایرانداک بر پایه اساس‌نامه و برنامه استراتژیک آن؛ پژوهش، مدیریت اطلاعات علم و فناوری، آموزش، همکاری‌های پژوهشی و اطلاع‌رسانی، و پشتیبانی از سیاست‌گذاری علم و فناوری است که در سازمانی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری و زیر نظر هیئت امنا انجام می‌شود (یک نگاه، ۱۳۹۸).

کار پایگاه اطلاعات علمی ایران، نخستین بار در سال ۱۳۷۰ در رایانه‌های «مین فریم» و محیط نرم‌افزار «سی‌دی‌اس‌آی‌اس‌آی‌اس» شروع شد. در سال ۱۳۷۳ این پایگاه با فناوری «دایال‌آپ» در شبکه‌ای با نام «صبا» از دور در دسترس کاربران قرار گرفت. سال ۱۳۷۸ بود که اینترنت به ایرانداک وارد شد و دسترسی به گنج نیز در وب فراهم شد. از آن پس با پیشرفت فناوری اطلاعات، این پایگاه نیز قابلیت‌های تازه‌ای یافته است و در گذر زمان، نسخه‌های گوناگونی از آن با فناوری‌های روز به کار رفته‌اند (در باره گنج، ۱۳۹۸). سامانه «گنج» سامانه‌ای است که از فعالیت‌های یادگیری و بررسی کاربران پشتیبانی کرده و به آنان کمک می‌کند تا پایان‌نامه‌ها و رساله‌های مرتبط با موضوع پژوهشی خود را یافته و بتوانند فعالیت‌های پژوهشی خود را بر اساس تجارب منتشرشده سایر پژوهشگران انجام دهند (زرین‌بال، ۱۳۹۸).

بر اساس مصاحبه‌ای که با جناب آقای مهندس امیر پارسی از مدیران باسابقه فناوری اطلاعات ایرانداک انجام گرفت، مشخص شد که سابقه راه‌اندازی پایگاه به صورت عملیاتی از سال ۱۳۷۱ شکل می‌گیرد. زمانی که ایرانداک تصمیم گرفت فصلنامه چکیده پایان‌نامه‌های ایران را منتشر کند، برای انتشار فصلنامه لازم بود تا طبقه‌بندی حداقلی طراحی شود. از آن زمان بحث موضوع اصلی و موضوع فرعی مطرح می‌شود. بر اساس بیان ایشان، برای تمامی فصلنامه‌ها این ویژگی در نظر گرفته شده و قرار می‌شود از آن پس همه رکوردها دارای موضوع اصلی و موضوع فرعی باشند و نمایه‌سازان نیز مکلف می‌شوند تا در سازماندهی منابع اطلاعاتی این امر را رعایت کنند.

ولی خیلی زود نبود یک استاندارد مشخص برای موضوع فرعی به عنوان یک مسئله جدید خود را نشان می‌دهد. همانگونه که می‌دانیم آماده کردن چنین ساختاری به سادگی ممکن نبود. وجود کمترین مولفه که

برای پایان‌نامه‌ها قابل دسترسی، رشته تحصیلی بوده است که می‌توانسته محتوای خوبی برای شناسایی حوزه موضوعی به شمار آید. از سویی دانشجویان و استادان هر رشته می‌توانستند پایان‌نامه‌های نزدیک به رشته خود را در فصلنامه‌ها مشاهده کنند که تا پیش از سال ۱۳۷۳ این امر مورد توجه قرار گرفته است. بعدها این اطلاعات در سیستم پایگاه‌های اطلاعاتی پژوهشگاه ثبت می‌شوند و لذا پس از ثبت، استفاده از این اطلاعات در دستور کار قرار می‌گیرد.

با توجه به آنکه رشته تحصیلی به صورت کلی و کلان مطرح شده و نبود گرایش‌ها و زیرمجموعه‌های رشته تحصیلی کاربران را در دستیابی به اطلاعات مورد نظر دچار مشکل می‌کرده است، لذا امکان جست‌وجو بر اساس رشته فرعی یا موضوع فرعی به سیستم‌های بازیابی اطلاعات پژوهشگاه افزوده شدند. اما مساله دیگری در این میان همواره مطرح بوده است و آن اینکه رشته‌ها هم به مرور زمان تغییر می‌کردند و عنوان آنها عوض می‌شد و یا اینکه رشته‌ای جدید به وجود آمده و با گرایش‌های دیگر مطرح می‌شد. لذا یک‌سان‌سازی رشته/گرایش‌ها خود به عنوان یکی از مسائل مهم در ساماندهی اطلاعات کتابشناختی مطرح بوده است. این پایگاه اولیه که بر اساس طراحی متناسب روز خود شکل گرفته بود، توسط متخصصان مختلفی مورد ارزیابی قرار گرفته و هر زمان دخل و تصرفی در آن صورت گرفته است.

بر اساس پژوهش شرکت خدمات کامپیوتری پیک داده گستر (۱۳۸۱) در حدود یک دهه پس از راه‌اندازی سیستم به این مقوله توجه می‌شود که مشکلات باید ارزیابی شده و راهکار مناسب ارائه شود. لذا در تحقیق مورد نظر بیان می‌شود: با توجه به آنکه در طول سالها افراد مختلف در زمان‌های مختلف به طراحی ساختار پایگاه‌ها پرداخته‌اند، تصور آنچه امروز وارث آن هستیم زیاد دشوار نیست، مشکلات ساختاری مرکز را در چهار بخش می‌توان خلاصه نمود: ۱. ناهماهنگی ساختاری بین پایگاه‌های مختلف مرکز؛ ۲. ناهماهنگی ساختاری بین رکوردهای مختلف هر یک از پایگاه‌ها؛ ۳. عدم رعایت یک استاندارد شناخته شده (یا حتی داخلی) در ذخیره اطلاعات و ۴. وجود فیلدهای ناهماهنگ خراب در پایگاه‌ها.

بر همین اساس تلاش صورت می‌گیرد تا فیلدهای مورد نظر در رکوردها مورد توجه قرار گرفته و از نظر ساختار کاربردی آن بررسی لازم صورت گیرد. در ارتباط با بحث موضوع و کلیدواژه مرتبط برخی اصلاح‌ها صورت می‌گیرد. از جمله: در پایگاه محققین و متخصصین کشور در اوایل کار جست‌وجوی

هوشمند کد کلیدواژه‌ها در زیر فیلد ۹ از فیلد ۶۵۳ می‌آمد که بعداً به زیر فیلد & از همان فیلد منتقل شد. لذا پایگاه از نظر وجود زیرفیلد ۹ کنترل شد. در پایگاه اطلاعات پایان‌نامه‌های دانشجویان خارج از کشور فیلد کلیدواژه با شماره ۵۰ شامل کلیدواژه‌های سه زیر فیلد هستند. زیرفیلد e برای انگلیسی، زیرفیلد f برای فرانسه و d برای آلمانی. در این فیلد، کلیدواژه‌ها در زیرفیلد مربوط به خود نبودند و وضعیت آشفته‌ای به وجود آمده بود که تا حدی به صورت دستی و بقیه آن با اجرای برنامه DS5. PAS اصلاح شد. کلیدواژه‌های لاتین برای هماهنگی با بقیه پایگاه‌ها از زیرفیلد e به زیرفیلد 1 از فیلد ۶۵۳ انتقال یافت (شرکت خدمات کامپیوتری پیک داده گستر، ۱۳۸۱).

علاوه بر آن، بر اساس اظهار شرکت خدمات کامپیوتری پیک داده گستر (۱۳۸۱) همچنین در این پایگاه کد رشته اصلی با شماره ۷۰ و کد رشته فرعی با شماره ۸۰ وجود داشته است که تاحدامکان رشته‌های فرعی یک‌دست شده و به زیرفیلد a از فیلد ۲۲۰ منتقل شده‌اند. همچنین در پایگاه اطلاعات فرهنگ علوم سیاسی نیز کد ۶۵۳ به کلیدواژه اختصاص داده شده بود در پایگاه اطلاعات کتابشناسی علوم پزشکی که اطلاعات این پایگاه نیز نسبت به پایگاه استاندارد شده در فاز اول تغییری نداشته و جزو پایگاه‌های ثابت به شمار می‌آید، لذا برای اطمینان از هماهنگی با بقیه پایگاه‌ها موارد زیر در پایگاه کنترل شد: کنترل فیلد ۲۰۰ از لحاظ این که کد رشته اصلی با عبارت رشته اصلی تعویض شده باشد... در اوایل کار جست‌وجوی هوشمند کد کلیدواژه‌ها در زیر فیلد ۹ از فیلد ۶۵۳ می‌آمد که بعداً به زیر فیلد & از همان فیلد منتقل شد. باید بیان کرد که بر اساس گزارش شرکت خدمات کامپیوتری پیک داده گستر (۱۳۸۱) در نهایت جدول FDT برای پایگاه اطلاعات محققین و متخصصین تهیه شده که در آن کد برچسب (Tag) ۶۰۰ به موضوعات -اسامی؛ ۶۱۰ به موضوعات -سازمان‌ها و ۶۱۱ به موضوعات -کنفرانس‌ها اختصاص یافته است. البته در این جدول کلیدواژه همچنان با برچسب شاره ۶۵۳ حفظ و نگهداری شده است. همچنین در پایگاه مقاله سمینار کلیدواژه، کلیدواژه لاتین، واژه غیراصیل و واژه اصیل وجود داشته است.

لذا با انجام این تغییرها در ساختار فیلدهای موضوع و کلیدواژه تلاش می‌شود تا بهینه‌سازی مناسب انجام گیرد تا بتوان به شیوه بهتری به بازیابی اطلاعات بر اساس موضوع و کلیدواژه‌های منتسب پرداخت. در این میان توجه به ماهیت کلیدواژه‌های استاندارد و اصطلاح‌نامه‌ای از کلیدواژه‌های آزاد نیز مد نظر بوده

است. همانطور که شهبازی شاهینی (۱۳۹۴) اظهار می‌کنند، تفاوت‌های موجود بین بازیابی کلیدواژه‌های آزاد که برگرفته از زبان جویندگان اطلاعات است با کلیدواژه‌های مهارشده یا مستندشده با استفاده از یک اصطلاح‌نامه یا سرعنوان موضوعی، چشمگیر و قابل بررسی است.

از سوی دیگر بهره‌گیری از نمایه‌سازی ماشینی در مقابل نمایه‌سازی دستی مورد توجه قرار گرفته است. چنانچه جلالی‌منش، علیدوستی و خسروجردی (۱۳۹۲) تصریح می‌کنند که تاکنون پروژه‌های بسیاری به ساخت مدل‌های نمایه‌ساز و نمایه‌سازی ماشینی پرداخته‌اند. این مدل‌ها دارای ابعاد موضوعی، جامعیت و مانعیت گوناگونی هستند. برخی از این مدل‌ها نیز ترکیبی از مدل‌های دیگر هستند و سازندگان آنها با توجه به نیازهای زبان‌شناختی و فرهنگی کشور خویش مدل ویژه‌ای را یا ابداع یا بومی کرده‌اند. آنها همچنین بیان می‌کنند که اصطلاحنامه‌ها از مهم‌ترین داده‌های ثابت در سیستم نمایه‌ساز ماشینی هستند و هر چه دقیق‌تر و جامع‌تر باشند، دقت نمایه‌سازی را بهتر خواهند کرد. اصطلاحنامه جامع، مشکل تعدد مدخل‌ها در حوزه‌های موضوعی مختلف را نیز برطرف می‌کنند.

لذا بهره‌گیری از اصطلاحنامه‌ها در فعالیت کاری مورد توجه قرار گرفت. براساس گزارشی که اصطلاح‌نامه‌های علمی و فنی (۱۳۹۹) ارائه می‌دهد، اصطلاح‌نامه گنجینه‌ای از واژه‌هاست که افزون بر نظم الفبایی مانند فرهنگ‌ها، دارای سامان شبکه‌ای و مفهومی میان واژه‌های یک یا چند رشته از دانش بشری است. این سامان مفهومی با چند گونه پیوند میان واژه‌ها؛ در سازمان‌دهی و بازیابی اطلاعات، واکاوی اطلاعات و علم‌سنجی، برنامه‌ریزی آموزشی، و مانند آنها کاربردهای بسیار دارد و در ساخت آنتولوژی (هستان‌شناسی) به مثابه ابزاری برای وب معنایی، پیش‌نیازی کلیدی و بی‌مانند است.

در اصطلاح‌نامه‌ها، واژه‌ها ساختار می‌یابند و مفهوم‌ها با اصطلاح‌ها بیان و به گونه‌ای چیده می‌شوند که پیوند میان آنها، آشکار و روشن و اصطلاح‌های مرجع با سرمدخل‌هایی برای مترادف‌ها یا شبه‌مترادف‌ها همراه باشند. اصطلاح‌نامه، راهنمای نمایه‌ساز و کاربر برای گزینش اصطلاح یکسان یا ترکیب یکسانی از اصطلاح‌های مرجع برای بازنمایی یک موضوع است. با ساخت واژه‌های استاندارد برای یک موضوع، یک‌دستی مدخل‌ها در نمایه‌سازی فراهم می‌شود. با تفکیک هم‌نویس‌ها به گونه‌ای که هر یک تنها به یک معنی رهنمون شود و گزینش اصطلاح مرجع برای نمایه‌سازی از میان مجموعه‌ای از مترادف‌ها و

شبه مترادف‌ها انجام گیرد، کاربر و نمایه‌ساز برای یک مفهوم، اصطلاح همانند یا نزدیک‌تری را بر خواهند گزید.

ایرانداک کار روی اصطلاح‌نامه‌ها را از سال ۱۳۵۰ با نگارش دست‌نامه قواعد و قراردادهای ساختن اصطلاح‌نامه آغاز کرد و در سال ۱۳۷۵ نخستین اصطلاح‌نامه خود را با نام «نظام مبادله اطلاعات علمی فنی (نما)» به چاپ رساند. در سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۶ نیز طراحی و نگارش اصطلاح‌نامه دو زبانه فارسی‌انگلیسی فراگیر در حوزه‌های گوناگون علم و فناوری مانند ریاضی، فیزیک، شیمی، علوم زیستی، علوم زمین، مهندسی و کشاورزی با بیش از ۱۰۰ هزار واژه انجام شد.

در واقع با به کارگیری سامانه جدید از سال ۱۳۹۳ فیلد موضوع به صورت اصطلاح‌نامه‌ای تدوین شد و لذا موضوع استاندارد و یک‌سان در تمامی رکوردها مورد بهره‌برداری قرار گرفت. در تابستان ۱۳۹۸، چند ده هزار واژه دیگر به واژه‌های پیشین افزوده شد و روابط معنایی میان اصطلاحات آنها گسترش و بهبود یافت و نسخه دوم سامانه اصطلاح‌نامه‌ها نیز با فارسی‌سازی نرم‌افزار منبع‌باز "اسکاسموس" در دسترس همگان گذارده شد. دستاورد این خدمت ایرانداک هم‌اکنون به شانزده اصطلاح‌نامه رسیده است.

در حال حاضر در سامانه ویرایش که به منظور ورود اطلاعات رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها و منابع اطلاعاتی پژوهشی طراحی شده است، ورود اطلاعات مربوط به موضوع مدارک در ابتدا در بخش کلیدواژه انجام می‌پذیرد. در این قسمت سه فیلد موجود است که شامل: "انتخاب از اصطلاح‌نامه جدید"، "انتخاب از اصطلاح‌نامه" و نیز "انتخاب از کلیدواژه‌های کمکی" می‌شود. نمایه‌سازان گرامی در این قسمت برای ورود اطلاعات موضوع رساله و پایان‌نامه، ابتدا به سراع فیلد "انتخاب از اصطلاح‌نامه جدید" می‌روند و کلیدواژه منتخب خود را از اصطلاح‌نامه که در سیستم قابل کاوش و بازیابی است انتخاب کرده و به مدرک اختصاص می‌دهند. نکته مهم این است که هم‌اکنون دانشجویان در زمان بارگذاری پایان‌نامه و رساله خود، کلیدواژه‌های موضوعی را انتخاب می‌کنند که نقش یاری‌رسان در فرایند سازماندهی اطلاعات ایفا می‌کند و با توجه به رهنمودهای انجام شده تا حد قابل ملاحظه‌ای انتخاب آنها مبتنی بر کلیدواژه‌های استاندارد است. از این منظر در وهله نخست، فیلد یاد شده شامل موضوع استاندارد و معتبری است با اطمینان از یکدستی موضوع به مدرک اختصاص داده می‌شود. همچنین فیلد "انتخاب از

اصطلاح‌نامه" که به منابع قبل از ویرایش اصطلاح‌نامه‌های جدید اختصاص دارد، استفاده نمی‌شود، ولی برای بررسی و تطبیق میان موضوع‌ها و تحول واژگان می‌تواند در مواقعی اطلاعات مناسب در اختیار نمایه‌سازان قرار دهد. در صورتی که اصطلاح مورد نظر در فیلد اول وجود نداشته باشد، نمایه‌سازان در فیلد "انتخاب از کلیدواژه‌های کمکی" به کاوش اطلاعات موضوع مبادرت می‌ورزند. این امر به این دلیل انجام می‌شود که این کلیدواژه‌ها از درون منابع معتبر غیراصطلاح‌نامه‌ای انتخاب شده و شامل موضوع‌هایی است که در فیلد نخست وجود نداشته و به تدریج در این بخش گردآوری شده است. این واژگان از منابعی مانند: واژه‌نامه‌ها، اصطلاح‌نامه‌ها (به عنوان منبع واژه‌نامه‌ای)، لغت‌نامه‌ها و دیگر منابع معتبر غیراصطلاح‌نامه‌ای گردآوری شده است. از آنجا که به هر حال باید برای مدرک موضوعی در نظر گرفت، لذا چاره کار به این روش در نظر گرفته شده است. این واژگان گرچه هنوز اصطلاح‌نامه‌ای نیستند، ولی تا حد زیادی مبتنی بر واژگان مستند محسوب می‌شوند، زیرا که از منابع علمی و دانشگاهی که توسط ناشران معتبر منتشر شده‌اند، اخذ شده است. همچنین برای تقویت موضوع از فیلدی به نام حوزه موضوعی استفاده شده است. این فیلد شامل سه موضوع کلان است: علوم اجتماعی، علوم و علوم کاربردی؛ و هنر و علوم انسانی. نکته مهم آن است که این فیلد براساس روش مورد استفاده در پایگاه اطلاعاتی وب آو ساینس^{۳۲} شکل گرفته و از این پایگاه اخذ شده است (وب آو ساینس، ۲۰۲۱). این روش به عنوان یکی از شیوه‌های موثر در تقویت موضوع محسوب می‌شود. در واقع یک تقسیم‌بندی موضوع کلان برای یاری رساندن به کاربر به منظور مشخص ساختن جایگاه کلان موضوعی مدرک است. هم‌اکنون تعدادی از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر از این امکان بهره می‌گیرند. البته در برخی موارد تقسیم‌بندی‌های آنها با هم متفاوت است. ولی تقریباً از یک الگوی واحد استفاده می‌کنند. این بدان معناست که حیطه کلان موضوعی بر مبنای تفکیک شاخه‌های کلی موضوع انجام می‌شود. ارتباط میان این بخش با موضوع و نیز رشته تحصیلی که در برخی مواقع با موضوع یکسان است ولی در دو فیلد جداگانه انجام می‌شود، در سطح بالایی است و می‌توان آن را راهکاری برای شناخت و بازیابی بهتر موضوع مورد نظر دانست. مثلاً ممکن است "حسابداری" هم به عنوان رشته تحصیلی و هم به عنوان

موضوع برای یک مدرک در نظر گرفته شود. اما این مورد همیشه در ارتباط با فیلد موضوع و رشته تحصیلی مصداق ندارد. بنابراین انتخاب موضوع در حال حاضر در دو سطح انجام می‌گیرد که با عنایت به وضعیت پایگاه گنج و نیز دیگر پایگاه‌های معتبر علمی، رویه‌ای منطقی و قابل دفاع است.

۴-۱-۲. پرسش دوم پژوهش

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش: بهره‌گیری از فیلد موضوع و رشته تحصیلی تا چه اندازه و چگونه در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) توجیه پذیر است؟ (فیلد موضوع و رشته تحصیلی تا چه اندازه و چگونه در سایر پایگاه‌های داخلی و خارجی استفاده شده‌اند؟)

ابتدا به بررسی وضعیت پایگاه‌های اطلاعاتی مهم فارسی و انگلیسی در داخل و خارج از کشور می‌پردازیم تا مشاهده کنیم که بهره‌گیری از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی توسط دیگر پایگاه‌ها در چه وضعیتی است و تا چه میزان مورد توجه قرار گرفته است. لذا این پایگاه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته، ویژگی‌های مهم آنها مطرح شده و فیلدهای شاخص و اساسی که در این پایگاه‌ها قابل دسترسی است معرفی شده تا بتوانیم تعیین کنیم که وضعیت به کارگیری فیلدهای مورد نظر چه جایگاهی دارد. بر همین اساس ابتدا به معرفی پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی می‌پردازیم.

پایگاه نورمگز

نورمگز؛ پایگاه تخصصی نور (۱۳۹۹) در معرفی پایگاه خود توضیح می‌دهد که مجلات تخصصی نور از مجموعه پایگاه‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است که وظیفه شناسایی و عرضه مجلات تخصصی علوم انسانی و اسلامی را بر عهده دارد. ایجاد آرشیو گسترده و کامل مجلات و مقالات علوم انسانی و علوم اسلامی در اینترنت یکی از مهمترین اهداف راه اندازی پایگاه مجلات تخصصی است. آنچه در این پایگاه عرضه شده، نتیجه فعالیت این پایگاه از مهرماه سال ۱۳۸۴ تا کنون است. مجلات تخصصی در قالب موضوع‌های مختلف ارائه شده‌اند. تهیه مجلات قدیمی در موضوع‌های فوق و درج بایگانی کاملی

از این مجلات از جمله ویژگی‌های این پایگاه است که می‌تواند نوید بخش تحولی نوین در عرصه اطلاع‌رسانی مجلات باشد.

برخی از قابلیت‌های فراهم آمده در پایگاه مجلات شامل این موارد می‌شود: ارائه مجلات به صورت تمام‌تصویر و تمام‌متن، امکان بارگیری مقالات دلخواه با فرمت تصویری پی.دی.اف و متنی اچ.تی.ام.ال.، جست‌وجوی ساده و پیشرفته با دامنه‌های مختلف، بانک اطلاعات صاحبان آثار، دسته‌بندی گوناگون منابع، ارائه فهرست موضوعی منابع، پیشنهاد مقالات مرتبط ماشینی، مقالات مشابه (عنوان‌های همسان): کشف هوشمند عنوان‌های همسان مقاله‌ای از انبوه مقالات (مقالات مرتبط)، پیشنهاد دیگران: کشف هوشمند مقالات مرتبط با مقاله جاری بر اساس بازدید کاربران و به تعبیر دیگر مقالاتی که دیگر کاربران همراه مقاله جاری مشاهده کرده‌اند، استخراج کلیدواژه ماشینی مقاله، خلاصه ماشینی مقاله (چکیده ماشینی مقاله): بهره‌برداری از خلاصه‌ساز متون نور، ابر کلیدواژه‌های نشریه، مدل‌سازی موضوعی نشریه، ارائه مستقل مرجع مقالات (تعدادی از مقالات)، ارائه استنادهای مقاله (بزودی)، ارائه احادیث موجود در متن مقاله، آگاه‌ساز مجلات و پدیدآوران.

نورمگز مقاله‌ها را بر اساس رتبه علمی، چهار زبان اصلی شامل فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسه تفکیک کرده و نیز امکان جست‌وجو در عنوان، چکیده، کلیدواژه و متن مهیا ساخته است. امکان مرتب‌سازی نتایج جست‌وجو بر اساس میزان ارتباط و از منظر زمانی (جدید و یا قدیمی بودن مقاله‌ها) از دیگر امکانات نورمگز است. همچنین جست‌وجو بر اساس تاریخ انتشار در این پایگاه وجود دارد.

جدول شماره ۱. فیلدهای کاوش پایگاه نورمگز

پایگاه نورمگز	
X	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر

✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
X	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
X	چکیده
X	مقطع تحصیلی

نورمگز از طرح جست و جوی پیشرفته گوگل در بخش مربوط به کاوش واژگان شامل فیلدهای: "تمام این کلمات"، "عین این عبارت"، "یکی از این کلمات" و "بدون این کلمات" اقتباس کرده است. نورمگز امکان جست و جو و دسترسی به منابع اطلاعاتی خود که عمدتاً مقاله‌های مجله‌های متعدد هستند را از طریق طبقه‌بندی موضوعی و نیز جست و جو بر اساس کلیدواژه‌ها فراهم ساخته است. طبقه‌بندی موضوعی نورمگز از نظم طرح‌های رده‌بندی استاندارد مانند کتابخانه کنگره و یا ددهی دیویی تبعیت نمی‌کند. موضوع‌ها شامل: فقه و اصول، علوم قرآن و حدیث، فلسفه و کلام، حقوق، تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، ادبیات و زیانها، مدیریت، علوم سیاسی، روان‌شناسی، علوم اجتماعی، کتابداری و اطلاع‌رسانی، هنر و معماری، تربیت بدنی، اخلاق، ادیان، علوم تربیتی، حسابداری، حوزه سلامت، و میان رشته‌ای می‌شود.

پایگاه مگ ایران

مگ ایران (۱۳۹۹) در معرفی پایگاه بیان می‌کند که بانک اطلاعات نشریات کشور "مگیران"، در سال ۱۳۸۰ توسط بخش خصوصی راه‌اندازی شد تا در صنعت نوپای اطلاع‌رسانی آن روزها پایگاهی برای معرفی و عرضه مطبوعات علمی و تخصصی کشور و ابزاری راهگشا برای پژوهشگران کشور باشد. طی سال‌ها تلاش شده است تا این پایگاه به عنوان مرجعی معتبر، فراگیر و روزآمد از اطلاعات و مندرجات نشریات علمی و تخصصی کشور، ابزاری مفید و راهگشا برای پژوهشگران و علاقمندان باشد تا به راحتی مجلات و منابع مورد نیاز خود را بیابند و در مطالعات خود به کار گیرند. یکی از اهداف مگیران پوشش همه نشریات کشور است. اما با توجه به محدودیت امکانات و گرایش اصلی وبگاه به عنوان یک وبگاه مرجع در حال حاضر خدمات کامل به نشریات علمی و تخصصی ارایه می‌شود و در مورد مجلات عمومی و نشریات خبری تنها به درج شناسنامه آنها بسنده شده است.

هم اکنون بیش از ۳۰۰۰ عنوان مجله علمی و تخصصی در موضوع‌های مختلف در این پایگاه گردآوری شده‌اند که اطلاعات، فهرست مندرجات و متن بسیاری از مقالات آنها با خدمات متعدد و متنوع در دسترس کاربران مگیران است. مگیران پایگاهی مرجع است که با هدف اطلاع‌رسانی و تسهیل دسترسی به همه مجلات کشور توسط بخش خصوصی و به صورت مستقل اداره می‌شود. دو الویت اصلی این پایگاه جلب همراهی و همکاری مدیران نشریات برای تکمیل و روزآمدی اطلاعات وبگاه و طراحی و توسعه ابزارها و خدمات متنوع و مفید برای استفاده پژوهشگران و علاقمندان است. اطلاعات مربوط به هر نشریه به ویژه متن مطالب تنها با ابراز تمایل و موافقت مدیران نشریات در وبگاه درج می‌شود.

جدول شماره ۲. فیلدهای کاوش پایگاه مگ ایران

پایگاه مگ ایران	
موضوع	X
رشته تحصیلی و گرایش	X
کلیدواژه	✓
طبقه‌بندی موضوعی	X
پدیدآور	✓
عنوان	✓
زبان اثر	✓
تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)	✓
نوع مدرک	✓
تاریخ نشر	X
اعتبار مدرک	✓
چکیده	✓
مقطع تحصیلی	X

پایگاه مگ ایران در جست‌وجوی پیشرفته شماره یک خود امکان کاوش در فیلدهای عنوان، چکیده، کلیدواژه و نویسنده را امکان‌پذیر ساخته است. همچنین این پایگاه از بخش جست‌وجوی گوگل در خصوص عبارت بهره گرفته و جست‌وجو در فیلدهای: "شامل همه این کلمات یا عبارات باشد"، "شامل یکی از این کلمات یا عبارات باشد"، "شامل عین این عبارت باشد" و نیز "هیچ یک از این کلمات یا عبارات در آن نباشد" بهره گرفته است. همچنین این پایگاه امکان جست‌وجو در مقاله‌های علمی مصوب

و نیز مطالب همراه با متن را امکان‌پذیر ساخته است. همچنین از نظر گستره جست‌وجو در فیلدهای: "در همه مجلات"، "مجلات علمی"، "مجلات تخصصی" و "مجلات عمومی" مهیا ساخته و از نظر تعیین دوره زمانی ارتباط با مولفه‌های: "از ابتدا تا کنون"، "سه ماه گذشته"، "شش ماه گذشته"، "یک سال گذشته" و "تعیین سال انتشار" بهره گرفته است. از نظر زبان نیز سه حوزه فارسی، انگلیسی و عربی را پوشش می‌دهد.

در قسمت جست‌وجوی پیشرفته شماره دو امکان کاوش اطلاعات در فیلدهای مختلف با استفاده از منطق بولی (and, or, not) را مهیا کرده و می‌توان کاوش را در فیلدهای عنوان، چکیده، کلیدواژه، نویسنده و یا همه آنها در کنار مقوله: "همه این کلمات"، "یکی از این کلمات" و "عین این عبارت" در فیلدهای چندگانه با هم ترکیب کرد.

پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

اطلاعات ارائه شده در پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که این پایگاه با هدف ترویج و اشاعه اطلاعات علمی، گسترش و ارتقای خدمات اطلاع‌رسانی به پژوهشگران، سرعت بخشیدن به کاوش‌های علمی و دستیابی آسان محققان به آخرین منابع اطلاعاتی منتشر شده در نشریات و دستاوردهای پژوهشی و افزایش اثربخشی پژوهش‌ها در کشور، در ۱۶ مرداد سال ۱۳۸۳ راه‌اندازی شد. این پایگاه سعی کرده است که منابع علمی را با دو ویژگی "جامعیت و روزآمدی" به همراه خدمات ویژه و کارآمد در جهت اشاعه فرهنگ تحقیق و پژوهش به صورت دسترسی آزاد^{۳۳} در اختیار محققان و دانش‌پژوهان قرار دهد. این وبگاه دارای چند پایگاه است. از جمله بانک و پایگاه استنادی نشریات علمی کشور (فارسی-انگلیسی) که امکان نمایه‌سازی مقالات نشریات علمی پژوهشی کشور بر اساس مصوبات کمیسیون‌های وزارت علوم تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی و مدیریت حوزه‌های علمیه مهیا ساخته است. همچنین این پایگاه نمایه‌سازی مقاله‌های نشریات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، مقاله‌های نشریات علمی سازمان‌ها و مراکز علمی ایران را نیز به انجام می‌رساند. علاوه بر آن در این بانک اطلاعاتی امکان جست‌وجوی اسامی و عبارات کلیدی در میان مقالات، نشریات و نویسندگان امکان‌پذیر است. همچنین امکان مرتب‌سازی نتایج جست‌وجو بر اساس میزان استناد، ارجاع و زمان انتشار

و برخی از مولفه‌های دیگر فراهم شده است. همچنین معرفی نشریات ایرانی نمایه شده در پایگاه‌های معتبر بین‌المللی (ISI Scopus -) چون اسکوپوس و آی. اس. آی.، نویسندگان مقالات پراستناد و پرمقاله به تفکیک سال، معرفی شاخصه‌های یک نشریه در بازه‌های زمانی مختلف، قابلیت پیگیری ارجاعات به عمل آمده و استنادات دریافت شده، ارائه برخط (Online) سرویس گزارش‌های استنادی نشریات علمی پژوهشی (JCR) به تفکیک گروه‌های تخصصی و بر اساس دو شاخص متداول بین‌المللی شاخص تاثیر (Impact Factor) و شاخص آنی (Immediacy Index).

بانک همایش‌های علمی کشور (فارسی - انگلیسی) دیگر پایگاه این وبگاه است که امکان دسترسی به چکیده و متن کامل مقالات ارائه شده در همایش‌های علمی معتبر را مهیا ساخته است. همچنین جست‌وجوی مقالات به تفکیک نوع رویداد علمی برگزار شده و نیز معرفی همایش‌های آتی کشور بر اساس ارکان، محورها و زمان‌های کلیدی از دیگر امکانات آن است. امکان جست‌وجوی مقالات به تفکیک گروه‌های تخصصی، جست‌وجوی اسامی و عبارات کلیدی در میان مقالات، نویسندگان و برگزارکنندگان همایش‌های معتبر نیز در این پایگاه میسر است.

بانک طرح‌ها و پایان‌نامه‌های مورد حمایت سازمان‌ها و مراکز علمی نیز در این وبگاه وجود دارد که دسترسی به چکیده طرح‌های خاتمه یافته و در دست اجرای جهاد دانشگاهی را امکان‌پذیر ساخته است. همچنین دسترسی به چکیده طرح‌های خاتمه یافته سازمان‌ها و مراکز علمی طرف قرارداد و معرفی طرح‌ها به تفکیک گروه تخصصی، امکان دسترسی به طرح‌های هر نویسنده در صفحه مجزا، معرفی اولویت‌های پژوهشی سازمان‌ها و مراکز علمی دولتی و خصوصی و نیز دسترسی به پایان‌نامه‌های مورد حمایت سازمان‌ها و مراکز علمی طرف قرارداد از دیگر امکانات این بانک اطلاعاتی است.

بانک مراکز علمی- تخصصی ایران نیز در این پایگاه طراحی شده که به آشنایی و معرفی ارکان، اعضای هیات علمی و دستاوردهای علمی - تخصصی-آموزشی مراکز معتبر علمی شامل (پژوهشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، انجمن‌های علمی، موسسات آموزشی دولتی و آزاد، موسسات پژوهشی، مراکز پژوهشی، گروه‌های پژوهشی، قطب‌های علمی، شرکت‌های دانش‌بنیان، پارک‌های علم و فناوری و دیگر مراکز و موسسات می‌پردازد. مستندسازی دستاوردهای علمی سازمان‌ها و مراکز علمی کشور، اطلاع‌رسانی محصولات و دستاوردهای علمی، تخصصی مراکز و سازمان‌های طرف قرارداد و کمک به تجاری‌سازی دستاوردهای آنان از خدمات این بانک به‌شمار می‌آید.

جدول شماره ۳. فیلدهای کاوش پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی	
X	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در گروه‌های علمی پزشکی، دامپزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی و مهندسی، کشاورزی و منابع طبیعی، هنر و معماری فیلترگذاری کرده که می‌توان بر اساس هر یک از گروه‌های تعیین شده و یا تمامی گروه‌ها به کاوش پرداخت. همچنین از نظر بازه زمانی از سال ۱۳۷۹ تا ۱۴۰۰ را پوشش می‌دهد. این پایگاه دارای منابع اطلاعاتی متن کامل و نیز فاقد متن کامل با اطلاعات کتابشناختی است. همچنین امکان جست‌وجو بر اساس منابع دارای چکیده و یا فاقد چکیده امکان‌پذیر است.

در صفحه اصلی کاوش امکان دستیابی به اطلاعات در فیلدهای: مقالات، نشریات و نویسندگان مهیا شده است. همچنین مرتب‌سازی اطلاعات بازایی شده بر اساس سه عامل: مرتبط‌ترین، سال انتشار و استناد صورت می‌گیرد. در واقع در این پایگاه فیلدی برای موضوع در نظر گرفته نشده و صرفاً بر اساس گروه‌های علمی کلان امکان کاوش نزدیک به موضوع در نظر گرفته شده است.

پرتال جامع علوم انسانی

پرتال جامع علوم انسانی (۱۳۹۹) وابسته به پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به منظور ایجاد مرکزی برای دسترسی و هم‌افزایی فعالیت‌های علمی و پژوهشی در حوزه علوم انسانی به فعالیت اشتغال دارد. هدف این وبگاه ایجاد بانک اطلاعات جامع و روزآمد مقالات، با دسترسی آسان، رویه یکسان و رفع محدودیت‌های شکلی، زمانی و سازمانی موجود است. همچنین معرفی تخصصی پژوهشگران و اساتید در حوزه‌های تخصصی علوم انسانی جهت تقویت حقوق معنوی و فراهم نمودن بستری برای جریان‌سازی و مدیریت محتوای علوم انسانی جهت جلوگیری از تضییع منابع مادی و معنوی جامعه علمی کشور در روندهای تکراری از دیگر اهداف این پرتال است. علاوه بر آن تلاش برای ایجاد زمینه مساعد برای بومی‌سازی علوم انسانی در کشور در برنامه آن قرار دارد. وجه تمایز پرتال جامع علوم انسانی با سایر پایگاه داده‌های مشابه، دسته‌بندی موضوعی داده‌های علمی در آن است که در قالب بیش از ۳۲۰۰ موضوع، حوزه‌های مختلف علوم انسانی را شامل می‌شود. مزیت دیگر پرتال جامع علوم انسانی دسترسی آسان و رایگان مخاطبان به منابع آن است.

از نظر تاریخی و مراحل شکل‌گیری این پرتال باید بیان کرد که در مرحله اول پرتال، ابتدا چارت موضوعی ۱۵ پایگاه اصلی پرتال با مشورت اساتید و صاحب نظران هر حوزه تهیه و بیش از ۲۵۰ هزار داده علمی جمع‌آوری شد که ۱۸۰ هزار داده علمی (شامل مقالات منتشر شده در نشریات مکتوب، مقالات ارائه شده در پایگاه‌های علمی، نمایه مقالات ارائه شده در همایش‌ها، نمایه پایان‌نامه‌ها) حائز شرایط درج در پرتال جامع علوم انسانی تشخیص داده شده و به مرور زمان در پرتال قرار گرفت. از این تعداد حدود

۱۱۰ هزار مقاله بصورت تمام متن است. مرحله دوم پروژه با هدف تکمیل بانک اطلاعاتی موجود، به روزرسانی نشریات و اضافه کردن نشریات جدید آغاز به کار کرد. همچنین ۲ پایگاه جدید تربیت بدنی و کتابداری، به پرتال اضافه شده است.

در این مرحله تمرکز پرتال بر جمع آوری مقالات نشریات علمی و تاریخی از ابتدای انتشار تا نشریات به روز متمرکز شده بود. حاصل فعالیت پرتال، جمع آوری ۱۶۰ هزار داده علمی بود که حدود ۱۲۰ هزار داده توسط کارشناسان ۱۷ پایگاه اصلی موجود در پرتال حائز شرایط درج در پرتال تشخیص داده شد. در مرحله دوم برای تعامل بهتر پرتال با نشریات واحد روابط عمومی این واحد تاسیس شد که حاصل تلاش این واحد تا کنون برقرای ارتباط دوسویه با بیش از ۳۰۰ نشریه فعال موجود در پرتال است که ضمن ایجاد صفحه اختصاصی نشریات علوم انسانی، آخرین شماره نشریات بر روی پرتال قرار می گیرد. در حال حاضر پرتال جامع علوم انسانی با بیش از ۲۹۰ هزار داده علمی تمام متن در خدمت جامعه علمی کشور است.

جدول شماره ۴. فیلدهای کاوش پایگاه پرتال جامع علوم انسانی

پایگاه پرتال جامع علوم انسانی	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
✓	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
X	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✓	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

از نظر امکان و شرایط کاوش باید توضیح داد که در این پایگاه در قسمت جست و جوی ساده با فیلدهای مختلف شامل: "عنوان مطلب"، "مجلات"، "پدیدآوردگان"، "حوزه تخصصی" و "ناشران" می توان به

کاوش اطلاعات پرداخت. همچنین دسته‌بندی موضوعی مقاله‌های بر اساس این حوزه‌های موضوعی شکل گرفته است: ادبیات، اقتصاد، تاریخ، تربیت بدنی، جغرافیا، حقوق، روان‌شناسی، زیان‌شناسی، علوم اجتماعی، علوم انسانی، علوم سیاسی، علوم کتابداری، فلسفه و منطق، مدیریت، مطالعات زنان و مطالعات هنر.

در جست‌وجوی پیشرفته در بخش کاوش واژگان از فیلدهای: "تمام این کلمات"، "عین این عبارت"، "یکی از این کلمات" و "بدون این کلمات" بهره گرفته است. علاوه بر آن، در این قسمت از فیلدهای: عنوان، چکیده، متن و کلیدواژه استفاده کرده است. همچنین امکان جست‌وجو بر اساس تاریخ و بازه میان تاریخ‌های مختلف فراهم شده و نیز می‌توان بر اساس درجه علمی مجله‌ها شامل: علمی پژوهشی، علمی ترویجی، علمی پژوهشی (دانشگاه آزاد)، علمی پژوهشی (حوزوی) و علمی ترویجی (حوزوی) به جست‌وجوی اطلاعات مورد نظر پرداخت. علاوه بر آن امکان انتخاب حوزه تخصصی به عنوان یکی از فیلدهای کاوش وجود دارد.

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

معرفی بر مبنای اطلاعات ارائه شده در مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری^{۳۴} (۱۳۹۹) (رایسست= RICEST) بیان می‌کند که بر اساس تفاهم‌نامه منعقد شده میان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و فرهنگستان علوم جهان سوم در سال ۱۳۷۰ دایر و لایحه تاسیس آن در سال ۱۳۷۵ از تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان گذشت. رایسست با هدف تأمین نیازهای اطلاعاتی و تأمین مدارک علمی مورد نیاز اعضای هیأت علمی، پژوهشگران و دانشجویان کشورهایی که در حوزه جغرافیایی ایران قرار دارند تاسیس شده است. از جمله فعالیت‌های مهم رایسست می‌توان به برقراری نظام مبادله الکترونیکی اطلاعات بین پژوهشگران ایرانی و کشورهای منطقه، تأسیس انواع پایگاه‌های اطلاعاتی، انتشار گزارش‌های پژوهشی، نشریات علمی و کتاب‌های فارسی و غیر فارسی، حمایت از پژوهش‌های داخلی و منطقه‌ای در حوزه‌های علوم و فناوری، برقراری ارتباط و همکاری علمی با بخش‌های صنعتی، خدماتی و آموزشی برای شناسایی نیازها و تأمین اطلاعات مورد نیاز آنها اشاره کرد.

رایسست از ابتدای فعالیت خود پایگاه‌های اطلاعاتی مختلفی را تأسیس نموده که هر کدام از این پایگاه‌ها می‌تواند بخشی از نیازهای اطلاعاتی کاربران را تأمین نماید. در این پایگاه‌ها امکان دسترسی به متن کامل مقالات مجلات علمی و پژوهشی، علمی ترویجی، مجموعه مقالات کنفرانس‌ها و همایشهای علمی، کتاب‌های لاتین و فارسی، چکیده طرحهای تحقیقاتی کاربردی، پایان‌نامه‌های انگلیسی و فارسی، مجموعه استانداردهای جهانی و سایر اطلاعات از قبیل مقالات روزنامه‌ها و... در تمام حوزه‌های موضوعی و به زبان های مختلف فارسی، لاتین و عربی از طریق حضوری و غیر حضوری فراهم شده است. همچنین رایسست قادر است سایر مدارک علمی موجود در پایگاه‌ها معتبر علمی سراسر دنیا را در کوتاه‌ترین زمان ممکن در اختیار کاربران قرار دهد.

رایسست، در طول فعالیت خود با تأسیس پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف سعی در رفع نیازهای اطلاعاتی جامعه علمی کشور کرده است. گردآوری و آماده‌سازی و در دسترس قرار دادن منابع فارسی و آثاری که به زبان‌های غیر فارسی در کشور منتشر می‌شود، اهمیت به‌سزایی برای رایسست دارد. این پایگاه حاوی مقالات اکثر نشریات داخلی به زبان فارسی بوده و مقالات آن به صورت تمام متن و بدون محدودیت موضوعی تهیه شده است که می‌توان بر اساس گزینه‌های مختلف مانند عنوان، موضوع، نویسنده، و سایر گزینه‌ها در آن جست‌وجو نموده و اطلاعات مورد نیاز را بازیابی کرد. دسترسی آسان به نشریات ملی و بین‌المللی (به ویژه کشورهای اسلامی) موجود در رایسست در کنار مشاهده فهرست الفبایی نشریات، فهرست نشریات بر اساس طبقه‌بندی موضوعی، فهرست مندرجات نشریات، مشخصات کامل نشریات و وضعیت اعتبار آنها، دسترسی به متن کامل مقالات نشریات با استفاده از نام کاربری و نیز دسترسی به نسخه‌های مختلف نشریات (اعم از چاپی یا الکترونیکی) سبب ارائه اطلاعات ارزشمند منابع اطلاعاتی ایران و منطقه شده است.

جدول شماره ۵. فیلدهای کاوش مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

پایگاه مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی

✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✓	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در خصوص شرایط دستیابی به منابع اطلاعاتی از طریق رابط کاربر پایگاه باید بیان کرد که امکان کاوش وبگاه و منابع در بخش جست و جوی ساده وجود دارد. در بخش جست و جوی پیشرفته امکان دستیابی به منابع با فیلدهای متعدد در نظر گرفته شده است. این فیلدها شامل: عنوان، نویسنده، موضوع، عنوان-کلیدواژه-چکیده، اطلاعات نشر، سال نشر مدرک، مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی، سال انتشار نشریه، زبان، رتبه علمی نشریه، شابک، شاپا، شماره راهنما و شماره رکورد می شود. همچنین جست و جو بر اساس دامنه تاریخ انتشار، رتبه علمی نشریه (علمی پژوهشی، علمی ترویجی و فاقد رتبه علمی)، زبان نشریه (آلمانی، اردو، اسپانیایی، اندونزیایی، انگلیسی، ایتالیایی، بلغاری، ترکی، روسی، رومانیایی، عربی، فارسی، فرانسه، مالایایی، هلندی، هندی و ژاپنی)، تعیین تعداد نتایج در یک صفحه، و نیز دارا بودن متن کامل یا عدم آن امکان پذیر است. علاوه بر آن، نوع مدرک بر اساس: مقالات فارسی، مقاله کنفرانس ها، مقالات لاتین، مقالات لاتین فنی مهندسی، مقالات عربی، مقاله روزنامه، مقالات سایر زبانها هم مهیا شده است. در ادامه می توان جست و جو را بر اساس نوع نشریه نیز انجام داد که شامل: نشریات فارسی، نشریات عربی، نشریات لاتین، مجموعه مقالات کنفرانسها، نشریات سایر زبانها، و روزنامه می شود. همچنین امکان تعیین نوع کتاب (کتاب های فارسی، کتاب های لاتین، کتاب های عربی، کتاب های الکترونیکی و کتاب های سایر زبانها) و نیز مشخص ساختن نوع پایان نامه (پایان نامه های فارسی، پایان نامه های فارسی تمام متن، پایان نامه های لاتین و پایان نامه های لاتین تمام متن) در کنار تعیین نوع سند (گزارش، کاتالوگ و خبرنامه) و نیز طرح های پژوهشی مهیا شده است.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران

بر مبنای اطلاعات وبگاه سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۹)، این سازمان مؤسسه‌ای آموزشی، پژوهشی، علمی و خدماتی است که اساسنامه آن به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است و ریاست عالیه آن با رئیس جمهوری است. شکل‌گیری رسمی کتابخانه ملی به سال ۱۳۱۶ بازمی‌گردد. در سال ۱۳۵۸ مرکز خدمات کتابداری و در سال ۱۳۷۸ سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی در کتابخانه ملی ادغام شدند و سرانجام در سال ۱۳۸۱ با تصویب شورای عالی اداری، کتابخانه ملی و سازمان اسناد ملی با هم ادغام شدند و سازمان فعلی شکل گرفت. اکنون این سازمان در دو ساختمان مستقل «کتابخانه ملی ایران» و «گنجینه اسناد ملی ایران» فعالیت دارد. این سازمان وظیفه گردآوری، حفاظت، سازماندهی و اشاعه اطلاعات مربوط به آثار مکتوب (چاپی و خطی) و غیرمکتوب در ایران و یا متعلق به ایرانیان خارج از کشور، آثار مکتوب (چاپی و خطی) و غیرمکتوب در زمینه ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی، منابع معتبر علمی، فرهنگی، فنی از کشورهای دیگر را بر عهده دارد. همچنین پژوهش و برنامه‌ریزی علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی و شرکت در پژوهش‌ها و فعالیت‌های بین‌المللی مرتبط و نیز اتخاذ تدابیر و اخذ تصمیمات لازم برای درستی، سهولت و سرعت امر تحقیق و مطالعه در همه زمینه‌ها به منظور اعتلای فرهنگ ملی و انجام تحقیقات مرتبط را بر عهده گرفته است. علاوه بر آن، انجام مشاوره، نظارت، هدایت و ارائه خدمات فنی و برنامه‌ریزی و سازماندهی کتابخانه‌های کشور و ارائه روش‌های مطلوب به منظور هماهنگ کردن خدمات و فعالیت‌های کتابخانه‌های عمومی و تخصصی جهت تسهیل مبادله.

جدول شماره ۶. فیلدهای کاوش پایگاه سازمان اسناد و کتابخانه ملی

پایگاه سازمان اسناد و کتابخانه ملی	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر

×	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
×	اعتبار مدرک
✓	چکیده
×	مقطع تحصیلی

مؤلفه‌های موجود در رابط کاربر سازمان نشان می‌دهد که در بخش جست‌وجوی ساده امکان کاوش اطلاعات بر اساس کلیدواژه وجود دارد. همچنین می‌توان از نظر محل قرارگرفتن اطلاعات در منابع کتابخانه و آرشیو، بانک مستندات و کتابخانه دیجیتال نیز جست‌وجو را محدود کرد. علاوه بر آن امکان تعیین نوع ماده (کتاب، پایان‌نامه، پایاند، چاپ سربی، چاپ سنگی، دیداری-شنیداری، سند، مقاله، مواد جغرافیایی و نسخه خطی) میسر است.

در بخش جست‌وجوی پیشرفته امکان کاوش اطلاعات بر اساس فیلدهای: عنوان، پدیدآور، موضوع، تنالگان، مشخصات نشر، تاریخ نشر، شماره رده، شماره بازیابی، فروست، شاپا/شابک، منشاء مقاله، شماره مدرک، یادداشت، نام عام مواد، مجموعه‌های ویژه، سطح توصیف سند و سایر موارد امکان‌پذیر است. همچنین در این بخش علاوه بر انواع نوع ماده که در بخش جست‌وجوی ساده به آن اشاره شده، منابع سه‌بعدی، تاریخ شفاهی، دست‌نوشته‌ها و مواد گرافیکی، کتاب لاتین، پایاند لاتین و سایر منابع چاپی نیز افزوده شده است.

پایگاه سیولیکا

بر مبنای اطلاعات ارائه شده در سیولیکا (۱۳۹۹) عملیات اجرایی و راه اندازی وبگاه سیولیکا، به عنوان اولین زیر مجموعه وبگاه‌های تامین کننده مدارک و اطلاعات علمی، از اوایل تابستان ۱۳۸۴ آغاز گردید و از شهریورماه همان سال به صورت آزمایشی و برای رفع معایب و تکمیل اطلاعات، به صورت محدود راه اندازی شد. از ۱۶ مهرماه ۱۳۸۴، این وبگاه فعالیت خود را به صورت رسمی فقط در حوزه مهندسی عمران آغاز کرد. که در لحظه راه اندازی حدود ۳۰۰۰ مقاله در بانک مقالات تخصصی آن موجود بود. سیولیکا از مهرماه ۱۳۸۶ با تغییرات عمده‌ای که در بخش ساختاری و نرم‌افزاری وبگاه ایجاد گردید، به

صورت بانک تخصصی مقالات در حوزه‌های اصلی علوم دور جدید فعالیت خود را آغاز نمود. در مهرماه سال ۱۳۸۸ همزمان با آغاز پنجمین سال فعالیت، زیر مجموعه بانک مقالات کنفرانسهای خارجی با دامنه www.ConfIndex.com راه اندازی شد. در سال ۱۳۸۹، با افزوده شدن زیر مجموعه ارائه کتابهای الکترونیکی، فعالیت این مجموعه وارد مرحله تازه‌ای شد و با نام‌گذاری کل مجموعه به نام «مرکز تامین اطلاعات و مدارک علمی» کلیه خدمات به یک درگاه واحد سپرده شد و حساب کاربری واحد برای کلیه وبگاه‌ها در نظر گرفته شد. بدین ترتیب کاربران با داشتن یک حساب کاربری می‌توانند از خدمات کلیه وبگاه‌های زیر مجموعه که استفاده کنند.

عنوان CIVILICA® برای اولین بار با الهام از نام بزرگترین دایره المعارف جهان (Britannica) و از ریشه لاتین CIVILis به معنی تمدن ساخته شده است. سیویلیکا (www.CIVILICA.com)، یک دایره‌المعارف تخصصی برای کلیه رشته‌های علوم است که هدف از راه اندازی آن، ایجاد بستری مناسب جهت جلوگیری از پراکنده شدن نتایج تحقیق‌ها و مطالعات محققان و دانشمندان ایرانی است. تحقیقاتی که بدون شک سرمایه کشور هستند. چرا که در دسترس بودن کلیه کارهای قبلی به صورت یک مجموعه که با چند دکمه می‌توانید به آنها دسترسی داشته باشید، جلوی بسیاری از دوباره کاری‌ها را خواهد گرفت و مطمئناً ابزاری قدرتمند برای داوران مقالات کنفرانس‌های آتی، و نیز دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی که در پی انجام پایان‌نامه خود هستند، خواهد بود.

جدول شماره ۷. فیلدهای کاوش پایگاه سیویلیکا

پایگاه سیویلیکا	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
✗	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✗	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک

✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

سیویلیکا در بخش جست و جوی ساده خود امکان کاوش بر اساس مقالات کنفرانس ها و ژورنال های داخلی، عنوان کنفرانس های نمایه شده و مقالات آی.اس.آی. را فراهم ساخته است. در بخش جست و جوی پیشرفته، در مرحله اول بر اساس فیلدهای عنوان مقاله، کلمات کلیدی، خلاصه مقاله و نویسنده طراحی شده است. سپس امکان انتخاب گزینه های مقالات کنفرانسی، مقالات ژورنالی، دارای مقاله کامل، دارای فایل ورد، و نیز محدودسازی سال انتشار مقاله را ارائه داده است.

علم نت یا جویشگر علمی فارسی

همانطور که علم نت (جویشگر علمی فارسی) (۱۳۹۹) بیان می کند، این پایگاه یک جست و جو کننده علمی فارسی است که با رویکردی شبیه به گوگل اسکالر و با تمرکز بر اسناد علمی فارسی طراحی شده است. این جویشگر وبگاه های نمایه کننده اسناد علمی مانند مگیران، نور، سید، انسانی، سیویلیکا، ایرانداک و همچنین وبگاه های اصلی نشریات علمی پژوهشی را نمایه کرده و در قالب یک جویشگر تخصصی و یکپارچه در اختیار پژوهشگران قرار می دهد. این جویشگر با تلاش مجموعه ای از متخصصان شرکت فناوری اطلاعات دادگان کاوند فهم از واحدهای فناور مستقر در مرکز رشد دانشگاه قم طراحی و پیاده سازی شده است. علم نت همزمان با برگزاری اولین همایش ملی جویشگر بومی در بهمن ماه ۱۳۹۴ آغاز به کار کرده است. علم نت در ارتباط با فلسفه تاسیس خود بیان می کند: با وجود پایگاه های متعدد که در حال ارائه خدمات به پژوهشگران هستند، اما تفاوت ها و کاستی های محتوایی، فنی و مالی شرایطی را ایجاد کرده است که پژوهشگران نه امکان اعتماد کامل به یک سامانه را دارند و نه اینکه می توانند از یک سامانه به صورت کامل صرفه نظر کنند. از این رو نبود سامانه ای جامع که امکان جست و جو دقیق، با کیفیت و یکپارچه را در کلیه منابع علمی فراهم کند کاملاً احساس می شود. هدف از طراحی علم نت،

ایجاد یک جویشر علمی در زبان فارسی است که با خزش هدفمند وبگاه‌های علمی و ادغام نتایج مشابه، یک درگاه یکپارچه و جامع را برای دسترسی به منابع علمی فراهم می‌کند.

جدول شماره ۸. فیلدهای کاوش پایگاه علم نت

پایگاه علم نت	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
X	نوع مدرک
X	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
X	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در بخش جست‌وجوی علم نت امکان کاوش براساس فیلدهای: تمام این کلمات، عین این عبارت، یکی از این کلمات، بدون این کلمات و نیز جست‌وجو در عنوان، کلیدواژه و نام پدیدآور وجود دارد. این پایگاه صفحه‌ای جداگانه برای جست‌وجوی پیشرفته در نظر نگرفته است.

پایگاه ایران نمایه

ایران نمایه، پایگاه اطلاعاتی مقاله‌های فارسی است. این پایگاه بیش از یک و نیم میلیون مقاله را پوشش می‌دهد و از سال ۱۳۵۷ تا کنون مجله‌های بسیاری را نمایه‌سازی کرده است. بهره‌گیری از اصطلاحنامه‌های تخصصی در نمایه‌سازی این پایگاه بر اهمیت تخصصی و بازیابی اطلاعات مقاله‌ها افزوده است.

جدول شماره ۹. فیلدهای کاوش پایگاه ایران نمایه

پایگاه ایران نمایه	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
X	تاریخ نشر
✓	اعتبار مدرک
X	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در قسمت جست‌وجوی ساده می‌توان به صورت کلیدواژه‌ای در میان منابع موجود در پایگاه به کاوش پرداخت. ولی امکان کاوش اطلاعات در بخش جست‌وجوی پیشرفته بر اساس فیلدهای: هر یک از واژگان، همه واژگان، هیچ‌یک از واژگان، عین عبارت در عنوان، کلیدواژه، نشریه و نویسنده مهیا شده است. همچنین می‌توان بر اساس نوع منبع مانند: مقاله، نقد، گفت‌وگو و یا نوع نشریه چون: علمی - پژوهشی، علمی - تخصصی، علمی - ترویجی، روزنامه و یا عمومی به اطلاعات دسترسی پیدا کرد. همچنین امکان جست‌وجوی فیلدی بر اساس فیلدهای معرفی شده و نیز جست‌وجوی مجله‌ها به دو صورت الفبایی و موضوعی مهیا شده است.

کنسرسیوم محتوای علمی

اطلاعات ارائه شده در کنسرسیوم محتوای علمی (۱۳۹۰) بیان می‌کند که این کنسرسیوم مجموعه‌ای از کتابخانه‌ها و سازمان‌های دارای منابع اطلاعاتی (کتاب، نشریه، نسخه‌های خطی، عکس، صدا، فیلم و...) است که با هدف تامین نیازهای پژوهشگران و شهروندان ایرانی برای دسترسی هر چه سریع‌تر به محتوای

مورد نظر خود، تشکیل شده است. برای رسیدن به این هدف، به بسترسازی مناسب و جلب مشارکت دیگر تولیدکنندگان محتوا به گردآوری، تبدیل، سازماندهی و حفاظت اطلاعات به شکل رقومی و در سطح ملی پرداخته شده است. کنسرسیوم دارای خدمات متعددی است. از جمله این خدمات از کتابدار پیرس است که یک کارشناس به صورت برخط به سوالات تخصصی کاربران در زمینه نحوه دسترسی به اطلاعات، به صورت برخط پاسخ می دهد .

سیستم سفارش دیجیتال سازی خدمتی دیگر از سوی این نهاد است. برخی از مدارک، با توجه به قوانین حق مولف قابل ارائه به صورت رایگان یا فروش کامل نیستند. در این موارد، کاربر صفحات اول (اغلب فهرست) شیء دیجیتال مورد نظر خود را مشاهده کرده، با پرداخت هزینه اسکن و اعلام صفحات مورد نیاز خود، شیء دیجیتال سفارش خود را دریافت می کند. در این سیستم، کنسرسیوم پس از دریافت سفارش، صاحب محتوا را مطلع کرده تا اسکن و دیجیتال سازی را انجام دهد و برای کاربر ارسال کند. سیستم فروش دیگر خدمت این نهاد است. امکان خرید مقالات و محتوایی که صاحب محتوا به صورت شیء دیجیتال کامل برای فروش ارائه می کند را به کاربران می دهد. خدمات مربوط به فعالیت های مالی مرتبط با صاحب محتوا نیز توسط کنسرسیوم ارائه می شود. در این فعالیت، صاحب محتوا در سیستم کنسرسیوم، مختار است محتوای خود را به هر قیمتی که مایل است ارائه کند. کنسرسیوم با نگهداری دقیق اطلاعات مالی مربوط به هر خرید، اطلاعات مالی هر صاحب محتوا را در لحظه نگه داری می کند. همچنین ایجاد، به روز رسانی و نگهداری سیستم دسترسی و پایگاه اینترنتی کنسرسیوم یکی از فعالیت های اصلی به شمار می آید. کنسرسیوم با ایجاد سیستم پایگاه اینترنتی و پایگاه داده ها، تا کنون توانسته است خدمات بسیاری به کاربران ارائه کند. بررسی نظرات کاربران و تأیید آن ها، پاسخگویی به تماس های کاربران، به روز رسانی سیستم، رفع اشکالات و مسائل سیستم کنسرسیوم نیز هر روز انجام می شود تا کاربران و صاحبان محتوا تجربه ای مناسب از خدمات داشته باشند

جدول شماره ۱۰. فیلدهای کاوش پایگاه کنسرسیوم محتوای ملی

پایگاه کنسرسیوم محتوای ملی	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه بندی موضوعی

✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
X	چکیده
X	مقطع تحصیلی

امکان جست و جوی پیشرفته کنسرسیوم در حله اول از طریق فیلدهای عنوان، پدیدآورنده و موضوع امکان پذیر است. همچنین می توان صاحب محتوا که کتابخانه یا مرکز اطلاع رسانی است را مشخص ساخت. علاوه بر آن، می توان بر اساس قالب منبع چون: کتاب، سند، نقشه، مقاله، مصاحبه، گزارش، روزنامه، تصویر، سخنرانی، فیلم، پایان نامه، نسخه خطی، اسلاید، گرافیک و ... نیز به کاوش مبادرت ورزید. امکان جست و جو بر اساس زبان و نیز تاریخ منبع امکان پذیر است.

سامانه پایان نامه های دانشگاه تهران

سامانه ها پایان نامه های دانشگاه تهران که برای کاوش و دستیابی به اطلاعات پایان نامه ها و رساله های تحصیلی تدوین شده است، یکی از پایگاه های محدود جست و جوی صرف این منابع است. در این پایگاه امکان کاوش و دستیابی به اطلاعات فیلدهای مختلفی مهیا شده است. از جمله فیلدهای عنوان، پدیدآور، همکاران، نمایه ها، مقطع تحصیلی، تاریخ دفاع، گرایش و محل نگهداری.

جدول شماره ۱۱. فیلدهای کاوش پایگاه پایان نامه های دانشگاه تهران

پایگاه کنسرسیوم محتوای ملی	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه

X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس

سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس از زمره پایگاه‌های اختصاصی در عرصه ارائه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی است که خدمات این نوع منابع را پوشش می‌دهد. دانشگاه تربیت مدرس تمامی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلی خود را در این سامانه گردآوری کرده و از آنجا که این دانشگاه صرفاً در مقاطع تحصیلات تکمیلی به فعالیت اشتغال دارد، لذا حجم قابل ملاحظه‌ای از این منابع را گردآوری کرده است. این پایگاه در ارتباط با کاوش فیلدهای مختلف طراحی شده است. فیلدهای اصلی برای جست‌وجوی اطلاعات عبارتند از: عنوان، پدیدآور، کلیدواژه، جست‌وجوی عمومی، استادان، مقطع تحصیلی، دانشکده، رشته، تاریخ و زبان اثر.

جدول شماره ۱۲. سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس

سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)

✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

سامانه پایان نامه های دانشگاه اصفهان

هدف این سامانه ارائه پایان نامه ها و رساله های دانشگاه اصفهان است که با همکاری کتابخانه های دانشگاه اصفهان سازماندهی شده است. این سامانه توسط کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان راه اندازی شده است و زیر نظر معاونت پژوهش این دانشگاه به فعالیت می پردازد. تمامی رساله ها و پایان نامه های تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان در این پایگاه گردآوری و سازماندهی شده و به ارائه خدمات اطلاعاتی به کاربران خود می پردازد. بیشتر کاربران دانشجویان تحصیلات تکمیلی و نیز اعضای هیات علمی هستند. این پایگاه دارای فیلدهای موضوع، عنوان، پدیدآورنده، کلیدواژه، چکیده، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی است.

جدول شماره ۱۳. سامانه پایان نامه های دانشگاه اصفهان

سامانه پایان نامه های دانشگاه اصفهان	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده

✓	مقطع تحصیلی
---	-------------

پایگاه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد در راستای فعالیت‌ها و خدمات آموزشی و پژوهشی خود اقدام به ارائه خدمتی جدید با عنوان "مشاوره اطلاعاتی در امور پژوهشی" کرده است، تا بتواند دانشجویان تحصیلات تکمیلی و پژوهشگران این دانشگاه را در تمامی مراحل فرایند پژوهشی آنان از انتخاب موضوع، آشنایی با ساختارها و استفاده از ابزارهای پژوهشی مختلف تا انتخاب مجله و یا چگونگی انتشار نتایج پژوهشی ایشان یاری نماید. از زمره خدماتی که در این کتابخانه ارائه می‌شود، راهنمایی و مشاوره در زمینه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه فردوسی مشهد است. این کتابخانه در ارتباط با موضوع مطرح شده خدمات اطلاعاتی ارائه می‌دهد.

در کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد سامانه خاصی برای پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی در نظر گرفته نشده است. امکان کاوش اطلاعات این منابع در فهرست پیوسته آن مهیا شده که شامل اطلاعاتی چون: موضوع، کلیدواژه، عنوان، نویسنده، زبان و تاریخ انتشار می‌شود.

جدول شماره ۱۴. سامانه کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد

کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)

بر اساس معرفی وبگاه سیکا (۱۳۹۹) تا سال ۱۳۹۰، تعداد بسیاری از واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در سراسر کشور با استفاده از نرم‌افزارهای مختلف، خدمات کتابخانه خود را به شکل مستقل و صرفاً در محل کتابخانه ارائه می‌دادند. از میان این واحدها تعداد اندکی امکان جست‌وجوی اطلاعات در منابع کتابخانه را از طریق اینترنت دارا بودند. بدین شکل که دانشجو یا محقق می‌توانست با اتصال به سایت اختصاصی آن واحد دانشگاهی به جستجو در منابع کتابخانه همان واحد پردازد.

با پیشرفت فناوری اطلاعات و گسترش آن در علم اطلاع‌رسانی، استقبال کتابخانه‌ها و مراکز اسناد از یکپارچه‌سازی اطلاعات و استفاده از امکانات و زیرساخت‌های اینترنتی در سطح کشور افزایش یافت. پیرو این تغییرات، سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی نیز ایجاد شبکه‌ای یکپارچه و سازمان یافته را به عنوان مهمترین نیاز در مکانیزه کردن امکانات کتابخانه‌های دانشگاهی در اولویت قرار داد.

انعقاد تفاهم‌نامه بین سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی و شرکت نوسا مبنی بر تجهیز تمامی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در سراسر کشور، به نرم‌افزار سیمرغ و ایجاد شبکه یکپارچه سیستم کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا) در سال ۱۳۹۰ منجر به تحقق این هدف بزرگ گردید. بخشی از سیکا به پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی اختصاص یافته است. در این بخش فیلدهای متعددی قابل کاوش هستند. این فیلدها عبارتند از:

جدول شماره ۱۵. سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)

سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک

✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز

واحد تهران مرکز دانشگاه آزاد اسلامی بانک اطلاعاتی در خصوص پایان‌نامه‌های خود ایجاد کرده است. این پایگاه شامل پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلی این دانشگاه است. خدمات اطلاعاتی این پایگاه برای تقویت فعالیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی و نیز استفاده استادان برای انجام فرایند راهنمایی پایان‌نامه و رساله است. تعداد قابل توجهی از پایان‌نامه‌ها در این پایگاه به علاقه‌مندان و پژوهشگران ارائه می‌شود. این پایگاه نقش مهمی در هدایت فعالیت پژوهشی دارد. فیلدهای مورد نظر برای کاوش اطلاعات در این پایگاه عبارتند از: عنوان، پدیدآور، کلیدواژه، مقطع تحصیلی، گروه و رشته تحصیلی.

جدول شماره ۱۶. بانک اطلاعات پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز

بانک اطلاعات پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز	
X	موضوع
✓	رشته تحصیلی و گرایش
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
X	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

پس از معرفی و ارزیابی وضعیت به کارگیری فیلدهای اطلاعاتی قابل جست و جو با تمرکز بر فیلدهای مورد نظر به بررسی پاره‌ای از پایگاه‌های اطلاعاتی مهم خارجی می‌پردازیم.

پایگاه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا

Electronic Thesis or Dissertation, University of Florida

در دانشگاه فلوریدا مرکزی برای ساماندهی و اشاعه اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها ایجاد شده است. این مرکز به ارائه اطلاعات کتابشناختی و متن اصلی این منابع می‌پردازد. محققان و دانشجویان می‌توانند از منابع مرکز استفاده کرده و سازماندهی این منابع با همکاری میان کتابخانه‌های دانشگاه فلوریدا به انجام می‌رسد. پایگاه در زمینه رعایت مسائل مربوط به حق مولف و حقوق مالکیت معنوی توجه خاصی مبذول کرده است. همچنین اطلاعات ارائه شده در این پایگاه برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی مهم و اثربخش است. خدمات مشاوره‌ای دانشگاه برای کاربران خود سبب شده تا بهره‌گیری از این سامانه مهم به نحو موثری انجام پذیرد. در پایگاه این دانشگاه برای دسترسی به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها فیلدهای کلیدواژه، عنوان، پدیدآور، موضوع، نوع مدرک، زبان، و فروست در نظر گرفته شده است.

جدول شماره ۱۷ پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه فلوریدا

پایگاه پروکوئست	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر

X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

پایگاه رساله‌های دانشگاه ام آی تی. MIT University, Theses

دانشگاه ام آی تی، دارای مرکزی برای رساله‌های دانشجویان دکتری تخصصی است که از سال ۲۰۰۴ رساله‌های خود را در این مرکز ثبت می‌کنند. این مرکز یکی از منابع ارزشمند ارائه رساله دکتری در حوزه فعالیت دانشگاهی است. این پایگاه توسط کتابداران متخصص پشتیبانی شده و انواع خدمات آگاهی‌رسانی جاری و نیز خدمات اطلاعاتی و مشاوره‌ای در آن به انجام می‌رسد. امکانات این پایگاه در حد مطلوب است و کاربران بسیاری از خدمات آن برای انجام فعالیت‌های پژوهشی خود بهره می‌برند. امکان کاوش اطلاعات رساله‌ها در این مرکز مهیا شده و سازماندهی آن توسط کتابخانه‌های دانشکده‌ای به انجام می‌رسد. فیلدهای کاوش برای دسترسی به اطلاعات رساله‌ها عبارتند از: عنوان، پدیدآور، موضوع، تاریخ نشر، طبقه‌بندی موضوعی، رشته تحصیلی است.

جدول شماره ۱۸ رساله‌های دانشگاه ام آی تی

رساله‌های دانشگاه ام آی تی	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا

SMARTech Repository (Georgia University)

مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا یکی از مراکز مهم دسترسی به رساله‌ها و پایان‌نامه‌های این دانشگاه است. در این مخزن ارزشمند بیش از ۵۸ هزار مدرک علمی نگهداری می‌شود و نیز بیش از ۲۲ هزار پایان‌نامه و رساله در آن وجود دارد. دانشجویان تحصیلات تکمیلی مهم‌ترین گروه استفاده‌کننده از آن هستند. متخصصان اطلاع‌رسانی به ارائه خدمات اطلاعاتی در این پایگاه می‌پردازند و منابع معتبری را در معرض استفاده کاربران قرار داده‌اند. در این مخزن اطلاعات و متن کامل این منابع نگهداری می‌شود. ارائه اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها برای پژوهشگران و دانشجویان امکان‌پذیر است. فیلدهای مورد نظر کاوش در این مرکز علمی عبارتند از: عنوان، پدیدآور، موضوع، نوع مدرک، تاریخ انتشار، کلیدواژه، و رشته تحصیلی.

جدول شماره ۱۹ مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا

مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو

Electronic Thesis or Dissertation Center, Ohio State University,

بر اساس اعلام مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو (۲۰۲۰) این مرکز شامل بیش از ۵۸۰۰۰ پایان‌نامه و رساله از دانشجویان ۳۱ موسسه دانشگاهی مشهور در جهان است. در سال ۲۰۱۲، گوگل از OhioLINK به دلیل آسان‌تر یافتن محتوای دسترسی آزاد رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی توسط گوگل اسکالر تشکر کرد. پایان‌نامه‌ها و رساله‌های موسسات دانشگاهی در سال ۲۰۱۵ بیش از شش میلیون بار توسط محققان سراسر جهان بارگیری شده است. خدمات اطلاعاتی مطلوب در این پایگاه سبب شده تا تعداد بیشتری از دانشجویان برای دست یافتن به منابع رساله و پایان‌نامه به سمت آن بروند. همچنین ارائه خدمات مشاوره برای دستیابی به موضوع مناسب پژوهش از دیگر اقدام‌های این پایگاه است. فیلدهای قابل کاوش در این پایگاه عبارتند از: عنوان، پدیدآور، موضوع، کلیدواژه، سال نشر، ناشر، زبان، شماره دستیابی و نام سازمان.

جدول شماره ۲۰ مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو

مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها

Open Access Theses and Dissertations

هدف این پایگاه ایجاد بهترین مرجع قابل دسترس برای پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی با دسترسی آزاد منتشر شده در سراسر جهان است. امکان بهره‌گیری از خدمات اطلاعاتی توسط کتابداران باتجربه و متخصص مهیا شده است. حقوق مالکیت معنوی و حق مولف یکی از مسائل مورد توجه پایگاه دسترسی آزاد بوده و لذا بهره‌گیری از این مرکز با تکیه بر قوانین حق مولف امکان‌پذیر است. پایگاه به ارائه فراداده اطلاعات مربوط به پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی بیش از ۱۱۰۰ کالج، دانشگاه و موسسه پژوهشی می‌پردازد. در حال حاضر مجموعه‌ای بالغ بر ۵/۳ میلیون پایان‌نامه و رساله را نمایه‌سازی کرده است. فیلدهای این پایگاه مشتمل بر: موضوع، عنوان، پدیدآورنده، تاریخ نشر، نوع مدرک، رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، کلیدواژه و ناشر است.

جدول شماره ۲۱ پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها

پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
X	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا

Electronic Theses Online Service, a British Library

کتابخانه بریتانیا یکی از مراکز مهم اطلاعاتی در انگلستان است. این کتابخانه با تکیه بر حجم عظیم منابع علمی و پژوهشی در کنار خدمات اطلاعاتی به روز تلاش می‌کند تا منابع مهمی را برای کاربران خود مهیا سازد. انواع خدمات آگاهی رسانی جاری، خدمات مشاوره مرجع، و نیز خدمات مبتنی بر فناوری‌های نوین سبب شده تا کاربران بیشتری به سمت این کتابخانه و پایگاه‌های بیابند. این پایگاه یکی از مراکز مهم ارائه رساله‌های الکترونیکی در قاره اروپاست. در این پایگاه بیش از ۵۰۰ هزار رساله دکتری سازماندهی شده و کتابخانه بریتانیا به عنوان کتابخانه ملی انگلستان این خدمات را ارائه می‌دهد. در پایگاه مذکور کاوش اطلاعات رساله بر اساس فیلدهای: عنوان، پدیدآورنده، موضوع، چکیده، زبان، سال انتشار، و نیز راهنمای پژوهشی و حمایت‌کننده پژوهش ارائه شده است.

جدول شماره ۲۲ پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا

پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✗	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✗	مقطع تحصیلی

پایگاه رساله‌های کانادا

Theses Canada

این پایگاه بخشی از کتابخانه ملی و آرشیو کانادا است. کتابخانه ملی کانادا با بهره‌گیری از توان کتابداران متخصص خود و نیز خدمات موثر در دسترسی به منابع اطلاعاتی سودمند، تلاش قابل توجهی را برای ارائه منابع پژوهشی به انجام رسانده است. این کتابخانه با کمک حرفه‌مندان علم اطلاعات، از نیازهای پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به خوبی حمایت کرده و منابع دست اول پژوهشی را در اختیار آنها قرار می‌دهد. بر همین اساس، پایگاه رساله‌ها را راه‌اندازی کرده و به ارائه منابع اطلاعاتی تحقیقی می‌پردازد. رساله‌های دکتری کشور کانادا در این پایگاه سازماندهی شده و در اختیار پژوهشگران قرار می‌گیرد. در این پایگاه فیلدهای متعددی برای دسترسی به اطلاعات رساله‌ها در نظر گرفته شده است. این فیلدها شامل: عنوان، نویسنده، موضوع، سال نشر، زبان اثر، چکیده، کلیدواژه، و نام دانشگاه می‌شود.

جدول شماره ۲۳ پایگاه رساله‌های کانادا

پایگاه رساله‌های کانادا	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✗	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✗	مقطع تحصیلی

پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا

Australasian Digital Theses

پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا یکی از مراکز مهم ارائه رساله‌های دکتری در سطح استرالیا است. این پایگاه با ارائه اطلاعات کتابشناختی و تمام متن رساله‌های دکتری از سال ۲۰۱۱ توسط دانشگاه نیوساوت ولز^{۳۵} راه‌اندازی شده است. بیشترین کاربران این پایگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی هستند و همچنین استادان و اعضای هیات علمی برای هدایت رساله‌ها از منابع این پایگاه بهره می‌گیرند. رعایت حقوق مالکیت معنوی یکی از اصول اصلی در ارائه خدمات اطلاعاتی در این پایگاه است. حضور متخصصان علم اطلاعات برای راهنمایی و ارائه مشاوره به اعضای پایگاه سبب شده تا سطح خدمات تخصصی در آن قابل توجه باشد. در این پایگاه رساله‌های دکتری در رشته‌های متعدد در اختیار پژوهشگران و متخصصان حرفه‌ای قرار می‌گیرد. فیلدهای مورد استفاده پایگاه عبارتند از: عنوان، نویسنده، نوع مدرک، موضوع، زبان، تاریخ انتشار، و کلیدواژه.

جدول شماره ۲۴ پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا

پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✗	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✗	مقطع تحصیلی

پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ Theses of The University of Hong Kong

پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ یکی از مراکز مهم رساله‌های جنوب شرق آسیاست. این پایگاه با ارائه اطلاعات کتابشناختی و تمام متن رساله‌های خود نیاز پژوهشگران حوزه آسیای دور را مهیا ساخته است. سازماندهی رساله‌های این پایگاه توسط مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه هنگ کنگ انجام می‌شود و محققان زیادی از خدمات آن بهره‌مند می‌شوند. دانشجویان تحصیلات تکمیلی در هنگ کنگ و نیز برخی از دانشجویان کشورهای همسایه در قاره آسیا از کاربران این پایگاه به شمار می‌آیند. در این پایگاه نیز کتابداران متخصص با تنظیم و سازماندهی استاندارد منابع اطلاعاتی پژوهشی نقش موثری در دستیابی به اطلاعات رساله‌ها ایفا می‌کنند. فیلدهای مورد استفاده در این پایگاه عبارتند از: عنوان، پدیدآور، موضوع، کلیدواژه، تاریخ نشر، زبان، چکیده، نوع مدرک، و مقطع تحصیلی.

جدول شماره ۲۵ پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ

پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

پایگاه رساله‌های فرانسه Theses.fr

این پایگاه شامل رساله‌های کشور فرانسه از سال ۱۹۸۵ است و یکی از مخازن بزرگ رساله‌های اروپایی به شمار می‌آید. بسیاری از دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی فرانسه رساله‌های خود را به این پایگاه ارائه

می دهند. بیش از ۲۲۵ هزار رساله در این پایگاه گردآوری شده و به کمک کتابداران متخصص سازماندهی منابع رساله این پایگاه انجام شده است. خدمات متعددی از جمله آگاهی رسانی جاری و خدمات اطلاعاتی مشاوره مرجع در این پایگاه ارائه می شود. همچنین بیشتر استفاده کنندگان دانشجویان تحصیلات تکمیلی و نیز اعضای هیات علمی هستند. این پایگاه برای پشتیبانی از خدمات اطلاعاتی تلاش گسترده ای مبذول کرده است. این مرکز سازماندهی رساله های فرانسه را بر اساس فهرست های ارائه شده توسط کتابخانه های فرانسه به عهده دارد. فیلدهای مورد استفاده در این پایگاه عبارت است از: عنوان، پدیدآور، موضوع، کلیدواژه، چکیده، رشته تحصیلی و تاریخ انتشار.

جدول شماره ۲۶ پایگاه رساله های فرانسه

پایگاه رساله های فرانسه	
✓	موضوع
✓	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✗	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✗	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

پایگاه پروکوئست ProQuest

پروکوئست یک شرکت بین المللی است که در حوزه فراهم آوری و ارائه اطلاعات و محتوای علمی و فنی فعالیت می کند. مکان شرکت در میشیگان ایالات متحده قرار دارد. در سال ۱۹۳۸ با نام دانشگاه میکروفیلم توسط یوجین بی. پاور راه اندازی شد و سپس به فعالیت در زمینه تامین منابع، برنامه ها، راهکارها و

محصولاتی برای کتابخانه‌ها پرداخت. این شرکت به ارائه ابزارها و منابع علمی و فنی به منظور پشتیبانی از فرایندهای پژوهشی و آموزشی مبادرت ورزید و با انتشارات پژوهشی یکی از پایگاه‌های اطلاعاتی مهم را برای محققان مهیا ساخته است (پروکوئست، ۲۰۲۰). همچنین پروکوئست نمایه‌های متنوعی تهیه کرده تا دسترس‌پذیری به منابع اطلاعات علمی را تسریع کند. در حال حاضر پایگاه این شرکت به یکی از مخازن عظیم محتوای علمی برخط تبدیل شده است. در سال ۱۹۹۵ نام آن به دلیل ارائه خدمات برخط به ProQuest Direct تغییر کرد و سپس تنها نام پروکوئست را استفاده کرد. امروزه دانشجویان، اعضای هیئت علمی، محققان و کاربران کتابخانه‌ها در سراسر جهان، از طریق خدمات اشتراکی پروکوئست به بیش از چهار هزار روزنامه و مجله، بیش از ۱/۵ میلیون پایان‌نامه، تعداد زیادی پایگاه اطلاعاتی و طیف وسیعی از منابع دسترسی دارند (حیاتی، ۱۳۸۶).

جدول شماره ۲۷. فیلدهای کاوش پایگاه پروکوئست

پایگاه پروکوئست	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✓	مقطع تحصیلی

خدماتی که این وبگاه ارائه می‌دهد شامل مواردی چون: خدمات اکتشافی، راهکارهای مدیریتی، خدمات داده، ابزارهای پژوهش، پایگاه‌های اطلاعاتی، کتاب‌های الکترونیکی، خدمات مدیریت مجموعه،

کتاب‌های چاپی، اخبار و روزنامه، منابع ردیف اول، پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، ریزنوشت‌ها و منابع چاپی می‌شود. پایگاه پروکوئست در صفحه جست‌وجوی خود دارای امکان کاوش در میان مجله‌های علمی، کتاب‌ها، منابع دیداری و شنیداری، روزنامه‌ها، روزنامه‌های تاریخی، مجله‌های تجاری و عمومی، گزارش‌ها، وبگاه‌ها، وبلاگ‌ها، پادکست‌ها و پیایندهای تاریخی است.

همچنین امکان کاوش بر اساس عامل ربط، منابع قدیمی به جدید و یا جدید به قدیمی را امکان‌پذیر ساخته است. از نظر تاریخی بر اساس فیلدهای ۱۲ ماه اخیر، ۵ سال و ۱۰ سال گذشته و نیز بر مبنای درخواست تاریخ انتخابی کاربر قابل تنظیم است. این وبگاه دارای پایگاه‌ها اطلاعاتی در زمینه تجارت، پزشکی و بهداشت، تاریخ، ادبیات و زبان، مطالعات بین‌رشته‌ای، علم و فناوری، علوم اجتماعی و هنر است. در پایگاه‌های اطلاعاتی این وبگاه امکان جست‌وجوی کلیدواژه‌ای مهیا شده که می‌توان بر اساس آن به منابع مورد نظر دست یافت.

پایگاه اشپرینگر springer

این ناشر در سال ۱۹۵۰ توسط برنارد اشپرینگر در شهر نیویورک تأسیس شد. اولین نشریات برجسته که توسط دکتر اشپرینگر منتشر شد شامل دانشنامه بهداشتی دام و کتاب راهنمای قلب برای پرستاران بود. تعداد نشریات پرستاری به سرعت افزایش چشم‌گیری پیدا کرد. کتاب تست‌های آزمایشگاهی برای پرستاران توسط دکتر سولومون گارب^{۳۶} برای اولین بار در سال ۱۹۵۴ منتشر شد و آن‌چنان محبوب گشت که انتشارات اشپرینگر را به شناخته شده‌ترین ناشر کتب پرستاری تبدیل نمود و طی ۲۵ سال بیش از ۲۵۰۰۰۰ نسخه از آن در سرتاسر جهان به فروش رسید. انتشارات اشپرینگر در دهه دوم از شروع فعالیتش توانست جایگاه خود را در زمینه‌ی بهداشت و سلامت و زمینه‌های جدیدتری توسعه دهد.

در واقع باید بیان کرد که امروزه اشپرینگر ساینس یک ناشر بین‌المللی است که کتاب‌های علمی و مجله‌های تخصصی منتشر می‌کند. بیشتر فعالیت این ناشر در حوزه‌های فنی و مهندسی است و البته در زمینه پزشکی نیز انتشاراتی را عرضه کرده است. همچنین به برخی از حوزه‌های موضوعی چون علوم رایانه، اقتصاد و ریاضیات هم پرداخته است. ساختمان و تشکیلات اصلی آن در شهر برلین در آلمان است.

اشپرینگر پس از الزویر دومین ناشر بزرگ مجله‌های تخصصی در جهان است. این ناشر معتبر جامع‌ترین مجموعه مجله‌های دسترسی آزاد را ارائه داده و جایگاه ویژه‌ای در انتشار منابع تخصصی و فنی دارد.

جدول شماره ۲۸. فیلدهای کاوش پایگاه اشپرینگر

پایگاه اشپرینگر	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

اشپرینگر خدمات متعددی برای کارگزاران تبلیغاتی، روزنامه‌نگاران، نقدنویسان، کتابداران، نویسندگان، ویراستاران، کتابفروشان، انجمن‌های حرفه‌ای، ناشران و ... در نظر گرفته که به فراخور نوع اطلاعات درخواستی به ارائه خدمات می‌پردازد. امکان جست‌وجو در پایگاه اشپرینگر بر اساس موضوع امکان‌پذیر است. موضوع‌هایی مانند: نجوم، علوم زمین‌شناسی، جغرافی، حقوق، فلسفه، اقتصاد، زبان‌شناسی و آموزش و پرورش، علوم رفتاری، علوم اجتماعی، علوم زیستی، بهداشت عمومی، پزشکی، زیست‌پزشکی، مدیریت و تجارت، انرژی، مواد، فیزیک، شیمی، مهندسی، ریاضی، آمار، علوم رایانه، محیط‌زیست، هواشناسی، آب‌شناسی، تغذیه و علوم غذایی در این پایگاه قابل دسترس هستند. همچنین امکان کاوش کلیدواژه‌ای برای دستیابی به متون مورد نظر مهیا شده است.

پایگاه انجمن مهندسين برق و الكترونيك

Institute of Electrical and Electronics Engineers IEEE

مؤسسه مهندسان برق و الكترونيك با سرواژه IEEE شناخته می شود، حرفه ای و غیرانتفاعی است. هدف این مؤسسه یاری رساندن به توسعه فناوری و حوزه های وابسته به مهندسی برق و کامپیوتر و نیز حوزه های وابسته به آن است. این مؤسسه بیش از ۴۰۰ هزار نفر عضو در ۱۶۰ کشور جهان دارد که ۴۵ درصد این اعضا خارج از ایالات متحده هستند.

مؤسسه مهندسان برق و الكترونيك در سال ۱۹۶۳ با ادغام دو مؤسسه مهندسان برق آمریکا و مؤسسه مهندسان رادیو در آمریکا بنیان گذاشته شد. این مؤسسه حدود سی درصد از انتشارات جهان (کتاب، نشریه، ...) در زمینه برق و کامپیوتر و حدود یک صد مجله را منتشر می کند. در کنار این مجله ها، دیگر پایندهای مرتبط نیز توسط موسسه منتشر می شود. علاوه بر آن، موسسه به انتشار استانداردهای حوزه برق و مهندسی نیز مبادرت می ورزد. انجمن استاندارد آی تی پی ای، بخش استانداردسازی این مؤسسه است که گستره ای از موضوعها را پوشش می دهد. از جمله این حوزه ها می توان به مهندسی پزشکی، فناوری اطلاعات، مخابرات، حمل و نقل، نانوفناوری و ... اشاره کرد. بیشتر اعضای این مؤسسه، مهندسان برق و کامپیوتر هستند، ولی متخصصانی از رشته های دیگر هم در آن عضو می شوند، مانند رشته های مهندسی مکانیک، فیزیک، ریاضی و مهندسی عمران.

جدول شماره ۲۹. فیلدهای کاوش پایگاه انجمن مهندسان برق و الكترونيك

پایگاه انجمن مهندسان برق و الكترونيك	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک

✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در خصوص امکان کاوش در این پایگاه باید بیان کرد که این وبگاه امکان جست و جوی کلیدواژه‌ای برای دستیابی به اطلاعات موجود در پایگاه را مهیا ساخته است. کاوش در پایگاه در ارتباط با انجمن‌ها، کنفرانس‌ها، استانداردها، انتشارات و آموزش انجام می‌پذیرد.

پایگاه انتشارات علمی جهانی Scientific World

این شرکت در سال ۱۹۸۱ تاسیس شده و مدیریت اصلی آن در کشور سنگاپور است. در سال حدود ۵۰۰ عنوان کتاب و بیش از ۱۲۵ مجله در رشته‌های مختلف چاپ می‌کند. در حوزه‌های مختلف علمی مانند علوم پزشکی، علوم پایه، فنی و مهندسی و علوم اقتصادی و مدیریتی فعالیت می‌کند و یکی از پایگاه‌های مهم در ارائه اطلاعاتی علمی و تخصصی به شمار می‌آید.

جدول شماره ۳۰. فیلدهای کاوش پایگاه انتشارات علمی جهانی

پایگاه انتشارات علمی جهانی	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

امکان کاوش در میان کتاب‌ها، مجله‌ها و فروست‌ها و در جست‌وجوی ساده با هر کدام از فیلدهای مورد نظر مانند: کلمه، عبارت، کلیدواژه، دی او آی، شابک و مانند آن امکان‌پذیر است. همچنین جست‌وجو براساس عنوان، نویسنده، کلیدواژه، چکیده و وابستگی سازمانی میسر است. علاوه بر آن، می‌توان بر اساس نوع مجله و نام آن به منابع دسترسی پیدا کرد. تنظیم کاوش بر اساس تاریخ نشر (ماهانه، شش ماهه و یکساله و تعیین ماه و سال به انتخاب کاربر) نیز یکی از امکانات این قسمت است.

آمازون Amazon

شرکت تجارت الکترونیک آمریکایی است، که در سال ۱۹۹۴ توسط جف بیزوس، در شهر سیاتل واقع در ایالت واشینگتن تأسیس شد. این شرکت فعالیت خود را در سال ۱۹۹۵ با عنوان فروشگاه آنلاین کتاب آغاز کرد، سپس اقدام به فروش محصولات نو یا دست‌دوم از طریق اینترنت کرد. شرکت آمازون هم‌اکنون طیف گسترده‌ای از کالاها و محصولات را توزیع می‌کند که از کتاب، سی‌دی و دی‌وی‌دی، بسته‌های نرم‌افزاری تا تجهیزات الکترونیکی و وسایل خانگی، کیف، کفش و انواع لباس را در بر می‌گیرد و امروزه بزرگترین فروشگاه‌های اینترنتی جهان بشمار می‌آید. وبگاه آمازون که به عنوان بزرگترین کتابفروشی برخط دنیا شناخته می‌شود؛ در سال ۲۰۱۴ معادل ۶۳ درصد فروش آنلاین کتاب و ۴۰ درصد کل فروش کتاب دنیا را از طریق خرده‌فروشی به دست آورد. این میزان فروش رکوردی جهانی بود که یک فروشگاه از طریق وبگاه به آن دست یافت. آمازون همچنین بزرگ‌ترین فروشگاه اینترنتی ایالات متحده محسوب می‌شود و در وبگاه خود به جز کتاب، محصولات متنوعی چون پخش‌کننده دی‌وی‌دی و بلوری، ام‌پی‌تری پلیر، انواع نرم‌افزار، بازی ویدئویی، وسایل الکترونیکی، زیورآلات، مبلمان، غذا، اسباب‌بازی و پوشاک نیز می‌فروشد؛ و شما می‌توانید با استفاده از گیفت کارت آمازون نیز از وبگاه آمازون خرید کنید. این وبگاه از چند سال پیش همچنین وارد عرصه تولید اسمارت فون، تبلت، کتابخوان الکترونیک، تلفن و تلویزیون دیجیتال هم شده است.^[۲۲] آمازون همچنان در میان آمریکایی‌ها در حال گسترش است. فروش این شرکت در سراسر جهان بیشتر از مجموع فروش اینترنتی ۲۰ خرده‌فروش بعدی در آمریکا می‌باشد.

X	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✓	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
X	چکیده
X	مقطع تحصیلی

این وبگاه در حوزه‌های مختلفی فعالیت می‌کند و بخش مهمی از محصولاتش می‌دهد کتاب، موسیقی دیجیتالی، فیلم و ویدئو است. این وبگاه امکان کاوش کلیدواژه‌ای و عبارتی را مهیا ساخته و از طریق هر کلیدواژه‌ای شامل نام نویسنده، عنوان کتاب و شماره شابک می‌توان به منابع مورد نظر دسترسی داشت.

پایگاه تیلور و فرانسیس Taylor & Francis

گروه تیلور و فرانسیس یک شرکت بین‌المللی در انگلستان است که کتاب‌ها و مجلات علمی را منتشر می‌کند. این شرکت ناشر و مؤسسه کنفرانس بریتانیا است و یکی از قدیمی‌ترین ناشران تجاری در جهان و یکی از رهبران ناشران علمی جهان به شمار می‌آید. بیش از ۱۶۰۰ ژورنال پژوهشی داوری شده و حدود ۳،۰۰۰ کتاب جدید هر سال منتشر می‌کند. بیش از ۲۰،۰۰۰ عنوان خاص در بک لیست (Backlist) آن وجود دارد. ناشر جهانی کتاب‌های دانشگاهی، مجلات و منابع آنلاین در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی با بیش از ۶۰۰ ژورنال و ۲،۰۰۰ کتاب با بک فهرست ۷۰۰۰ عنوان در سال است.

این پایگاه اطلاعاتی امکان دسترسی برخط منابع مختلف را مهیا ساخته است. از جمله دسترسی به بیش از ۲۴۰۰ مجله علمی پژوهشی که توسط این ناشر و نشر راتلج^{۳۷} منتشر شده. بیش از ۵۰ آثار مرجع و دائرةالمعارف در حوزه‌های شیمی و مهندسی، تجارت و ارتباطات. همچنین امکان دستیابی به پایگاه‌های اطلاعاتی چکیده‌های حوزه آموزش^{۳۸}، چکیده‌های حوزه مطالعات زنان و مطالعات جنسیتی^{۳۹} و چکیده‌های حوزه آموزش عالی^{۴۰} را امکان‌پذیر کرده است.

جدول شماره ۳۲. فیلدهای کاوش پایگاه تیلور و فرانسیس

پایگاه تیلور و فرانسیس	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

امکان کاوش در جست‌وجوی اولیه بر اساس کلیدواژه، دی او آی، گُذ اورکید و کلمات دیگر وجود دارد. در قسمت جست‌وجوی پیشرفته می‌توان بر اساس عنوان، نویسنده، کلیدواژه و چکیده به اطلاعات دسترسی

[37 Routledge](#)

[38 Routledge Education Research Abstracts Online](#)

[39 Studies on Women and Gender Abstracts](#)

[40 Research into Higher Education Abstracts:](#)

پیدا کرد. همچنین قسمتی را با عنوان کاوش استنادی مشاهده می کنیم که شامل فیلدهای تاریخ، نام مجله، دوره، شماره، سال و صفحه های مجله بوده که برای کاوش مهیا شده است.

پایگاه اطلاعاتی وایلی Wiley

پایگاه وایلی محصول انتشارات علمی، فنی، مهندسی و پژوهشی جان وایلی و پسران^{۴۱} است. پایگاه وایلی، مجموعه ای از جامع ترین و عمیق ترین منابع برخط چند رشته ای و بین المللی در موضوعات مختلف از قبیل علوم زیستی، علوم سلامت، علوم فیزیکی، علوم اجتماعی و انسانی را در برمی گیرد. این پایگاه دسترسی به بیش از ۶ میلیون مقاله از بیش از ۱۵۰۰ ژورنال، فراتر از ۲۰ هزار کتاب برخط، صدها اثر مرجع، پروتکل های آزمایشگاهی و پایگاه های اطلاعاتی را ارائه می دهد. پوشش موضوعی پایگاه وایلی شامل حوزه های: کشاورزی، آبیاری و پروری و علوم غذایی، معماری و برنامه ریزی، هنر و هنرهای کاربردی، کسب و کار، اقتصاد، امور مالی و حسابداری، شیمی، علوم کامپیوتر و فناوری اطلاعات، زمین، علوم فضایی و محیط زیست، علوم انسانی، قانون و جرم شناسی، علوم زیستی، ریاضیات و آمار، دارو، پرستاری، دندان پزشکی و بهداشت و درمان، علوم فیزیک و مهندسی، روانشناسی، علوم اجتماعی، رفتاری و دامپزشکی می شود.

جدول شماره ۳۳. فیلدهای کاوش پایگاه اطلاعاتی وایلی

پایگاه وایلی	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان

✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

برای جست‌وجوی مدارک و منابع در این پایگاه روش‌های زیادی از جمله جست‌وجوی ساده، جست‌وجوی پیشرفته، مرور بر اساس موضوع منبع، مرور بر اساس حرف اول الفبای عنوان منبع و مرور بر اساس نوع منبع وجود دارد. در قابلیت جست‌وجوی ساده، کاربر کلیدواژه را در کادر مربوطه وارد کرده و از میان دو گزینه تمام محتویات یا عنوان منبع یکی را انتخاب می‌کند.

در قابلیت جست‌وجوی پیشرفته پایگاه وایلی می‌توان تعیین کرد که کلیدواژه یا کلیدواژه‌های موردنظر در کدام فیلد (عنوان منبع، عنوان مقاله، نویسنده، متن کامل، چکیده، وابستگی سازمانی نویسنده، کلیدواژه‌ها، مؤسسه پشتیبان مالی، آی اس بی ان، آی اس ان ان، شناسه دیجیتال مقاله و مراجع کاوش شوند. همچنین استفاده از عملگرهای منطقی AND، OR و NOT برای ترکیب یا تفریق کلیدواژه‌ها نیز وجود دارد. در نهایت می‌توان نتایج جست‌وجو را بر اساس تاریخ محدود کرد.

پایگاه الزویر Elsevier

الزویر نام یکی از بزرگترین ناشرین مطبوعات پزشکی و علمی جهان است. این مؤسسه در آمستردام قرار دارد. در حالی که در آمریکا، انگلستان و جاهای دیگر نیز فعالیت‌های مهمی دارد. الزویر نام خویش را از نام یک چاپخانه قدیمی هلندی به نام «خانه الزویر» گرفته است. خاندان الزویر مدتها در کشور هلند به امر فروش و چاپ کتاب مشغول بوده‌اند. بنیانگذار این خاندان لودیک الزویر در شهر لیدن زندگی می‌کرد. فعالیت آن در سال ۱۸۸۰ میلادی به عنوان یک شرکت چاپ و نشر آغاز شد. الزویر زیرمجموعه گروه RELX است که تا سال ۲۰۱۵ به عنوان Reed الزویر شناخته می‌شد. تولیدات الزویر شامل مجلات علمی،

مجموعه مجلات الکترونیکی ساینس دایرکت، اخبار و اظهار نظرهای جاری در قالب نشریه‌ها و پایگاه‌های استناد داده به صورت برخط به نام‌های اسکوپوس و کلینیکال کی برای پزشکان می‌باشد. محصولات و خدمات الزویر شامل تمام چرخه‌های پژوهش‌های علمی از جمله نرم‌افزارها، مدیریت داده‌ها و ابزارهای آموزشی و ارزیابی است. این شرکت اطلاعاتی و تحلیلی یکی از تأمین‌کنندگان بزرگ مقالات و اسناد علمی، فنی و پزشکی در جهان محسوب می‌شود.

جدول شماره ۳۴. فیلدهای کاوش پایگاه اطلاعاتی الزویر

پایگاه الزویر	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

امکان کاوش بر اساس فیلدهای موضوع، نویسنده، عنوان، شابک و شاپا، زبان مدرک، تاریخ انتشار، نوع مدرک وجود دارد.

پایگاه اسکوپوس Scopus

بزرگترین پایگاه چکیده و نمایه‌های استنادی جهان است که یکی از ابزارهای سریع و جامع برای جست‌وجو به‌شمار می‌رود. اسکوپوس یکی از محصولات ناشر هلندی الزویر است که استفاده از

اطلاعات آن بصورت رایگان فراهم نیست. این پایگاه ابزار خوبی برای پژوهشگران در حوزه‌های مختلف است که نه تنها اطلاعات مقالات و چکیده آنها بلکه میزان استنادات آنها را نیز بیان می‌کند. به عبارت دیگر علاوه بر جست‌وجو و دسترسی به مقالات معتبر می‌توان فعال‌ترین نویسندگان، سازمان، مراکز تحقیقاتی و مجلات هسته را در حوزه موضوعی خاص تعیین و رتبه‌بندی کرد. این پایگاه با پوشش میان رشته‌ای وسیع خود، مجلات علمی، کتاب‌ها و مجموعه مقالات همایش‌ها را در زمینه‌های فناوری، پزشکی، علوم اجتماعی، هنر و علوم انسانی ارائه می‌دهد. همچنین امکان جست‌وجو در ثبت اختراعات را نیز فراهم می‌کند. اسکاپوس اطلاعات کتابشناختی بیش از ۵۶ میلیون سند از بیش از ۵۰۰۰ ناشر جهان را جمع‌آوری کرده است. در مجموع این پایگاه اطلاعات بیش از ۲۰۰۰۰ مجله علمی پژوهشی را در خود نمایه کرده است. اسکوپوس امکان جست‌وجو در مقالاتی که برای چاپ، پذیرش شده‌اند ولی هنوز به مرحله چاپ نرسیده‌اند را نیز فراهم کرده است. پوشش موضوعی اصلی اسکوپوس علوم زیستی، پزشکی، علوم پایه، مهندسی و علوم انسانی است.

جدول شماره ۳۵. فیلدهای کاوش پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس

پایگاه اسکوپوس	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✗	مقطع تحصیلی

روش‌های جست‌وجو در این پایگاه شامل جست‌وجو سند، نویسنده، وابستگی سازمانی و پیشرفته است. در بخش جست‌وجوی سند، امکان جست‌وجوی موضوعی نیز وجود دارد. امکان جست‌وجوی کلیدواژه‌های مورد نظر در همه‌ی فیلدها فراهم شده است. همچنین جست‌وجو در عنوان مقاله، چکیده و کلیدواژه‌ها میسر است. علاوه بر آن، می‌توان جست‌وجو را بر اساس نام نویسنده اول انجام داد. جست‌وجو در منبعی که مقاله یا بخشی از کتاب در آن منتشر شده است نیز امکان‌پذیر است. در کنار این موارد، انتخاب زبان جست‌وجو، آی اس اس ان، کد ارکید، دی او آی، نام همایش، نام شیمیایی مواد و محدودسازی بر اساس سال انتشار، نوع مدرک و محدوده موضوعی نیز مهیا شده است.

برای جست‌وجوی پیشرفته در اسکوپوس، جامع و در مواردی که استراتژی جست‌وجو خیلی طولانی است، می‌توان از گزینه Advanced Search استفاده نموده و با استفاده از عملگرهای منطقی (and, or, not) و کدهای مختلف، جست‌وجوی دقیقی را انجام داد. در صفحه‌ی نتایج، لیست رکوردهای بازیابی شده در اسکوپوس و همچنین لیست ثبت اختراعاتی که در ارتباط با جست‌وجوی مورد نظر هستند، مشاهده می‌شود. اطلاعات هر رکورد شامل عنوان مقاله، نام نویسندگان، تاریخ انتشار مقاله، منبع آن مقاله و تعداد استناد به آن مقاله است. نام نویسنده‌های هر مقاله بصورت پیوند است و با کلیک کردن روی نام، لیست تمام مقاله‌های آن نویسنده که در مجموعه اسکوپوس وجود دارد، قابل مشاهده است. علاوه بر آن می‌توان از طریق ناشر هم کاوش را به انجام رساند. کاوش در چکیده و نیز پیشینه‌های مرتبط نیز از دیگر امکانات این بخش است. محدود کردن پیشینه‌ها به فیلدهای مورد نظر در این قسمت میسر است.

بنابراین می‌توان گفت که از راه‌های جست‌وجو در پایگاه اسکوپوس بر اساس نام نویسنده کاوش در مولفه‌هایی چون نام کوچک، نام خانوادگی، وابستگی سازمانی و شماره ارکید به کاربر کمک می‌کند تا بتواند به آثار نویسنده مورد نظر دسترسی داشته باشد. همچنین امکان کاوش بر مبنای حوزه موضوعی مهیا شده که می‌توان از این مسیر نیز به منابع اطلاعاتی موجود دسترسی یافت. همچنین بر اساس نوع منابع چون مجله‌ها، فروست کتاب‌ها، همایش‌ها و انتشارات تجاری می‌توان نتایج کاوش را محدود کرد. انواع فیلدهای مختلف برای رتبه‌بندی آثار در رابط کاربر تعبیه شده است.

ساینس دایرکت: از زمره پایگاه‌های اطلاعاتی برخط در زمینه‌های علمی و فنی است. این پایگاه از سوی شرکت هلندی الزویر حمایت می‌شود و بیش از ۱۲ میلیون مقاله انتشار یافته در مجله‌های علمی را پوشش می‌دهد، همچنین منابعی مانند کتاب الکترونیکی، کتاب‌های مرجع و دستنامه را ارائه داده و حوزه‌های موضوعی آن شامل چهار حوزه اصلی می‌شود که عبارتند از: علوم پایه و مهندسی؛ علوم زیستی؛ بهداشت؛ علوم اجتماعی و انسانی. در این پایگاه اطلاعاتی دسترسی در سه بخش فهرست، چکیده و متن کامل وجود دارد. بخش‌های از منابع به صورت دسترسی آزاد قابل مطالعه هستند ولی بیشتر منابع را با عضویت در وبگاه آن می‌توان دریافت کرد. البته معمولاً دسترسی به چکیده رایگان است.

جدول شماره ۳۶. فیلدهای کاوش پایگاه اطلاعاتی ساینس دایرکت

پایگاه ساینس دایرکت	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✓	اعتبار مدرک
✓	چکیده
✗	مقطع تحصیلی

در بخش جست‌وجوی ساده پایگاه امکان کاوش بر اساس کلیدواژه مهیا شده است. همچنین می‌توان بر مبنای نام نویسنده، عنوان فصل کتاب و یا مجله، جلد، دوره، شماره، و صفحه به انجام فرایند جست‌وجو پرداخت. در قسمت جست‌وجوی پیشرفته در قالب فیلدهایی چون: یافته مقاله با اصطلاح، عنوان کتاب و یا مجله، تاریخ نشر، نام نویسنده، وابستگی سازمانی نویسنده، جلد، شماره، صفحه، عنوان، چکیده، کلیدواژه

اختصاصی نویسنده، عنوان کلی، مرجع، شماره استاندارد بین المللی کتاب، شماره استاندارد بین المللی مجله، و نیز انواع قالب های مقاله مانند: مقاله مروری، مقاله پژوهشی، گزارش اختراع، مقاله داده ای، رهنمودهای تجربی، مقاله دایره المعارفی، یادداشت سردبیر، نقد کتاب، انتشارات نرم افزاری، فصل کتاب، چکیده کنفرانس و ... می توان به کاوش اطلاعات پرداخت.

پایگاه استنادی سای ول SciVal

سای ول^{۴۲} یکی دیگر از پایگاه های استنادی الزویر است. سای ول از بُعد عملکرد با پایگاه استنادی این وبگاه که موسسه اطلاعات علمی عرضه می کند قابل مقایسه است و در واقع این دو، رقیب جدی یکدیگر محسوب می شوند. پایگاه سای ول که برای اولین بار در سال ۲۰۰۹ معرفی شد، امکان تحلیل های استنادی پیشرفته و عمیق را بر مبنای داده های پایگاه اسکوپوس فراهم می سازد؛ به این ترتیب، پایگاه استنادی سای ول یک نمایه استنادی محسوب نمی شود، بلکه یک پایگاه استنادی تحلیل پژوهشی است که امکان مقایسه نتایج بدست آمده را با میانگین ها و استانداردهای جهانی ایجاد می کند. به این ترتیب، با استفاده از سای ول می توان عملکرد پژوهشی یک پژوهشگر، سازمان، کشور، منطقه، مجله، گروه پژوهشی و مانند آنها را ارزیابی کرد. همچنین استفاده از این پایگاه، در مطالعات علم سنجی از جایگاهی مؤثر برخوردار است.

جدول شماره ۳۷. فیلدهای کاوش پایگاه اطلاعاتی سای ول

پایگاه سای ول	
✓	موضوع
✗	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✗	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
✗	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
✗	اعتبار مدرک

✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

امکان کاوش در سایه‌ول بر اساس کلیدواژه، عنوان و حوزه موضوعی امکان‌پذیر است. همچنین می‌توان بر اساس پدیدآور، عنوان، زبان اثر، شابک و شاپا و نیز نوع مدرک به کاوش پرداخت. بنابراین می‌توان به جست‌وجو و بازیابی اطلاعات درخواستی پرداخت و آنها را به دست آورد.

پایگاه امرالد Emerald

پایگاه اطلاعاتی امرالد^{۴۳} متعلق به گروه انتشاراتی امرالد است. این موسسه ناشر دانشگاهی مجله‌ها و کتاب‌های علمی در حوزه‌های تخصصی مدیریت، تجارت و بازاریابی، آموزش، علوم کتابداری، سلامت و مهندسی است که در سال ۱۹۶۷ تأسیس شده و مقر آن در شهر بینگلی انگلستان است. امرالد در کشورهای زیادی فعالیت داشته و با بیش از ۳۰۰ کارمند و استفاده از خدمات بیش از ۱۰۶ هزار نفر به عنوان پژوهشگر، ویراستار و مشاور علمی در ۱۳۰ کشور جهان، به بیش از ۵۰۰۰ مرکز دانشگاهی، تجاری و اقتصادی جهان خدمات ارائه می‌کند.

این ناشر با سابقه حدود ۵۰ سال در حوزه نشر، بیش از ۳۰۰ مجله تخصصی، بیش از ۲۶۵۰ عنوان کتاب و بیش از ۴۵۰ منبع آموزشی منتشر می‌کند و مجموعه بزرگی در حوزه تخصصی تحت پوشش را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. برای تهیه این مجموعه مدیریتی، ۹۸ دانشگاه و مدرسه عالی بازرگانی از ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان با امرالد همکاری می‌کنند. همچنین امرالد ارتباط قوی و مستمری با انجمن‌های علمی مهم جهان بر اساس قراردادهای مشخص دارد.

مجلات پایگاه اطلاعاتی امرالد در پایگاه‌های اطلاعاتی مهم نظیر وب آو ساینس و اسکوپوس، سیستم‌های مشابه نمایه شده و قابل شناسایی است؛ به طوری که تا کنون ۶۴ درصد مجله‌های امرالد در وب آو ساینس،

و ۸۰ درصد مجلات در اسکوپوس نمایه شده‌اند. از ویژگی‌های پایگاه اطلاعاتی امرالد، معرفی مقالات پربازدید هر هفته و نمایش دسته‌بندی موضوعات علمی در صفحه اول این پایگاه است. پوشش موضوعی این پایگاه شامل علوم مدیریت، حسابداری و امور مالی، اقتصاد، بازاریابی، آموزش و پرورش، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدیریت دانش و مدیریت اطلاعات، منابع انسانی و رفتار سازمانی، مدیریت دارایی‌ها و فضاهای ساخته شده، سیاست عمومی و مدیریت محیط زیست، مهندسی، سلامت و مراقبت‌های اجتماعی، جامعه‌شناسی، مدیریت راهبردی، گردشگری و هتلداری، حمل و نقل، دولت الکترونیک، اداره امور عمومی، سیاست اجتماعی، خدمات پلیس، مدیریت ساختمان، میراث فرهنگی، توسعه پایدار، مدیریت رخدادهای ورزش و تفریح، آموزش معلمان، عدالت اجتماعی، مهندسی مکانیک، مهندسی الکترونیک، روبوتیک، اثربخشی سازمانی، سیستم‌های اطلاعاتی، تجارت و بازرگانی، کارآفرینی و بازارهای نوظهور می‌شود.

جدول شماره ۳۸. فیلدهای کاوش پایگاه امرالد

پایگاه امرالد	
✓	موضوع
×	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
×	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
×	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
×	اعتبار مدرک
✓	چکیده
×	مقطع تحصیلی

امکان کاوش بر اساس کلیدواژه وجود دارد. علاوه بر آن، می توان بر اساس حوزه های موضوعی به کاوش پرداخت. دسترسی به مجله ها بر اساس شماره انتشار، مقاله های پربازدید، و با ارجاع بالا میسر شده است. در بخش جست و جوی پیشرفته نیز می توان بر مبنای نام نویسنده، چکیده مقاله، عنوان انتشار، تاریخ انتشار، عنوان مجله و شماره آن، کلیدواژه موضوعی، شابک، شاپا، عنوان عکس ها و جدول ها و شماره ها و دوره های مجله به کاوش مبادرت ورزید. امکان دستیابی به اطلاعات با ترکیب فیلدها میسر شده است. همچنین مقاله های زودآیند نیز قابلیت کاوش دارند. بنابراین امکان جست و جوی کلیدواژه ای بر اساس فیلدهای عنوان، چکیده، همکار و دی او آی. در وبگاه وجود دارد. همچنین محدودسازی کاوش بر اساس دسترسی آزاد و منابعی که امکان بهره گیری از آنها مهیا شده، امکان پذیر است. علاوه بر آن نوع مدرک مانند: مقاله مجله، بخشی از کتاب، مطالعه موردی و جلسات تخصصی قابلیت جست و جو دارد.

پایگاه ابسکو EBSCO

ابسکو ناشر مجلات نیست بلکه یکی از اولین و بزرگترین پایگاه های جست و جوی آنلاین کتاب و مقالات الکترونیک برای کالج ها، دانشگاه ها، کتابخانه های عمومی، بیمارستان ها، مؤسسات درمانی، شرکت ها، مؤسسات دولتی و مدارس است. دسترسی به این پایگاه شامل هزینه بوده و فقط به موسساتی که دسترسی آن را خریداری کرده اند، ارائه می شود. این پایگاه اسناد اطلاعاتی سایر ناشران را در یک جا جمع آوری کرده است. در این صورت دانشگاه ها می توانند بجای خریداری هر یک از این انتشارات با خریداری از این پایگاه اطلاعاتی، از مجموعه تولیدات این انتشارات استفاده کنند. این مجموعه شامل مقالات مجلات علمی، مقالات کنفرانس ها و گزارش های علمی است. این بانک اطلاعاتی بزرگ ترین بانک علمی چندمنظوره با دسترسی تمام متن در دنیاست که اختصاصاً برای مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاه طراحی شده است.

این شرکت به بیش از ۳۷۵ هزار پایگاه داده جست و جو از جمله مدلاین و ۴۲ هزار کتاب الکترونیکی و کتاب صوتی، سرویس مدیریت اشتراک مجلات برای ۳۵۵ هزار مجله الکترونیک، سیستم های پشتیبانی تصمیم گیری تشخیصی برای پزشکان، منابع آموزشی هدفمند برای کارشناسان آموزش و توسعه، و آرشیوهای دیجیتال تاریخی مجهز است

پایگاه ابسکو زمینه‌های مختلف از علم را جمع‌آوری می‌نماید. این زمینه‌ها شامل علوم زیستی، اقتصاد، سلامت و بهداشت روان، سلامت و بهداشت، علم ارتباطات، علوم کامپیوتر، علوم فنی و مهندسی، زبان شناسی، علوم انسانی، علوم اجتماعی، حقوق، هنر، ادبیات، پزشکی، روان شناسی و علوم تربیتی، فناوری و مدیریت، آموزش و پرورش، ورزش، کشاورزی و باغبانی و غیره را تحت پوشش قرار می‌دهد.

جدول شماره ۳۹. فیلدهای کاوش پایگاه ابسکو

پایگاه ابسکو	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
✓	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

برای کاوش اطلاعات در این پایگاه امکان جست‌وجوی کلیدواژه‌ای مهیا شده است. می‌توان با استفاده از عملگرها و عبارات، واژه‌های مرتبط را کاوش کرده و به منابع مورد نیاز دسترسی یافت. همچنین امکان کاوش براساس متن کامل، حیطه زمانی، نوع زبان و نیز حوزه موضوعی مهیا شده است. در بخش جست‌وجوی پیشرفته می‌توان با ترکیب کلیدواژگان و نیز مشخص ساختن تعداد کلیدواژه‌ها کاوش را محدود ساخت. ایجاد محدودیت بر اساس حیطه زمانی، طبقه‌بندی موضوعی و نیز مشخص ساختن نوع مقاله مهیا شده است. امکان فرمول‌بندی دوباره در نتایج کاوش نیز ایجاد شده است.

پایگاه جی استور JSTOR

یک کتابخانه دیجیتال است که در سال ۱۹۹۵ میلادی بنیانگذاری شده است و در اصل شامل نسخه های دیجیتالی شده ژورنال های علمی بود اما هم اکنون شامل کتاب، منابع اولیه و شماره های جدید مجله ها نیز هست. این پایگاه اطلاعاتی، جست و جو در میان متن کامل دوهزار مجله را فراهم می آورد. بیش از هشت هزار مؤسسه در بیش از ۱۶۰ کشور دنیا به این پایگاه دسترسی دارند. برای دسترسی کامل به پایگاه باید ثبت نام کرد اما دسترسی به برخی مواد مانند آنهایی که در مالکیت عمومی قرار دارند بدون ثبت نام نیز مقدور است. همچنین جی استور در سال ۲۰۱۲ میلادی امکانی را فراهم آورد که از طریق آن پژوهشگرانی که ثبت نام کرده اند مجله های قدیمی را برای استفاده شخصی به طور رایگان می توانند از پایگاه بدست آورند.

جدول شماره ۴۰. فیلدهای کاوش پایگاه جی استور

پایگاه جی استور	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه
X	طبقه بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

در قسمت جست‌وجوی اولیه امکان کاوش بر اساس موضوع، عنوان، مجموعه و ناشر مهیا شده است. در بخش جست‌وجوی پیشرفته کاوش کلیدواژه‌ای بر مبنای عنوان، نویسنده، چکیده و توصیف اثر وجود دارد. همچنین می‌توان بر مبنای قالب اطلاعات مانند مقاله، نقد، کتاب، گزارش پژوهی و جنگ به منابع دسترسی پیدا کرد. علاوه بر آن امکان دستیابی به منابع از طریق تاریخ نشر، نام مجله و عنوان کتاب، شابک و نیز زبان مدرک میسر است.

پایگاه وب آو ساینس Web Of Science

وب آو ساینس که گاهی به اختصار WOS نیز خوانده می‌شود یک پایگاه وب و نمایه استادی علمی است که از سوی موسسه تامسون رویترز ایجاد شده و امکان جست‌وجوی استنادی جامع و دسترسی به پایگاه‌های داده مختلفی را فراهم می‌کند. هدف از راه‌اندازی چنین پایگاهی، ایجاد بستری برای شکل‌گیری ارتباطات میان محققان و امکان دسترسی ساده‌تر به مقالات و منابع علمی بوده است. بدون وجود پایگاهی که در آن، منابع و کارهای صورت گرفته علمی مختلف به‌شکلی جامع و دقیق قابل پیگیری و کشف هستند، نمی‌توان علم را در زمینه‌های مختلف به‌درستی پیش برد.

علاوه بر این، میزان اهمیت و ارزش یک مقاله و منبع علمی هم با قرار گرفتن در چنین بستر و پایگاهی بیشتر مشخص می‌شود. اگر قرار باشد که به مقالات، مجلات و مستندات علمی در پژوهش‌های دیگر استناد داده شود، به تدریج معلوم می‌گردد که یک اثر چقدر مورد توجه قرار گرفته و دیگران در کارهای علمی و تحقیقات خودشان به آن رجوع کرده و از آن الهام گرفته‌اند. وب آو ساینس امروزه به معتبرترین شاخص اعتبارسنجی جهان برای تحقیقات علمی و پژوهشی تبدیل شده است که در آن امکان دسترسی به بیش از ۲۰ هزار مجله سطح بالا از سراسر جهان در ۲۵۰ موضوع علمی متنوع و کتب و مقالات کنفرانسی نیز وجود دارد (نوروزی چاکلی، ۱۳۹۰).

جدول شماره ۴۱. فیلدهای کاوش پایگاه وب آو ساینس

پایگاه وب آو ساینس	
✓	موضوع
X	رشته تحصیلی
✓	کلیدواژه

X	طبقه‌بندی موضوعی
✓	پدیدآور
✓	عنوان
✓	زبان اثر
X	تمام، عین، یکی و بدون این کلمات (بر اساس الگوی گوگل)
✓	نوع مدرک
✓	تاریخ نشر
X	اعتبار مدرک
✓	چکیده
X	مقطع تحصیلی

شیوه جست‌وجوی منابع مختلف در وب آو ساینس از طریق جست‌وجو براساس کشور؛ زمان تولید منبع اطلاعاتی، موضوع، عنوان، نام دانشگاه و موسسه علمی و نیز شایا امکان‌پذیر است. امکان جست‌وجو براساس کلیدواژه‌های متنوعی در وب آو ساینس وجود دارد (عنوان، نویسنده، تاریخ نشر و ...). می‌توان تمامی مقالاتی که به یک مقاله خاص ارجاع داده و به آن استناد کرده‌اند در این پایگاه کاوش کرد.

وضعیت پایگاه‌های فارسی

با توجه به اطلاعات به دست آمده از وضعیت پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی مشخص می‌شود که جایگاه موضوع و رشته تحصیلی چگونه است. همچنین توجه به برخی فیلدهای دیگر که می‌تواند از نظر مفهومی دارای ارتباط با این فیلدها باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۴۲. بررسی فیلدهای کاوش تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی

نام پایگاه	موضوع	رشته تحصیلی	کلیدواژه	طبقه‌بندی موضوعی	پدیدآور	عنوان	زبان اثر	الگوی کاوش گوگل	نوع مدرک	تاریخ نشر	اعتبار مدرک	چکیده	مقطع تحصیلی
نورمگز	X	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	X	X	X
مگ ایران	X	X	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓	X

X	✓	X	✓	✓	X	X	✓	✓	✓	✓	X	X	مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی
X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	✓	✓	✓	X	✓	پرتال جامع علوم انسانی
X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	سازمان اسناد و کتابخانه ملی
X	✓	X	✓	✓	X	X	✓	✓	X	✓	X	✓	سیولیکا
X	X	X	X	X	✓	X	✓	✓	X	✓	X	✓	علم نت
X	X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	X	✓	ایران نمایه
X	X	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	کنسرسیوم محتوای ملی
✓	✓	X	✓	✓	X	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه تهران
✓	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس
✓	✓	X	✓	✓	X	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه اصفهان
X	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)
✓	✓	X	✓	X	X	X	✓	✓	X	✓	✓	X	بانک اطلاعات پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز
۴	۱۲	۴	۱۳	۱۲	۷	۸	۱۶	۱۶	۴	۱۶	۶	۱۲	تعداد مراکزی که از این فیلد استفاده می‌کنند
۲۵	۷۵	۲۵	۸۱/۲۵	۷۵	۴۳/۷۵	۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۵	۱۰۰	۳۷/۵۰	۷۵	درصد

تحلیل وضعیت بهره‌گیری از فیلدهای مختلف پایگاه‌های فارسی نشان می‌دهد که در کل ۷۵ درصد از پایگاه‌های فارسی مورد بررسی از فیلد موضوع استفاده می‌کنند، ولی ۳۷/۵۰ درصد از آنها از فیلد رشته تحصیلی بهره می‌گیرند. در خصوص سایر فیلدهای مورد استفاده، به ترتیب میزان بهره‌گیری از کلیدواژه ۱۰۰ درصد، پدیدآور ۱۰۰ درصد، عنوان ۱۰۰ درصد، تاریخ نشر ۸۱/۲۵ درصد، نوع مدرک ۷۵ درصد،

چکیده ۷۵ درصد، زبان اثر ۵۰ درصد، الگوی کاوش گوگل ۴۳/۷۵ درصد، طبقه‌بندی موضوعی ۲۵ درصد، اعتبار مدرک ۲۵ درصد، و مقطع تحصیلی نیز ۲۵ درصد است.

جدول شماره ۴۳. بررسی فیلدهای کاوش پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی حاوی پایان‌نامه و رساله

نام پایگاه	موضوع	رشته تحصیلی	کلیدواژه	طبقه‌بندی موضوعی	پدیدآور	عنوان	زبان اثر	الگوی کاوش گوگل	نوع مدرک	تاریخ نشر	اعتبار مدرک	چکیده	مقطع تحصیلی
مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
سازمان اسناد و کتابخانه ملی	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
علم نت	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗
کنسرسیوم محتوای ملی	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗
سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه تهران	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓
سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه تربیت مدرس	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓
سامانه پایان‌نامه‌های دانشگاه اصفهان	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓
کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
سیستم یکپارچه کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی (سیکا)	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
بانک اطلاعات پایان‌نامه‌های دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکز	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓
تعداد مراکزی که از این فیلد استفاده می‌کنند	۹	۶	۱۶	۰	۱۰	۱۰	۶	۳	۸	۹	۱	۸	۴
درصد	۹۰	۶۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۶۰	۳۰	۸۰	۹۰	۱۰	۸۰	۴۰

تحلیل وضعیت بهره‌گیری از فیلدهای مختلف پایگاه‌های فارسی که دارای پایان‌نامه و رساله هستند نشان می‌دهد که در کل ۹۰ درصد از این پایگاه‌ها از فیلد موضوع استفاده می‌کنند، و همچنین ۶۰ درصد از آنها

از فیلد رشته تحصیلی بهره می گیرند. در خصوص سایر فیلدهای مورد استفاده، به ترتیب میزان بهره گیری از کلیدواژه ۱۰۰ درصد، پدیدآور ۱۰۰ درصد، عنوان ۱۰۰ درصد، تاریخ نشر ۹۰ درصد، نوع مدرک ۸۰ درصد، چکیده ۸۰ درصد، زبان اثر ۶۰ درصد، مقطع تحصیلی ۴۰ درصد، الگوی کاوش گوگل ۳۰ درصد، و اعتبار مدرک ۱۰ درصد است. علاوه بر آن، هیچ پایگاهی از طبقه بندی موضوعی استفاده نمی کند.

وضعیت پایگاه های خارجی

با توجه به اطلاعات به دست آمده از وضعیت پایگاه های اطلاعاتی خارجی نیز مشخص می شود که وضعیت به کارگیری فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی چگونه است. همچنین توجه به برخی فیلدهای دیگر که می تواند از نظر مفهومی دارای ارتباط با این فیلدها باشد، مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرد.

جدول شماره ۴۴. بررسی فیلدهای کاوش تمامی پایگاه های اطلاعاتی خارجی

نام پایگاه	موضوع	رشته تحصیلی	کلیدواژه	طبقه بندی موضوعی	پدیدآور	عنوان	زبان اثر	الگوی کاوش گوگل	نوع مدرک	تاریخ نشر	اعتبار مدرک	چکیده	مقطع تحصیلی
پایان نامه ها و رساله های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓
رساله های دانشگاه ام آی تی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓
مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓
مرکز رساله ها و پایان نامه های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
پایگاه دسترسی آزاد به رساله ها و پایان نامه ها	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓
پایگاه خدمات برخط رساله های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗

X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه رساله‌های کانادا
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا
✓	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ
✓	✓	X	✓	✓	X	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	پایگاه رساله‌های فرانسه
✓	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه پروکوئست
X	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه اشپرینگر
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه انجمن مهندسان برق و الکترونیک
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه انتشارات علمی جهانی
X	X	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	X	آمازون
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه تیلور و فرانسیس
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه وایلی
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه الزویر
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه اسکوپوس
X	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه ساینس دایرکت
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه سای ول
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه امرالد
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	پایگاه ابسکو
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه جی استور
X	✓	X	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	✓	X	✓	پایگاه وب آو ساینس
۷	۲۴	۱	۲۵	۲۵	۳	۲۲	۲۵	۲۵	۸	۲۵	۳	۲۴	تعداد مراکزی که از این فیلد استفاده می‌کنند
۲۸	۹۶	۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۲	۸۸	۱۰۰	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۱۲	۹۶	درصد

تحلیل وضعیت بهره‌گیری از فیلدهای مختلف پایگاه‌های خارجی حاکی از آن است که استفاده از فیلد موضوع در ۹۶ درصد پایگاه‌ها در حال انجام است. اما از سوی دیگر تنها ۱۲ درصد پایگاه‌های خارجی از فیلد رشته تحصیلی استفاده می‌کنند. استفاده از فیلدهای کلیدواژه، پدیدآور، عنوان، نوع مدرک و تاریخ نشر به میزان ۱۰۰ درصد انجام می‌شود. بهره‌گیری از امکان کاوش چکیده به میزان ۹۶ درصد و زبان اثر، ۸۸ درصد است. بهره‌گیری از طبقه‌بندی موضوعی ۳۲ درصد، فیلد مقطع تحصیلی به میزان ۲۸ درصد، الگوی کاوش گوگل ۱۲ درصد و اعتبار مدرک به میزان ۴ درصد مورد بهره‌گیری قرار دارد.

جدول شماره ۴۵. بررسی فیلدهای کاوش پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی حاوی پایان‌نامه و رساله

نام پایگاه	موضوع	رشته تحصیلی	کلیدواژه	طبقه‌بندی موضوعی	پدیدآور	عنوان	زبان اثر	الگوی کاوش گوگل	نوع مدرک	تاریخ نشر	اعتبار مدرک	چکیده	مقطع تحصیلی
پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی دانشگاه فلوریدا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓
رساله‌های دانشگاه ام آی تی	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓
مخزن فناوری هوشمند دانشگاه جورجیا	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓
مرکز رساله‌ها و پایان‌نامه‌های الکترونیکی، دانشگاه ایالتی اوهایو	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
پایگاه دسترسی آزاد به رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓
پایگاه خدمات برخط رساله‌های الکترونیکی کتابخانه بریتانیا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
پایگاه رساله‌های کانادا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
پایگاه رساله‌های دیجیتال استرالیا	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
پایگاه رساله‌های دانشگاه هنگ کنگ	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓
پایگاه رساله‌های فرانسه	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✓
پایگاه پروکوئست	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓
پایگاه وب آو ساینس	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✗
تعداد مراکزی که از این فیلد استفاده می‌کنند	۱۲	۴	۱۲	۸	۱۲	۱۲	۹	۲	۱۲	۱۲	۰	۱۲	۷
درصد	۱۰۰	۳۳/۳۳	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۱۰۰	۷۴/۹۷	۱۶/۶۶	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۵۸/۳۱

در میان ۱۲ پایگاهی که دارای رساله و پایان‌نامه هستند استفاده از فیلد موضوع به میزان ۱۰۰ درصد انجام می‌پذیرد و در ارتباط با بهره‌گیری از فیلد رشته تحصیلی ۳۳/۳۳ درصد از این پایگاه‌ها از این امکان استفاده می‌کنند. همچنین میزان بهره‌مندی از فیلدهای کلیدواژه، پدیدآور، عنوان، نوع مدرک، تاریخ نشر و چکیده به میزان ۱۰۰ درصد است. علاوه بر آن، استفاده از فیلد زبان اثر به میزان ۷۴/۹۷ درصد، مقطع تحصیلی ۵۸/۳۱ درصد و طبقه‌بندی موضوعی ۳۲ درصد است.

نتایج داده‌ها نشان می‌دهد که بهره‌گیری از فیلد موضوع در کل پایگاه‌های فارسی معادل ۷۵ درصد است. در حالی که در پایگاه‌های خارجی این میزان ۹۶ درصد شناسایی شده است. در ارتباط با استفاده از فیلد رشته تحصیلی در پایگاه‌های فارسی به آمار ۳۷/۵۰ درصد می‌رسیم در صورتی که این فیلد در پایگاه‌های خارجی فقط ۱۲ درصد است که نشان‌دهنده استفاده بیشتر و مستقیم از فیلد موضوع در پایگاه‌های خارجی و بهره‌گیری بیشتر از فیلد رشته تحصیلی در میان پایگاه‌های فارسی هستیم.

اما در ارتباط با پایگاه‌هایی که دارای رساله و پایان‌نامه هستند مشاهده می‌شود که بهره‌گیری از فیلد موضوع ۹۰ درصد بوده و استفاده از فیلد رشته تحصیلی به میزان ۶۰ درصد است. از آن سو، استفاده پایگاه‌های خارجی که دارای رساله و پایان‌نامه هستند در حد ۱۰۰ درصد از فیلد موضوع بهره می‌برند. استفاده آنها از فیلد رشته تحصیلی ۳۳/۳۳ درصد تعیین شده است. در مجموع هر دو گروه پایگاه‌هایی که دارای رساله و پایان‌نامه هستند و یا این منابع را در اختیار ندارند در میان پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی توجه به فیلد موضوع و بهره‌گیری مستقیم از آن بیشتر و در خصوص رشته تحصیلی در میان دو گروه پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی توجه به رشته تحصیلی بیشتر است.

مقایسه اجمالی پایگاه‌های فارسی و خارجی

در مقایسه اجمالی پایگاه‌های فارسی و خارجی در دو بخش کل پایگاه‌ها و پایگاه‌های دارای رساله و پایان‌نامه نتایج به دست آمده به شرح زیر است:

پایگاه‌ها	موضوع	رشته تحصیلی	کلیدواژه	طبقه‌بندی موضوعی	پدیدآور	عنوان	زبان اثر	الگوی کاوش گوگل	نوع مدرک	تاریخ نشر	اعتبار مدرک	چکیده	مقطع تحصیلی
پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی (کل) درصد استفاده از فیلدها	۷۵	۳۷/۵۰	۱۰۰	۲۵	۱۰۰	۱۰۰	۵۰	۴۳/۷۵	۷۵	۸۱/۲۵	۲۵	۷۵	۲۵
پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی (دارای رساله و پایان‌نامه) درصد استفاده از فیلدها	۹۰	۶۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۶۰	۳۰	۸۰	۹۰	۱۰	۸۰	۴۰
پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی (کل) درصد استفاده از فیلدها	۹۶	۱۲	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۱۰۰	۸۸	۱۲	۱۰۰	۱۰۰	۴	۹۶	۲۸
پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی (دارای رساله و پایان‌نامه) درصد استفاده از فیلدها	۱۰۰	۳۳/۳۳	۱۰۰	۳۲	۱۰۰	۱۰۰	۷۴/۹۷	۱۶/۶۶	۱۰۰	۱۰۰	۰	۱۰۰	۵۸/۳۱

بر اساس مقایسه میان پایگاه‌ها بر اساس اطلاعات جدول شماره ۴۶ ملاحظه می‌شود که میزان بهره‌گیری از موضوع در میان کل پایگاه‌های فارسی ۷۵ درصد و در میان پایگاه‌های فارسی دارای رساله و پایان‌نامه به میزان ۹۰ درصد است. همچنین استفاده از این فیلد در میان کل پایگاه‌های خارجی به میزان ۹۶ درصد و در بین پایگاه‌های خارجی دارای رساله و پایان‌نامه به میزان ۱۰۰ درصد است. بنابراین در هر دو سطح تمامی پایگاه‌ها و نیز پایگاه‌های شامل رساله و پایان‌نامه بهره‌گیری از موضوع در بین پایگاه‌های خارجی بیشتر از پایگاه‌های فارسی است. در ارتباط با کاربرد رشته تحصیلی در میان کل پایگاه‌های فارسی ۳۷/۵۰ درصد و در میان پایگاه‌های فارسی دارای رساله و پایان‌نامه به میزان ۶۰ درصد است. در حالی که کاربرد این فیلد در بین کل پایگاه‌های خارجی ۱۲ درصد بوده و همین آمار در میان پایگاه‌های خارجی دارای رساله و

پایان نامه به میزان ۳۳/۳۳ درصد است. نتایج بیانگر آن است که بهره گیری از فیلد رشته تحصیلی در میان پایگاه های فارسی (کل پایگاه ها و دارای رساله و پایان نامه) به مراتب بیشتر از پایگاه های خارجی (کل پایگاه ها و دارای رساله و پایان نامه) است. در ارتباط با کاربرد کلیدواژه شرایط تمامی پایگاه ها یکسان است و همگی به میزان ۱۰۰ درصد از این فیلد استفاده کرده اند. در ارتباط با طبقه بندی موضوعی کل پایگاه های فارسی به میزان ۲۵ درصد از این امکان بهره گرفته اند و میزان استفاده پایگاه های فارسی دارای رساله و پایان نامه کاملاً منفی است و هیچ پایگاهی در این گروه از طبقه بندی موضوعی استفاده نمی کند. اما در میان پایگاه های اطلاعاتی خارجی در کل و نیز آنها که دارای رساله و پایان نامه هستند، ۳۲ درصد از طبقه بندی موضوعی بهره می گیرند. نتایج نشان می دهد که پایگاه های اطلاعاتی خارجی نسبت به این فیلد توجه بیشتری دارند. همچنین در خصوص بهره گیری از الگوی کاوش گوگل، پایگاه های اطلاعاتی فارسی به میزان ۴۳/۷۵ درصد و پایگاه های اطلاعاتی فارسی که دارای رساله و پایان نامه هستند به میزان ۳۰ درصد از این امکان استفاده می کنند. در میان پایگاه های اطلاعاتی خارجی در کل میزان استفاده از این فیلد ۱۲ درصد و پایگاه های اطلاعاتی خارجی دارای رساله و پایان نامه ۱۶/۶۶ درصد است. همانطور که ملاحظه می شود پایگاه های اطلاعاتی فارسی به میزان بیشتری از الگوی کاوش گوگل بهره می برند. در خصوص بهره گیری از فیلد چکیده در میان پایگاه های اطلاعاتی فارسی در کل ۷۵ درصد از این فیلد استفاده می کنند و پایگاه های اطلاعاتی فارسی که دارای رساله و پایان نامه هستند به میزان ۸۰ درصد از آن بهره می گیرند. ولی در میان پایگاه های اطلاعاتی خارجی به صورت کلی ۹۶ درصد از فیلد چکیده استفاده کرده و پایگاه های اطلاعاتی خارجی که دارای رساله و پایان نامه هستند به میزان ۱۰۰ درصد از فیلد چکیده بهره می گیرند.

در ارتباط با دیگر فیلدها مشاهده می شود که امکان استفاده از فیلد پدیدآور و عنوان در تمامی پایگاه ها به میزان ۱۰۰ درصد است. همچنین در زمینه زبان اثر، تاریخ نشر، نوع مدرک و مقطع تحصیلی پایگاه های اطلاعاتی خارجی در هر دو گروه از پایگاه های اطلاعاتی فارسی در هر دو گروه بیشتر استفاده می کنند. ولی در زمینه اعتبار مدرک پایگاه های اطلاعاتی فارسی به میزان بیشتری نسبت به پایگاه های اطلاعاتی خارجی بهره می برند.

بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در ... □ ۱۰۵

فصل پنجم

نتیجه گیری

۱-۵. سیر تحول موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)

در ارتباط با روند شکل‌گیری بهره‌گیری از فیلد موضوع در پایگاه اطلاعاتی گنج یافته‌های پژوهش‌شان می‌دهد که مین‌فرم اولیه بر اساس محیط نرم‌افزاری سی‌دی‌اس‌آی‌اس‌آی‌اس دارای فیلد موضوع بوده است. لذا از اولین آغاز شکل‌گیری پایگاه اطلاعاتی موضوع محور توجه بوده و به صورت مستقیم در قالب یک فیلد مستقل مطرح شده است. لذا این امر نشان‌دهنده آن است که استفاده از پیشینه‌های کتابشناختی در کتابخانه‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی به دلیل کاوش اطلاعات بر مبنای مفهوم اختصاص یافته به مدارک به منظور بازیابی بهتر اطلاعات مورد نظر، سبب استفاده از فیلد موضوع شده است. همچنین به دلیل کاربرد و ماهیت سازماندهی اطلاعات در حوزه فهرست‌نویسی و استانداردهای کتابشناختی آی‌اس‌بی‌دی، از ابتدا در برنامه نرم‌افزاری پایگاه اطلاعاتی پژوهشگاه فیلد موضوع وجود داشته است. یکی از دلایل این امر توجه به انتشار چکیده پایان‌نامه‌های ایران بوده که معمولاً این منابع بر اساس حوزه‌های موضوعی تفکیک و ساماندهی شده است. لذا طراحی یک طبقه‌بندی موضوعی بر اساس مفاهیم اصلی و نیز توجه به رشته تحصیلی پایان‌نامه‌ها مورد نظر بوده است. بر این اساس یک ترکیب از موضوع و رشته تحصیلی در انتشار این منابع لحاظ شده است. زیرا حجم قابل توجهی از کاربران فراتر از عنوان و یا نام نویسنده از طریق مفهوم کلی و موضوع در پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی به کاوش می‌پردازند. در موارد قابل توجهی علاوه بر موضوع، رشته تحصیلی مورد نظر کاربران بوده و به همین دلیل می‌توان بیان کرد که رشته تحصیلی در کنار فیلد موضوع نقشی موثر و یاری‌رسان داشته است. این مقوله بیشتر در همین دو منبع پایان‌نامه و رساله کاربرد

داشته و نسبت به منابع دیگر چون مقاله‌های پژوهشی، همایشی و یا طرح‌های علمی و پژوهشی چندان مطرح نیست.

بحث موضوع اصلی و موضوع فرعی یکی از تغییرهای این ساختار است. به این معنی که موضوع در قالب دو بخش اصلی و فرعی می‌تواند در تعامل با رشته تحصیلی و گرایش قرار گیرد. در واقع با توجه به تقسیم‌بندی موضوعی می‌توان این کار را بر مبنای تکیه موضوع بر رشته تحصیلی در نظر گرفت. از سوی دیگر موضوع اصلی و فرعی می‌تواند به تقسیم‌بندی موضوع نیز ارتباط داشته باشد. به این معنا که تقسیمات عام و خاص در این بخش ظاهر شده است. نظامی که در سرعنوان موضوعی به وضوح قابل مشاهده است. یا حتی در اصطلاح‌نامه‌ها و لذا این امر در نمایه‌سازی به خوبی خود را نشان داده و باعث سازماندهی بهتر منابع اطلاعاتی شده است. در این مسیر نبودن استاندارد مشخص در ارتباط با موضوع فرعی نیز چالشی مهم برای سیستم نرم‌افزاری به‌شمار رفته است. لذا با توجه به همین مساله، رشته تحصیلی عاملی برای جبران و تقویت ماهیت موضوع در نظر گرفته شده و به کمک حوزه موضوعی آمده است.

موضوع همچنان جایگاه خود را حفظ کرده و شاید یکی از دلایل کاربرد رشته تحصیلی در کنار موضوع بحث نیاز کاربران اعم دانشجویان و استادان بوده که با توجه به رشته تحصیلی به دنبال مطالب خود بودند. بنابراین کاوش آنها می‌توانست منابعی را بازیابی کند که مرتبط با رشته تحصیلی به‌شمار می‌آمده است. یکی از دلایل کاربرد رشته تحصیلی در نرم‌افزار توسعه یافته هم همین مورد بوده است. لذا در طراحی مورد توجه و عنایت قرار گرفته است. همچنین از آنجا که رشته تحصیلی معمولاً در سازماندهی اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها به شکل کلان مورد توجه بوده و از سویی گرایش‌های تحصیلی کمتر در سازماندهی وارد شده نیز زیرمجموعه‌های رشته تحصیلی برخی مواقع قابل شناسایی دقیق نبوده و در سرعنوان موضوعی، اصطلاح‌نامه و حتی واژه‌نامه نیز قابل دستیابی نبوده، لذا همواره رشته تحصیلی در کنار فیلد موضوع دارای اهمیت و ارزش بوده است. از همین رو وقتی موضوع اصلی و فرعی مطرح شده، به نوعی پوششی برای گرایش‌ها و زیرمجموعه‌های رشته تحصیلی هم محسوب شده است. نبود یک بانک اصطلاح‌نامه به مشکل مطرح شده افزوده و علاوه بر آن، تغییر عنوان و ماهیت رشته‌های تحصیلی در وزارت عتف و به تبع در دانشگاه‌ها که منجر به ایجاد رشته جدید شده است، اهمیت یکسان‌سازی رشته‌ها و گرایش‌ها را افزایش

داده است. از همین رو در همان زمان مراحل ارزیابی و بررسی پایگاه انجام شده و تغییرهایی هم در نظام نرم‌افزاری ایجاد شده است.

این پایگاه اولیه که بر اساس طراحی متناسب روز خود شکل گرفته بود، توسط متخصصان مختلفی مورد ارزیابی قرار گرفته و هر زمان دخل و تصرفی در آن صورت گرفته است. ولی تشخیص مشکلات سبب راهبردهای موثری در اصلاح سیستم پایگاه شده است. یکی از این معضلات ناهماهنگی ساختاری بین پایگاه‌های مختلف مرکز بوده که به دلیل طراحی‌های مختلف و یکپارچه نبودن سیستم‌ها همواره پایگاه اصلی کاوش یعنی گنج اولیه را دچار مشکل کرده است. این مقوله در ادامه منجر به مشکل دیگری شده که عبارت است از ناهماهنگی ساختاری بین پیشینه‌های مختلف هر یک از پایگاه‌ها. دلیل آن هم دقیقاً به عامل اول باز می‌گردد که طراحی‌های مختلف با توجه به ساختار اولیه، منجر به بروز تفاوت در ساختار پیشینه‌های اطلاعاتی شده است. هنگامی که در برنامه پژوهشگاه بحث یکپارچه سازی این پیشینه‌ها مطرح می‌شود، ساختار متفاوت طراحی آنها در فیلدها و به خصوص فیلد موضوع سبب بروز مشکلاتی در ترکیب اطلاعات شده است. مشکلاتی که به نوع فونت و قلم و کاربرد کاراکترهای مختلف باز می‌گردد.

اما نبود یا بهتر است گفته شود عدم رعایت استاندارد مشخص در هر یک از این پایگاه‌ها برای ذخیره سازی و به تبع آن بازیابی دقیق اطلاعات، باعث شده تا اختلال در سیستم مشاهده شود. این مورد در ادامه به وجود فیلدهای ناهماهنگ خراب در پایگاه‌ها منجر شده است. این فیلدها نمی‌توانسته بازیابی دقیقی از موجودی و اطلاعات داشته باشد. فیلد موضوع هم از این امر مستثنی نبوده است. با بررسی‌های بیشتر و اصلاح ساختار آنها، موضوع و کلیدواژه‌های مرتبط نیز وضعیت بهتری پیدا کرده‌اند. برخی از اصلاح‌ها دقیق و متناسب با نیاز کاربران و نیز بازیابی بهتر صورت گرفته است. مثلاً در پایگاه محققین و متخصصین کشور که ابتدا کار کاوش هوشمند با کد کلیدواژه‌ها در زیر فیلد ۹ بوده است در اصلاح بعدی که از فیلد ۶۵۳ می‌آمده است، به زیر فیلد & از همان فیلد منتقل شده که در عمل بازیابی متناسب با پرس‌وجوی ارائه شده را داشته است. به همین دلیل هم بوده که در پایگاه از نظر وجود زیرفیلد ۹ فرایند کنترل انجام شده و نتایج حاصل از دسترسی مدارک مرتبط در سطحی بالاتر بوده است. این اقدام منجر

به بهبود کیفیت بازایی موضوع و دسترس پذیری مناسب تر منابع اطلاعاتی و از جمله پایان نامه ها و رساله ها شده است.

همین امر در پایگاه اطلاعات پایان نامه های دانشجویان خارج از کشور نیز به نوعی مورد ارزیابی قرار گرفته و مشخص شده که فیلد کلیدواژه با شماره ۵۰ شامل کلیدواژه های سه زیر فیلد بوده اند. بر این اساس بررسی انجام شده نشان داد که زیر فیلد e برای انگلیسی، زیر فیلد f برای فرانسه و d برای آلمانی در نظر گرفته شده اند. مشکلی که در ساختار اولیه برنامه مشاهده شده این بوده که در این فیلد، کلیدواژه ها که باید طراحی ساختاری مرتبطی می داشتند، در زیر فیلد مربوط به خود نبودند. همین مساله باعث شده بود تا وضعیت بهم ریخته ای در پایگاه ایجاد شود که در مرحله بعدی مورد توجه قرار گرفته و اصلاح لازم روی آن انجام شده است. لذا وضعیت بازایی موضوعی بهینه سازی شده است. این امر نشان دهنده آن است که از همان زمان توجه به منابع غیر فارسی و عمدتاً منابع انگلیسی در بازایی اطلاعات برای پژوهشگاه حائز اهمیت بوده است. زیرا بخش قابل توجهی از استنادها و منابع مورد استفاده در پایان نامه ها و رساله ها، منابع خارجی هستند.

بخشی از این اصلاح های به صورت نظام مند و با طراحی ماژول هایی به شکل خود کار انجام شده و برخی نیز به صورت دستی به انجام رسیده است. بهره گیری از روش ترکیبی بیشتر به آن سبب بوده تا خطاهایی که به شیوه ماشینی قابل شناسایی نیستند، به ویژه در خصوص نویسه ها و صورت های مختلف ثبت داده ها به روش دستی انجام گرفته و اطمینان پذیری درستی کار افزایش یابد. البته بخش هایی نیز با بهره گیری و اجرای برنامه DS5. PAS اصلاح شده است. کلیدواژه های خارجی و بیشتر انگلیسی که در عرف کار لاتین ذکر شده، به منظور ایجاد هماهنگی با بخش های دیگر پایگاه ها از زیر فیلد e به زیر فیلد 1 از فیلد ۶۵۳ انتقال پیدا کرده که در ارتباط با کاوش بر اساس موضوع مدرک نقش موثری داشته است. نکته مهم آن است که باز خورد نهایی بر اساس اعلام مرکز اطلاعات و بررسی های انجام شده، ایجاد انسجام در میان رشته های فرعی بوده است. بحث اصلاح موضوع در پایگاه های مختلفی انجام گرفته و مثلاً در پایگاه اطلاعات فرهنگ علوم سیاسی آن زمان این اصلاح بر اساس کد ۶۵۳ به کلیدواژه اختصاص داده شده و باعث ثبات واژگان موضوع تخصصی شده است. همچنین در پایگاه اطلاعات کتابشناسی علوم پزشکی هم اطلاعات

موضوعی با توجه به اصلاح ساختار فیلد موضوع و رشته که بر اساس توضیح قبلی به خوبی انجام شده در فاز اول دیگر تغییری نداشته و یکی از پایگاه‌های ثابت بوده است.

یکی از اصلاح‌های دیگری که در ثبات کلیدواژه‌های استاندارد موضوع نقش مهمی داشته، و این امر برای اطمینان از هماهنگی با دیگر پایگاه‌ها مورد توجه قرار گرفته کنترل‌های مربوط به فیلد ۲۰۰ بوده است. این مقوله از این نظر به دلیل آنکه کد رشته اصلی با عبارت رشته اصلی تعویض شده باشد، اصلاح و تغییر یافته است. لذا در ابتدای کار جست‌وجوی هوشمند کد کلیدواژه‌ها در زیر فیلد ۹ از فیلد ۶۵۳ می‌آمده که سپس به زیر فیلد ۸ از همان فیلد منتقل شده است که البته نتایج خوبی در بازیابی موضوعی به همراه داشته است. اصلاح مورد نظر موضوعی بر مبنای جدول FDT برای پایگاه اطلاعات محققین و متخصصین نیز تهیه شده که بر اساس آن کد برچسب (Tag) ۶۰۰ به موضوعات - اسامی؛ ۶۱۰ به موضوعات - سازمان‌ها و ۶۱۱ به موضوعات - کنفرانس‌ها اختصاص پیدا کرده است. این تحول موجب شده تا در این جدول کلیدواژه همچنان با برچسب شماره ۶۵۳ حفظ و نگهداری شود. از سوی دیگر اصلاح دیگری در خصوص مقاله سمینار کلیدواژه، کلیدواژه لاتین، واژه غیراصیل و واژه اصیل وجود داشته است که با اصلاح در ساختار فیلدهای موضوع و کلیدواژه سبب بهینه‌سازی مناسب مراحل کاوش شده است. همچنین باید به این نکته مهم توجه کرد که کاربرد کلیدواژه‌های استاندارد و اصطلاح‌نامه‌ای در کنار کلیدواژه‌های آزاد نیز همواره مورد توجه بوده است. این عنایت سبب شده تا بخش‌هایی از موضوع‌ها که در اصطلاح‌نامه قابل بازیابی نیست، همچنان از کلیدواژه‌های آزاد، ولی تخصصی و مرتبط بهره‌مند شوند.

بهره‌گیری از "حوزه موضوعی" در سامانه ویرایش یکی از مواردی است که باعث تقویت موضوع شده است. این نامگذاری و شیوه تقسیم‌بندی روشی است که معمولاً آن را "طبقه‌بندی موضوعی" می‌نامند. بهتر است که به جای اصطلاح ترکیبی "حوزه موضوعی" از اصطلاح دقیق‌تر "طبقه‌بندی موضوعی" استفاده کرد. "طبقه‌بندی موضوعی"، راهکاری است که موضوع را در یک رده کلان مطرح می‌سازد و نقش تقویت‌کننده موضوع اصلی را برعهده دارد. "طبقه‌بندی موضوعی" ارتباط مناسبی میان کلیدواژه و رده اصلی موضوع ایجاد کرده و در بازیابی اطلاعات به کمک کاربر می‌آید. همانطور که می‌دانیم "طبقه‌بندی موضوعی" سامانه ویرایش از پایگاه اطلاعاتی خارجی اخذ شده و بهره‌گیری از این شیوه در پایگاه‌های

مختلف تفاوت‌هایی با هم دارد. گسترش و تقویت این شیوه می‌تواند در دقت بازیابی اطلاعات و دستیابی به موضوع‌های مورد نظر کاربران موثر باشد. "طبقه‌بندی موضوعی" می‌تواند یک مجموعه همگن از موضوع‌های مرتبط فراهم کند. تعدادی قابل توجهی از کاربران در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و خارجی از این امکان بهره می‌برند و در برخی مواقع کاوش چند موضوع مختلف را با کمک "طبقه‌بندی موضوعی" در کنار هم و سریع‌تر انجام می‌دهند.

از این منظر می‌توان یک نقطه عطف در تاریخچه استفاده از موضوع در نظر گرفت و آن سال قبل و بعد از ۱۳۹۳ است که در این سال از سامانه جدید بهره‌گیری صورت گرفت. در حال حاضر بهره‌گیری از اصطلاحنامه‌های مختلف در ارتباط با تعیین موضوع پایان‌نامه‌ها و رساله در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) تثبیت شده و همچنین واژگان تخصصی که در اصطلاح‌نامه نیامده ولی می‌توان در واژه‌نامه‌های تخصصی پیدا کرد هم امکان تبدیل شدن به واژگان استاندارد با توجه به کاربرد آن در منابع اطلاعاتی علمی و فنی را هم دارد.

۵۲. توجیه‌پذیری بهره‌گیری از فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی

در مطالعه پیش‌رو، به دلیل آنکه بررسی در باره دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی به انجام رسید، از پایگاه‌های متعددی استفاده شد. زیرا تحلیل وضعیت موضوع دارای اهمیت بالایی است و موضوع به شیوه‌های مختلف استفاده می‌شود. در بخش پایگاه‌های فارسی به طور کلی، ملاحظه شد که ۷۵ درصد پایگاه‌ها به صورت مستقیم از فیلد موضوع بهره می‌برند. ولی این تنها روش بهره‌گیری از موضوع نیست؛ تقریباً تمامی پایگاه‌های اطلاعاتی از فیلد کلیدواژه به منظور کاوش موضوع استفاده می‌کنند. البته در کنار موضوع امکان کاوش پدیدآور و عنوان نیز کاربرد دارد. از زمره موارد دیگر در بازیابی موضوع استفاده از الگوی کاوش گوگل است. در این روش تفکیک موضوعی و کاوش براساس نوع کاربرد عناصر کلیدواژه موضوع انجام می‌شود. ۴۳/۷۵ درصد از پایگاه‌ها از این روش برای دستیابی به موضوع بهره می‌گیرند. یکی از موارد دیگری که در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استفاده قرار می‌گیرد طبقه‌بندی موضوعی است. این بدان معناست که حیطه موضوعی از قبل مشخص شده و کاربر بر اساس موضوع‌های

تعیین شده به انتخاب دست می‌زنند. ۲۵ درصد پایگاه‌ها از این امکان برای ارتقای دستیابی موضوعی کاربران خود استفاده می‌کنند. در ارتباط با فیلد رشته تحصیلی در میان پایگاه‌های فارسی ۳۷/۵۰ درصد از آنها از این فیلد بهره می‌گیرند، دلیل این امر آن است که برخی از این پایگاه‌ها فاقد پایان‌نامه و رساله هستند، و لذا به این فقره اطلاعاتی عنایت کمتری داشته‌اند.

در حوزه پایگاه‌های اطلاعاتی که پایان‌نامه و رساله دارند، میزان بهره‌گیری از فیلد موضوع ۹۰ درصد است و این نشان می‌دهد که این پایگاه‌ها موضوع را در مرکز توجه خود قرار داده‌اند. همچنین میزان بهره‌گیری آنها از فیلد رشته تحصیلی به میزان ۶۰ درصد است که حاکی از توجه بیشتر آنها به حوزه رشته تحصیلی است. این آمار نشان می‌دهد که توجه به رشته تحصیلی در میان پایگاه‌های حاوی پایان‌نامه بیشتر است. ولی از سوی دیگر توجه به الگوی کاوش گوگل در آنها کمتر و در حد ۳۰ درصد است. همچنین هیچ یک از آنها از طبقه‌بندی موضوعی استفاده نمی‌کنند. به نظر می‌رسد که طراحان این گونه پایگاه‌ها معتقدند که این روش کاوش موضوع چندان به کار کاربران نمی‌آید. در ارتباط با اطلاعات به دست آمده می‌توان توضیح داد که کاربرد فیلد موضوع در چند شاخه مورد عنایت قرار گرفته و روش‌های مختلفی برای دستیابی کاوشگران به موضوع پایان‌نامه و رساله، محور توجه تمامی پایگاه‌های فارسی بوده است. بنابراین الزام فیلد موضوع بدون تردید مورد تایید است و استفاده از این فیلد در همه آنها مورد عنایت قرار گرفته است. از سوی دیگر کاوش فیلد رشته تحصیلی در حد ۶۰ درصد است که نشان دهنده استفاده بیش از متوسط این گونه پایگاه‌ها محسوب می‌شود. برخی از این پایگاه‌ها چنین امکانی را در نظر نگرفته‌اند؛ دلیل آن می‌تواند حوزه اطلاعات تکمیلی دیگر باشد. همچنین در برخی از این پایگاه‌ها مقطع تحصیلی و نوع مدرک به نوعی اطلاعات پشتیبانی برای رساله و پایان‌نامه است. فیلدهای اساسی عنوان، پدیدآور و تاریخ انتشار تا حد زیادی نیاز کاربر را برآورده می‌سازد. همچنین باید به این نکته توجه کرد که پدیدآور می‌تواند حیطه بیشتری از افراد موثر در تولید رساله و پایان‌نامه را پوشش دهد. استاد راهنما، استاد مشاور، دانشجو همگی در ذیل این فیلد قرار دارند و بازایی فقره‌های اطلاعاتی به عنوان کمکی برای تقویت فیلدهای مورد نظر موضوع و رشته تحصیلی است. نکته‌ای که باید به آن عنایت داشت، بهره‌گیری از فیلد کلیدواژه است که باعث گسترش مجموعه داده‌های کتابشناختی می‌شود. در این

پایگاه‌ها برای دسترسی به اطلاعات رشته تحصیلی می‌توان از فیلد کلیدواژه بهره گرفت. در برخی دیگر از پایگاه‌ها کلیدواژه جایگزینی برای کاوش موضوع در نظر گرفته شده است. کلیدواژه را می‌توان در موارد زیادی منطبق بر موضوع دانست. در بیشتر پایگاه‌های اطلاعاتی فیلد کلیدواژه مبتنی بر اصطلاح‌های تزاروس انتخاب شده و از این حیث مبتنی بر موضوع قرار گرفته است. با توجه به نقش کتابخانه‌ها در سازماندهی اطلاعات رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها، سرعنوان‌های موضوعی و تزاروس‌ها مورد توجه پایگاه‌ها قرار گرفته و از تجارب آنها در سازماندهی منابع خود استفاده می‌کنند.

سنجش وضعیت اعتبار مدرک از نظر علمی و یا پژوهشی بودن در پایگاه‌های فارسی در حدود ۲۵ درصد رعایت شده و به نظر می‌رسد که اساساً این فیلد اطلاعاتی در خصوص پایان‌نامه و رساله کاربرد چندانی ندارد، زیرا این گونه منابع در محیط‌های دانشگاهی و طی مراحل متعدد نظارتی و داوری علمی به سرانجام می‌رسند، لذا تعیین میزان اعتبار چندان ضروری نیست.

تفکیک بر اساس رتبه علمی در برخی از پایگاه‌های اطلاعاتی مانند نورمگز به مثابه الگویی برای مستندسازی و اعتباربخشی به موضوع در نظر گرفته شده است. زیرا منابع معتبر از ابزارهای استاندارد برای سازماندهی موضوع استفاده می‌کنند. هر چند که به طور نمونه این پایگاه امکان جست‌وجو در عنوان، چکیده، کلیدواژه و متن دارد، به نوعی توانایی کاوش اطلاعات بر اساس موضوع را پیش‌بینی و دستیابی به موضوع را تقویت کرده است. بخشی از کلیدواژه‌های استاندارد می‌تواند در چکیده نیز مطرح شود. چنانچه در بسیاری از رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها چنین است. بنابراین امکان کاوش در چکیده ارتباط نزدیکی با بازیابی موضوع دارد. همانطور که طبقه‌بندی موضوعی برای کاوش در زمینه‌های مختلف به عنوان یکی از راههای دسترسی به موضوع در نظر گرفته شده تا بتوان با موضوع تعریف شده به کاوش پرداخت، امکان کاوش در چکیده در کنار کلیدواژه می‌تواند جامعیت کاوش را در دستیابی به موضوع افزایش دهد. همچنین پایگاه مگ ایران نیز در دو جست‌وجوی‌های پیشرفته خود امکان کاوش در فیلدهای چکیده و کلیدواژه را امکان‌پذیر ساخته و گرچه طبقه‌بندی موضوعی ندارد، ولی شرایط دستیابی به اطلاعات موضوعی را به شیوه مناسبی فراهم ساخته است. هر چند که به صورت مستقل جست‌وجوی موضوعی نداشته ولی بر اساس کاوش کلیدواژه می‌توان به موضوع مورد نظر دستیابی داشت.

امکان جست‌وجوی منابع بر اساس گروه‌های تخصصی در برخی مواقع مکمل اطلاعات رشته تحصیلی است. زیرا ارتباط نزدیکی میان نام گروه تخصصی و رشته تحصیلی وجود دارد، ولی لزوماً در تمامی موارد منطبق بر هم نیستند. به عنوان نمونه پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی از این امکان استفاده کرده است.

ولی یکی از موارد موثر در دستیابی به اطلاعات موضوع، بهره‌گیری از دسته‌بندی موضوعی اطلاعات علمی است که تفاوتی با طبقه‌بندی موضوعی دارد. طبقه‌بندی موضوعی در برخی مواقع با رشته تحصیلی همگونی دارد، و البته در پاره‌ای از پایگاه‌ها بخش‌های قابل توجهی از آن مرتبط با موضوع تزاروسی است. ولی دسته‌بندی موضوعی اطلاعات علمی بیشتر جنبه موضوعی داشته و با آن انطباق بیشتری دارد. مثلاً پرتال جامع علوم انسانی بیشتر از این روش بهره گرفته است. همچنین در همین پایگاه امکان انتخاب حوزه تخصصی به عنوان یکی از فیلدهای کاوش وجود دارد که کمکی برای بازیابی موضوع مورد نظر است. برخی مواقع استفاده همزمان از دو فیلد موضوع و کلیدواژه به عنوان مکمل هم عمل می‌کند. زیرا ممکن است مفاهیمی در موضوع به صورت سرعنوان موضوعی آمده و در بخش کلیدواژه مبتنی بر تزاروس تنظیم شده باشد. در این موارد بهره‌گیری از دو نظام پیش‌همارا و پس‌همارا در بازیابی اطلاعات کمک بیشتری به کاربر می‌کند. به عنوان نمونه در پایگاه مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری می‌توان جست‌وجوی موضوع و کلیدواژه را برای دسترسی بیشتر به اطلاعات در کنار هم مورد بهره‌برداری قرار داد. البته این پایگاه یکی از معدود پایگاه‌هایی است که بخشی از منابع آن پایان‌نامه و رساله است، ولی امکان کاوش رشته تحصیلی را مهیا ساخته است.

نتایج نشان می‌دهد که وبگاه سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران مولفه‌های زیادی را برای کاوش اطلاعات در نظر گرفته است. لذا با وجود امکان کاوش اطلاعات بر اساس کلیدواژه، نوع ماده اطلاعاتی، فیلد موضوع، و رشته تحصیلی به خوبی می‌توان اطلاعات رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها را بازیابی کرد. فیلدهای نوع ماده اطلاعاتی و کلیدواژه به عنوان فیلدهای کمکی در بازیابی بهتر موضوع و دستیابی به رشته تحصیلی نقش موثری دارد.

همچنین پایگاه‌هایی مانند سیویلیکا، ایران‌نمایه و یا علم‌نت (جویشگر علمی فارسی) به دلیل شرایط خود در دسترسی به اطلاعات همایش‌ها و کنفرانس‌ها یا واسطه دسترسی به اطلاعات پایگاه‌های علمی دیگر وضعیت متفاوتی دارند. در این پایگاه‌ها کلمات کلیدی بیشتر به بازایی موضوع منجر می‌شود. همچنین رویکرد علم‌نت بیشتر شبیه به گوگل اسکالر است. در واقع نمایه‌کننده اسناد علمی دیگر پایگاه‌هاست. بر همین اساس کلیدواژه و الگوی کاوش گوگل را به جای فیلد موضوع به کار گرفته است. البته پایگاه کنسرسیوم محتوای علمی نیز زمینه‌ای برای مشارکت کتابخانه‌ها و سازمان‌های دارای منابع اطلاعاتی فراهم کرده که با رویکرد علم‌نت دارای شباهت است.

همانطور که یافته‌ها نشان داد در پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی در کل وضعیت بهره‌گیری از موضوع در حد ۹۶ درصد مشخص شد که نشانگر توجه صرف و ویژه به فیلد موضوع است که نتایج دیگر فیلدهای کمکی حاکی از آن است که اساساً روش الگوی کاوش گوگل که در پایگاه‌های فارسی مورد توجه بیشتر بوده است، چندان در این پایگاه‌ها استفاده نمی‌شود. البته توجه به طبقه‌بندی موضوعی بیش از الگوی ذکر شده است و دلیل آن می‌تواند پیشنهادهایی بر اساس نیاز از قبل تعیین شده کاربر باشد. نتیجه مهمی که می‌شود از طراحی وضعیت موضوعی پایگاه‌های خارجی گرفت آن است که آنها به تخصیص فیلد موضوع به صورت مشخص تمرکز کرده‌اند و معتقدند که این روش نتایج بهتری به همراه دارد. یکی از نکات مهم استفاده از فیلد کلیدواژه است که با بررسی انجام گرفته در تمامی پایگاه‌های خارجی، اطلاعات موجود در فیلد موضوع از طریق کلیدواژه قابل بازایی است و این امر کمکی به بازایی بهتر مفاهیم مورد نظر کاربران می‌کند. در این پایگاه‌ها همچنین به دلیل نقش موثر چکیده در بازایی اطلاعات به میزان بالای ۹۶ درصد از آن بهره گرفته‌اند. می‌دانیم که همواره در کاوش کلیدواژه‌ای که پوشش دهنده موضوع نیز هست، اطلاعات چکیده می‌تواند حاوی داده‌های ارزشمندی برای کاربر باشد.

ولی وضعیت پایگاه‌های خارجی دارای رساله و پایان‌نامه به گونه‌ای است که تمامی آنها از فیلد موضوع بهره گرفته‌اند. گرچه در زمینه به‌کارگیری طبقه‌بندی موضوعی تفاوتی میان کل پایگاه‌ها و پایگاه‌های دارای رساله دیده نمی‌شود، ولی استفاده از الگوی کاوش گوگل در میان آنها بیشتر است. همچنین میزان بهره‌گیری از فیلد چکیده قدری بالاتر و شامل تمامی پایگاه‌ها می‌شود.

تفاوتی که در رویکرد دو گونه پایگاه‌های اطلاعاتی حاوی رساله و بدون رساله قابل مشاهده است اینکه برخی رویکردهای موضوعی مانند وبگاه اطلاعاتی آمازون اساساً بر مبنای جست‌وجوی کلیدواژه‌ای برای دستیابی به فیلدهای مختلف و حتی به جای موضوع در نظر گرفته شده است. در صورتی که پایگاه‌های دارای رساله و پایان‌نامه همگی از فیلد اختصاصی موضوع استفاده می‌کنند.

نکته‌ای که در خصوص سنجش وضعیت اعتبار مدارک وجود دارد آن است که برخلاف پایگاه‌های ایرانی، در پایگاه‌های خارجی اساساً سنجش اعتبار مدارک در سطح پایینی قرار گرفته و شاید به این دلیل باشد که پیش فرض پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی دارا بودن اعتبار مناسب برای مدارکی است که وارد این پایگاه‌ها شده است. همچنین این پایگاه‌ها به تقسیم‌بندی‌های اعتباری که در پایگاه‌های فارسی وجود دارد توجه ندارند.

در ارتباط با طبقه‌بندی موضوعی به عنوان فیلدی کمکی برای بازیابی موضوع می‌توان بیان کرد، از آنجا که حیطه موضوعی برخی از پایگاه‌های خارجی گسترده بوده و به عنوان نمونه پایگاهی مانند پروکوئست دارای پایگاه‌ها اطلاعاتی در زمینه تجارت، پزشکی و بهداشت، تاریخ، ادبیات و زبان، مطالعات بین‌رشته‌ای، علم و فناوری، علوم اجتماعی و هنر است، لذا طبقه‌بندی موضوعی از همان ابتدا می‌تواند مسیر کاوش را تعیین کند. این بدان معناست که قبل از شروع کاوش در فیلد موضوع می‌توان به شیوه طبقه‌بندی اولیه مسیر کلان را به سمت موضوع‌های فرعی پیمود. تقریباً شبیه همان کاری که معمولاً در فولکسونومی انجام می‌پذیرد. این امر البته در پایگاه‌های دیگر هم سابقه دارد. مثلاً پایگاه اشپرینگر که موضوع‌های وسیعی چون: نجوم، علوم زمین‌شناسی، جغرافی، حقوق، فلسفه، اقتصاد، زبان‌شناسی و آموزش و پرورش، علوم رفتاری، علوم اجتماعی، علوم زیستی، بهداشت عمومی، پزشکی، زیست‌پزشکی، مدیریت و تجارت، انرژی، مواد، فیزیک، شیمی، مهندسی، ریاضی، آمار، علوم رایانه، محیط‌زیست، هواشناسی، آب‌شناسی، تغذیه و علوم غذایی را پوشش داده است. لذا وجود طبقه‌بندی موضوعی از این حیث یاری رسان فیلد موضوع است.

پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی نسبت به پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی از شیوه الگوی کاوش گوگل بیشتر بهره می‌گیرند. این امکان با توجه به تکیه بر منطق بولی مورد عنایت این پایگاه‌ها بوده است. در پایگاه‌های

خارجی بیشتر تفکیک بر اساس منطق بولی در فیلدهای مختلف محور توجه بوده است. هر دو روش می‌توانند زمینه مناسبی برای بازیابی بهتر اطلاعات مربوط به موضوع رساله و پایان‌نامه باشند. موضوع در طبقه‌بندی موضوعی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. می‌توان بیان کرد که امکان طبقه‌بندی موضوعی انتخاب کاربر را تسریع می‌کند و نیز به نوعی پیشنهاد استفاده از موضوع نیز هست. بر این اساس هر گونه دستیابی بهتر به موضوع با استفاده از فیلدهای کمکی شرایط بهتری برای استفاده از مفهوم اصلی منابع رساله و پایان‌نامه است.

در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی رشته تحصیلی نقش مکمل برای موضوع را ایفا کرده است، ولی در عین حال از آنجا که کاربران زیادی بر اساس رشته تحصیلی به کاوش پراخته‌اند، و برای انتخاب موضوع پایان‌نامه و یا رساله خود از طریق رشته تحصیلی به بررسی مبادرت ورزیده‌اند، لذا قرار گرفتن فیلد رشته تحصیلی برای کاربران حائز اهمیت بوده است.

اما در خصوص فیلد رشته تحصیلی باید بیان کرد که پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی اساساً حیطه رشته تحصیلی را در دل تقسیم‌بندی حوزه دانشی بر اساس گروه‌های علمی تنظیم کرده‌اند. همچنین در فیلد کلیدواژه امکان کاوش رشته تحصیلی در صورت وجود در پیشینه اطلاعاتی مهیا شده است. لذا در بیشتر این پایگاه‌ها از فیلدی با عنوان رشته تحصیلی استفاده نشده است.

با توجه به بررسی انجام شده در ارتباط با پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و خارجی که به ارائه منابع علمی و پژوهشی می‌پردازند، باید توجه کرد که پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) دارای جایگاه مهمی در سامانه مدیریت یکپارچه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است. این پایگاه با همگون‌سازی نسبت به سامانه‌های دیگر می‌تواند فرایند مدیریت مدارک علمی را به صورت مناسب و به شکل خودکار انجام دهد تا نیازی به انتقال اطلاعات به پایگاه‌های دیگر نباشد. در این پایگاه هنگامی که نتایج ارائه می‌شود، می‌توان با بهره‌گیری از فیلدهایی که وجود دارد، نتایج به دست آمده را بر اساس اطلاعات کتابشناختی نظیر: سال انتشار، پدیدآوران و موضوع محدود کرد تا اطلاعات به شکل درخواستی و مورد نیاز در اختیار قرار گیرد. همچنین می‌توان رابطه ایجاد شده میان هر فقره اطلاعاتی نظیر موضوع، نام سازمان و جز آن را از بین فراداده‌ها بازیابی و ارائه داد.

با مطالعه وضعیت کاربرد موضوع و رشته تحصیلی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی و خارجی می‌توان بیان کرد که استفاده از فیلد موضوع کاملاً ضروری است و تردید در آن وجود ندارد. الگوهایی مانند طرح کاوش گوگل که در بسیاری از پایگاه‌ها مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد، می‌تواند در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) موجب غنی‌سازی فرایند کاوش در دستیابی به اطلاعات موضوعی رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها شود. از سویی وجود فیلد کلیدواژه با توضیح‌هایی که ارائه شد نیز برای پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) ضروری و الزامی است؛ زیرا، کاربرد کلیدواژه‌ها در ساختار پایگاه اطلاعاتی همواره یکی از مسائل مهم در دستیابی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی است. در بحث پایگاه داده همواره با شبکه‌ای گسترده از کلمات کلیدی روبرو هستیم که موضوع یکی از فیلدهای بااهمیت در آن است. در حوزه منابع اطلاعات علمی، مانند پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی، مقالات علمی و دیگر منابع، کاربرد فیلد موضوع از اهمیت بالایی برخوردار است. در پایگاه‌های اطلاعات علمی که معمولاً دانشجویان، استادان و متخصصان بر اساس موضوع به کاوش اطلاعات می‌پردازند، سازوکار بهره‌گیری از موضوع نقش مهمی دارد. گروه‌های موضوعی در حوزه کاوش اطلاعات می‌تواند کاربر را به سمت بخش مهمی از منابع هدایت کند که لزوماً کاربران با عنوان و یا نویسنده آن آشنا نیستند. کاوش بر اساس فیلد کلیدواژه و فیلد موضوع از این منظر حائز اهمیت است که می‌توان حیطه دستیابی به اطلاعات را افزایش داد و منابع بیشتری را در کاوش به دست آورد.

بررسی‌های انجام شده بر اساس پایگاه‌ها و وبگاه‌های اطلاعاتی که به ارائه منابع اطلاعات علمی می‌پردازند نشان می‌دهد که تعداد زیادی از این پایگاه‌های در زبان فارسی و انگلیسی از روش‌های مشخص پیروی کرده و بر اساس مولفه‌های نزدیک به هم به کاوش و بازیابی اطلاعات می‌پردازند. انواع فیلدهای مختلف شامل: نویسنده، عنوان، ناشر، تاریخ نشر، شابک، شاپا، نوع ماده اطلاعاتی، دی او آی، بهره‌گیری از منطق بولی، زبان اثر، نام موسسه تولیدکننده مدرک، نام مجله، مدارک استناد داده و دیگر فقره‌های اطلاعاتی در این پایگاه‌ها وجود دارد.

بر اساس داده‌های به دست آمده از پایگاه اطلاعات علمی فارسی و خارجی استفاده از فیلدهای کمکی موضوع نیز کاملاً ضروری است و همواره باید با این فیلدهای به تقویت موضوع پرداخت؛ زیرا بسیاری از

کاربران اساساً با عنوان و یا نام پدیدآورنده آشنایی ندارند. نکته مهمی که در بررسی اطلاعات به دست آمده در باره رشته تحصیلی مشخص شد که پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی که دارای رساله و پایان‌نامه هستند، به میزان نسبتاً مناسبی (۶۰ درصد) از این فیلد استفاده می‌کنند، در صورتی که پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی همگن تقریباً نصف این میزان (۳۳/۳۳ درصد) از فیلد رشته تحصیلی بهره گرفته‌اند. این می‌تواند به دلیل نیاز کاربران خارجی باشد که بیشتر از رشته تحصیلی به موضوع توجه کرده‌اند و یا اینکه طبقه‌بندی‌های گروه‌های علمی به نوعی جایگزین آنها شده است. ولی با توجه به نیاز کاربران فارسی زبان در دستیابی به اطلاعات رشته تحصیلی و نتایج حاصل از پایگاه‌های فارسی و نیز ارزش افزوده‌ای که این فیلد به همراه دارد، کاربرد آن مفید و حاوی اطلاعات سودمند است. در برخی موارد گزارش‌های متعدد باید شامل این فیلد باشد.

یکی از مسائل مهم در ارتباط با ورود موضوع‌ها تداخل فیلدهای کلیدواژه مبتنی بر اصطلاح‌نامه و کلیدواژه‌های کمکی است. در برخی موارد بهره‌گیری هم‌زمان از این فیلدها سبب شده تا نوعی عدم توازن در استفاده از فیلدها ایجاد شود. در واقع ورود اطلاعات یکی از گلوگاه‌های موثر در این عرصه بوده است. این امر سبب شده تا برخی موارد موضوع به درستی در جای خود مطرح نشود. بنابراین اشتباه‌های قابل توجهی در ورود اطلاعات انجام گرفته که سبب ایجاد اختلال در ساختار موضوع شده است.

در ارتباط با کاربرد موضوع‌های انتخاب شده در سامانه پس از آنکه انتخاب "طبقه‌بندی موضوعی" با عنوان "حوزه موضوعی" در سامانه انجام پذیرفته، سیاهه‌ای از موضوع‌های مورد استفاده و پرکاربرد با تکیه بر ترجمه موضوع‌های به کار رفته در نمایه‌نامه استنادی علوم^{۴۴} انجام پذیرفته است. در واقع موضوع‌های مورد استفاده مؤسسه اطلاعات علمی^{۴۵} که توسط تامسون رویترز^{۴۶} پشتیبانی شده، یکی از محورهای اصلی انتخاب موضوع در سامانه بوده است. این ترجمه پایه‌ای برای ساختار موضوع قرار گرفته و بر این اساس لیستی از موضوع‌ها انتخاب شده و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. همچنین دو نمایه‌نامه معتبر دیگر در این میان نیز مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. این دو عبارتند از نمایه استنادی علوم اجتماعی^{۴۷} و نمایه

44 Science Citation Index

45 Institute for Scientific Information (ISI)

46 Thomson Reuters Corporation

47 Social Sciences Citation Index

استناد علوم انسانی و هنر^{۴۸}. موضوع‌های انتخاب شده در این نمایه براساس کلیدواژه‌ها و منابع اطلاعاتی موجود در پایگاه نمایه‌سازی شده‌اند. بسیاری از موضوع‌ها از جمله هنر، علوم انسانی، زبان (و نیز زبان شناسی)، شعر، موسیقی، آثار کلاسیک، تاریخ، مطالعات شرقی، فلسفه، باستان‌شناسی، معماری، تاریخ، مذهب، تلویزیون، تئاتر، رادیو و موضوع‌های بسیار دیگری نیز در آن در نظر گرفته شده‌اند. این منابع شامل طیف گسترده‌ای از منابع شده است. استناد به قالب‌های اطلاعاتی نظیر مقاله‌ها، نامه‌های منتشر شده در مجله‌های و منابع پایندی، سرمقاله‌ها، خلاصه جلسه‌ها، شعرها، داستان‌های کوتاه، نمایشنامه‌ها، آثار موسیقایی، گزیده‌ها، کتاب‌ها، گاه‌نگاری‌ها، کتابشناسی‌ها و دیگر منابع مرتبط با نقد و بررسی کتاب، فیلم، موسیقی، و اجرای تئاتر صورت گرفته است.

در مصاحبه‌هایی که با همکاران باسابقه و نیز مدیر مجموعه سازماندهی و تحلیل اطلاعات در معاونت اطلاعات علم و فناوری ایران انجام شد، هیچ یک از همکاران از دلیل خطاهای مربوط به ثبت موضوع در سامانه آگاهی نداشتند. با توجه به سابقه کار و انتخاب منابع یاد شده برای انتخاب موضوع به نظر می‌رسد که در زمان انجام کار ورود اطلاعات اولیه موضوعی، به دلیل نوع مدارک اصلی یعنی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی، موضوع‌های دیگری نیز به این لیست اضافه شده‌اند، که بتوانند موضوع‌های مرتبط با این نوع مدارک را پوشش دهند. ممکن است که در زمان انجام این کار به دلیل تداخل موضوعی از منابع متعدد، خطاهایی مانند آوردن موضوع در دو دسته مختلف اتفاق افتاده باشد. همچنین خطای انجام کار با توجه به انتخاب موضوع‌های متعدد نیز محتمل است. علاوه بر آن، در این زمینه باید توجه کرد که با تکیه بر منابع موجود و نیازی که گروه وارد کننده اطلاعات موضوع انجام داده‌اند، بخش‌هایی مورد توجه بیشتر قرار گرفته و جزئیات افزون‌تری دارند. با بررسی بیشتر مشخص می‌شود که ورود اطلاعات موضوع‌های مدون کامل نبوده و به عنوان یک پایه اولیه در نظر گرفته شده تا بعداً کامل‌تر شود. لذا نیاز به بازنگری بانک موضوع همچنان وجود دارد و این کار می‌بایست با کمک متخصصان علم اطلاعات و مشاوره برخی متخصصان موضوعی به صورت ویرایش بانک موضوعی انجام گیرد. مناسب آن است که طبقه‌بندی نمایه‌های سه گانه یاد شده با موضوع‌های اختصاص یافته به منابع پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها تطبیق

داده شده و موضوع‌های ارائه شده در بانک موضوع، بر اساس موضوع این منابع ویرایش شود. این کار نیازمند اختصاص نیروی انسانی و در نظر گرفتن بازه زمانی مناسب برای انجام آن است. پایه اولیه کار نیز استخراج ماشینی موضوع‌ها و تنظیم الفبایی و سپس انطباق با سیاهه الفبایی بانک واژگان موضوعی است تا موضوع‌های مغفول قرار گرفته شناسایی و سپس در بانک واژگان موضوعی وارد شود. در این میان استفاده از اصطلاح‌نامه‌ها در استانداردسازی موضوع‌ها باعث تکمیل فرایند و اعتباربخشی به موضوع‌ها می‌شود.

با توجه به تمامی مسائل بیان شده ضرورت دارد تا اشاره شود که چالش‌های قابل ملاحظه‌ای پیش‌روی نمایه‌سازان وجود دارد که نیازمند توجه و حل مشکل‌های احتمالی پدید آمده است.

انتخاب موضوع همواره امری جدی و مهم در فرایند سازماندهی اطلاعات به شمار می‌آید. این امر به دلیل پیچیدگی مفهوم و نیز انطباق آن با کلیدواژه استاندارد امری است که نیازمند دقت و عنایت ویژه است.

یکی از این چالش‌ها تشخیص نامناسب موضوع کلان مدرک است. در برخی مواقع عنوان اثر می‌تواند باعث خطای نمایه‌ساز در شناخت بهتر موضوع شود. بنابراین صرف توجه به عنوان نمی‌تواند عامل اصلی و تعیین کننده در انتخاب موضوع به شمار آید.

چکیده نویسی ناقص و مبهم از جمله مواردی است که ممکن است باعث خطای نمایه‌ساز در تعیین موضوع مدرک شود. در برخی موارد، نیاز به بازنویسی چکیده وجود دارد که باید به انجام برسد.

اختصاص کلیدواژه‌های غیرمرتبط به مدرک سبب خطای موضوع‌دهی می‌شود. این امر باید مورد توجه نمایه‌ساز قرار گیرد که بتواند کلیدواژه‌های منطبق بر مفهوم و موضوعی واقعی مدرک را با توجه به بررسی جامع متن تشخیص و رفع مشکل کند.

خطاهای احتمالی در نگارش کلیدواژه از نظر املائی نیز به صورت اندک یکی از چالش‌های پیش‌روی نمایه‌ساز به شمار می‌آید.

همچنین انتخاب کلیدواژه‌هایی که اساساً به عنوان موضوع در نظر گرفته نمی‌شود، مانند واژگان عمومی باعث خطا در اختصاص موضوع می‌شود.

یکی از چالش‌های مهم در این میان انتخاب موضوع و نیز رشته در طبقه‌بندی‌هایی است که به صورت ناهمگن و نامتوازن در سامانه انجام گرفته است. مثلاً در برخی از رشته‌های هنر مانند سینما و گرایش‌های

آن چون: تدوین، کارگردانی، فیلمنامه‌نویسی و فیلمبرداری یا در رشته علوم ورزشی الهیات، عنوان رشته‌ها و گرایش‌ها با دقت بیشتری بیان شده و موضوع‌های فرعی به تفصیل آمده است و در برخی از گروه‌های فنی به صورت کلی بیان شده است. در هنگام ورود اطلاعات در موارد یاد شده به نوعی شاهد عدم یکدستی هستیم که برای انتخاب موضوع چالشی مهم پیش‌روی نمایه‌ساز است. بازنگری این عرصه حائز اهمیت جدی است تا کمبودهای مورد نظر اضافه شده و ویرایش مناسب انجام گیرد.

همچنین در اطلاعات برخی رشته‌ها، گرایش‌ها کامل و برخی دیگر ناقص وارد شده است که در زمان اختصاص کلیدواژه مناسب نمایه‌سازی با مشکل مواجه می‌شود.

علاوه بر آن، برخی از رشته و گرایش‌ها در حوزه موضوعی جداگانه‌ای وارد شده‌اند. مثلاً روانشناسی در دو حوزه علوم کاربردی و علوم انسانی وارد شده است که باید توجه کرد چنین مواردی گاهی به دلیل نوع گرایش رشته است که سبب تغییر حوزه موضوعی شده و گاهی نیز به اشتباه چنین امری اتفاق افتاده است. همچنان که اشاره شده است این موارد باید در اصلاح رشته و گرایش برطرف شود.

از دیگر چالش‌های نمایه‌سازان نبود موضوع مورد نظر در حوزه موضوعی سطح دوم است. مثلاً موضوع حسابداری که از زیرمجموعه علوم انسانی است (حوزه موضوعی سطح اول) در سطح دوم و زیرمجموعه خود وجود ندارد. در این زمینه نیز ضرورت وجود موضوع‌های نادیده گرفته شده در بخش حوزه موضوعی سطح دوم کاملاً ضروری است که نیازمند ویرایش است.

یکی از چالش‌های دیگر نبود استاندارد چکیده‌نویسی و اختصاص کلیدواژه توسط دانشجویان به پایان‌نامه‌ها و رساله‌هاست که ضرورت دارد تا استادان راهنما در این زمینه نظارت داشته باشند. این امر نیز باید در سیاستگذاری کلان وزارت عتف برای تدوین نهایی این گونه منابع در نظر گرفته شود.

از جمله مواردی که نیاز است تا نمایه‌سازان در هنگام انجام فرایند انتخاب موضوع و رشته و گرایش پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها در پایگاه ویرایش به انجام رسانند می‌توان به این نکات اشاره کرد:

توجه به عنوان پایان‌نامه و رساله و استخراج کلیدواژه‌های هسته از عنوان.

بررسی چکیده پایان‌نامه و رساله و دقت در انتخاب موضوع با توجه به مفاهیم بیان شده در هدف، روش، یافته‌ها و نتیجه‌گیری چکیده.

مرور کلیدواژه‌های انتخاب شده در زیر چکیده و انطباق آنها با اصطلاح‌نامه‌ها و تزاروس‌های موجود در پایگاه اطلاعاتی.

بهره‌گیری از تزاروس‌های انگلیسی برخط برای تطبیق میان کلیدواژه‌های قرار گرفته در زیر چکیده انگلیسی.

مرور فهرست مطالب و بررسی تیتروهای فصول و زیرتیتروهای آن برای مشخص ساختن مفاهیم مرتبط با موضوع‌های اختصاص یافته که ممکن است در کلیدواژه‌ها نیامده باشد.

بررسی مقدمه و مشخص ساختن ساختار پایان‌نامه و رساله براساس توضیح مطرح شده در این بخش. در صورت نیاز بررسی بخش‌های دیگر مانند بیان مساله، اهمیت پژوهش و ضرورت پژوهش. همچنین دقت و توجه به متغیرهای تعریف شده و نیز تعاریف مفهومی و عملیاتی مندرج در پایان‌نامه و رساله. در برخی مواقع نیاز است که بخش‌های مهم متن به ویژه مباحث نظری به دقت بررسی شود تا مفاهیم اصلی و موضوع‌های مورد نظر استخراج شود.

این مراحل می‌تواند با توجه به اولویت‌بندی در هر بخش به انجام برسد و در صورت دستیابی به موضوع‌های مورد نظر، ممکن است نیاز به ادامه مطالعه بخش‌های بعدی نباشد.

با عنایت به آنکه نمایه‌سازان تسلط به شناخت ساختارهای رده‌بندی‌های علمی دارند و نیز شیوه بهره‌گیری از اصطلاح‌نامه‌ها و روابط موجود در آن را می‌شناسند، و علاوه بر آن، با ساختار سرعنوان‌های موضوعی آشنایی دارند، و در یک نگاه کلی حیطه کلان دانش و طبقه‌بندی آن را می‌شناسند، تا حد زیادی می‌توان اطمینان داشت که چنانچه کار انتخاب موضوع‌دهی به مدارک مورد نظر با دقت و توجه انجام شود، نمایه‌سازی مطلوب و سازماندهی مناسبی در پیش رو خواهد بود.

در خصوص انتخاب رشته تحصیلی و گرایش نیز توجه به رشته و گرایش ثبت شده در پایان‌نامه و رساله حائز اهمیت است و نیز بررسی گروه آموزشی و دانشکده مورد نظر. این امر سبب خواهد شد تا در صورت روزآمدسازی پایگاه با توجه به اطلاعات جدید رشته و گرایش و تطبیق میان آنها انتخاب رشته و گرایش به درستی انجام شود.

همچنین مقایسه میان برخی از پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی همگن در این میان دارای سودمندی بیشتر است.

در زمان ورود اطلاعات در سامانه ویرایش بیشینه تلاش انجام گیرد تا تمامی کلیدواژه‌ها بر اساس اصطلاح‌نامه به مدارک اختصاص یابد.

در صورت نبود کلیدواژه مناسب و مرتبط از کلیدواژه‌های کمکی استفاده شود.

حوزه موضوعی (طبقه‌بندی موضوعی) با توجه به موضوع اصلی پایان‌نامه و رساله انتخاب شود.

در سطح دوم این انتخاب متناسب با رشته و نیز موضوع کلان و نیز موضوع‌های فرعی اختصاص یافته در نظر گرفته شود.

در صورت ابهام مشاوره با دیگر نمایه‌سازان و نیز مدیر محترم سازماندهی اطلاعات در کنار بهره‌گیری از نظر متخصصان موضوعی و استادان پژوهشگاه می‌تواند به کیفیت بهتر فرایند سازماندهی موضوعی کمک کند.

بهتر است که در این رابطه خط‌مشی مدون انجام فرایند سازماندهی با بیان جزئیات و روند کاری مورد توجه قرار گرفته و به صورت مکتوب و به مثابه رویه استاندارد تدوین و در اختیار نمایه‌سازان قرار گیرد. گرچه در حال حاضر دستورالعمل‌های اجرایی در مدیریت سازماندهی اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرد، ولی بهتر است که یک خط‌مشی کلان با توجه به اهداف و مأموریت سازمانی و با بیان الگوریتم مدون و رویه مشخص‌تدوین شده و به صورت خط‌مشی نهایی به تایید مدیریت سازماندهی اطلاعات، معاون محترم اطلاعات علم و فناوری ایران، و رئیس گرامی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) برسد.

پیشنهادهایی که از درون پژوهش برمی‌آید را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

نکته مهمی که باید در بهره‌گیری از فیلد موضوع به آن توجه کرد آن است که استفاده از ابزارهای استاندارد مانند سرعنوان‌های موضوعی و تزاروس باید مرکز توجه پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) باشد. در حال حاضر از اصطلاحنامه‌های متعددی در سامانه استفاده شده و ضروری است تا واژگانی که به صورت غیر اصطلاحنامه‌ای استفاده می‌شوند مورد بازنگری قرار گیرند. معادل مناسب در اصطلاحنامه و یا سرعنوان

موضوعی داشته باشند. این امر نیازمند توجه به یک نکته مهم است. ضرورت دارد تا کلیدواژه‌های کمکی به تیم بازننگری اصطلاح‌نامه‌ها ارائه شود تا در ویرایش اصطلاح‌نامه‌های مورد استفاده، این واژگان به عنوان شناسه‌های جدید در اصطلاح‌نامه وارد شده، تمامی روابط معنایی و ارتباط میان واژگان از نظر ارتباط سلسله‌مراتبی، اعم و اخص، ارتباط ترجیحی، رابطه همبستگی، تعاریف دقیق و جز آن تعیین شده و در اصطلاح‌نامه وارد شود.

در حال حاضر بررسی‌ها نشان می‌دهد که اطلاعات فیلدهای رشته تحصیلی و گرایش نیاز به ویرایش دارد، زیرا در برخی موارد اطلاعات رشته تحصیلی در گرایش وارد شده و نیز اطلاعات گرایش در فیلد رشته تحصیلی قرار گرفته است. در همین زمینه باید توجه کرد که برخی از رشته‌های تحصیلی و گرایش‌ها در طول زمان تغییر کرده‌اند. مانند آنکه عنوان یک رشته تغییر کرده و از یک زمان به بعد با عنوان جدید شناخته شده است. این اتفاق برای گرایش نیز افتاده است. نکته مهم آن است که نمی‌توان عنوان رشته را در باره پایان‌نامه و یا رساله‌ای که قبلاً با عنوان قدیمی دفاع شده، تغییر داد. مثلاً در طول زمان عنوان رشته کتابداری با نام‌های کتابداری، کتابداری و اطلاع‌رسانی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی با مصوبه وزارت عتف نام‌گذاری شده است. از یک سو نمی‌توان پایان‌نامه‌ای که در سال ۱۳۵۰ در این رشته دفاع شده را با عنوان رشته تحصیلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی نامید، و از سوی دیگر نامیدن عنوان رشته تحصیلی کتابداری را برای پایان‌نامه سال ۱۳۹۹ مناسب نیست. برای رفع مشکل پیشنهاد می‌شود که فیلدهای رشته تحصیلی و گرایش با بهره‌گیری از فهرست‌های جدید وزارت عتف و نیز سازمان سنجش کشور مورد بازننگری قرار گیرند. این امر نیازمند آن است که به صورت دوره‌ای با توجه به اصلاحات رشته‌های تحصیلی روزآمد شده و این فیلد به عنوان یکی از داده‌های مهم برای پایان‌نامه و رساله حفظ شود. البته چاره‌ای وجود ندارد که نام‌های مختلف رشته و گرایش حفظ شود و این امر ضروری است. همانطور که در باره رشته کتابداری مثال زده شد، نمی‌توان هیچ عنوان رشته و گرایشی را حذف کرد، زیرا در زمان خود اطلاعات مستند و درست است. ولی ضرورت دارد تا اطلاعات فیلدهای رشته تحصیلی و گرایش در یک فرایند ویرایشی قرار گرفته و عنوان‌های رشته‌های مختلف که نام‌های متفاوت دارند، با بهره‌گیری از فنون ارجاع ماشینی مانند: "نگاه کنید" و "نیز نگاه کنید" در سیستم مرتبط شوند.

نکته دیگری که برای بازیابی اطلاعات فیلدهای رشته تحصیلی و گرایش می‌توان پیشنهاد کرد آن است که از رویکرد وزارت عتف و سازمان سنجش در نامگذاری رشته تحصیلی و گرایش استفاده کرد. این رویکرد با عنوان "رویکرد مجموعه رشته تحصیلی" شناخته می‌شود. به عنوان مثال سازمان سنجش رشته‌های تحصیلی الهیات را با عنوان "مجموعه الهیات" نامگذاری کرده که شامل رشته و گرایش: علوم قرآن و حدیث، فقه و حقوق اسلامی، فقه شافعی، فلسفه و کلام اسلامی، ادیان و عرفان، و نیز تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی می‌شود. قرار دادن رشته‌ها و گرایش‌های همگن در یک مجموعه برای بازیابی بهتر می‌تواند رویکرد مناسبی در نظر گرفته شود. برای این کار می‌بایست بین تمامی رشته و گرایش‌های همگن، ارجاع مناسب در سیستم و به شیوه ماشینی در نظر گرفته شود و با عنوان "مجموعه" همه آنها را در یک رده مفهومی از نظر رشته و گرایش قرار داد.

از روش طبقه‌بندی موضوعی در پایگاه برای مشخص ساختن حیطه موضوعی و دسترسی به اطلاعات فیلد موضوع استفاده شود. در این روش مناسب آن است که موضوع‌های استاندارد مبتنی بر سرعنوان و تزاروس شناسایی و نسبت به تعیین موضوع اعم و اخص اقدام مناسب انجام گیرد. سپس طبقه‌بندی موضوعی با توجه به موضوع‌های اصلی و فرعی مشخص و از موضوع‌های اصلی در ساختار کلان طبقه‌بندی موضوعی استفاده شود. برای تسریع این فرایند می‌توان به بررسی طبقه‌بندی موضوعی پایگاه‌های فارسی و خارجی پرداخت و نسبت به تعیین نقاط مشترک موضوع‌های اصلی اقدام کرد. همچنین می‌توان طبقه‌بندی موضوعی را به صورت سلسله مراتبی نیز تنظیم کرد. به این صورت که در بالای سلسله مراتب موضوع اصلی و در سطوح بعدی که شامل سطح ۱، ۲، و مانند آن بر اساس نیاز پایگاه و با توجه به حجم موضوع‌های موجود، در طبقه‌بندی موضوعی مراتب فرعی را نیز گنجانند. طبقه‌بندی موضوعی را می‌توان به صورت: علوم انسانی، علوم اجتماعی، کشاورزی، پزشکی، فنی و مهندسی، هنر، علوم مالی و اقتصادی، زبان‌های خارجی، علوم سیاسی و ... انجام داد. این فرایند در واقع پوشش دهنده رده‌های کلان موضوعی است. برای تعیین کامل "طبقه‌بندی موضوعی" پیشنهاد دقیق بررسی طبقه‌بندی موضوعی پایگاه‌های فارسی و خارجی و نیز بررسی موضوع‌های رساله‌ها و پایان‌نامه‌های فارسی است که در نهایت با توجه به ویژگی‌های نوع مدرک علمی موجود در سامانه نسبت به تعیین طبقه‌بندی موضوعی نهایی اقدام شود. این اقدام نیاز به مطالعه وسیع‌تری

دارد که البته در حد یک طرح پژوهشی نیست، ولی می‌توان به صورت یک گزارش مستقل روی آن کار کرد و نیازمند مطالعه عمیق‌تری است. همچنین باید تاکید کرد که بررسی تعداد و نوع رشته‌ها و گرایش‌های پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها تا حد زیادی در این طبقه‌بندی یاری رسان خواهد بود و نتایج حاصل از این بررسی در تنظیم "طبقه‌بندی موضوعی" به کار می‌رود.

نکته‌ای که در بررسی‌ها مشخص شد این است که در میان پایگاه‌های فارسی از روش الگوی کاوش گوگل استفاده بیشتری می‌شود. الگوی جست‌وجوی پیشرفته گوگل در بخش مربوط به کاوش واژگان شامل فیلدهای: "تمام این کلمات"، "عین این عبارت"، "یکی از این کلمات" و "بدون این کلمات" می‌شود. واقعیت آن است که الگوی کاوش گوگل که تا حد زیادی مبتنی بر ساختار منطق بولی قرار دارد، می‌تواند در کاوش اطلاعات به کاربران یاری رساند. به خصوص برای ترکیب و یا مجزا ساختن بخش‌هایی از واژگان کاربرد مناسبی دارد. لذا پیشنهاد می‌شود که در بخش کاوش اطلاعات پایگاه بهره از این الگوی مناسب بهره گرفته شود.

یکی از دیگر نکات مهم در ارتباط با بررسی فیلدهای موضوع و رشته تحصیلی این است که گرچه در برنامه پایگاه ورود اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها (پارسا) از اصطلاحنامه و تزاروس استفاده شده است، ولی در زمان کاوش در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج)، امکان برقرار ارتباط میان اصطلاحنامه با کلیدواژه‌های جست‌وجوی کاربران مهیا نشده است. این مساله باعث می‌شود تا در کاوش اطلاعات، دستیابی کاربران به اصطلاح‌های استاندارد محدود شده و واژگان متعدد به صورت یکسان و استاندارد بر اساس تزاروس و اصطلاحنامه در معرض دید کاربران قرار نگیرد. یکی از مسائلی که می‌تواند به بازیابی بهتر اطلاعات منجر شود، بارگذاری اصطلاحنامه‌ها در سیستم کاوش اطلاعات کاربران در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) است تا سبب ارتقای بازیابی و بهره‌گیری بهینه از فیلد موضوع شود.

مبحث دیگری که باید به آن توجه کرد، آن است که در حال حاضر کلیدواژه‌های موضوع بیشتر بر اساس عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های استفاده شده در فایل پایان‌نامه‌ها و رساله‌هاست. به نظر می‌رسد که با توجه به انتخاب موضوع‌های اصلی در این فرایند، بخشی از مفاهیم متن در این عرصه نادیده گرفته می‌شوند. یک راهکار مناسب برای انتخاب موضوع دقیق‌تر، می‌تواند بسامد کاربرد اصطلاح‌های مهم در کل متن باشد.

برای این کار می‌توان با یک بررسی میدانی از تعداد مناسب اصطلاح‌های بنیادی که متن بر اساس آنها تنظیم شده و مفهوم مهمی در ساختار رساله و پایان‌نامه دارند، حجم معتناهی از آنها را در نظر گرفت تا چنانچه این اصطلاح‌ها در میزان مورد نظر و حجم تعریف شده در متن به کار رفته‌اند، به عنوان یکی از موضوع‌های متن در نظر گرفته شوند.

مطلب دیگر آن است که استفاده از نمایه‌سازی ماشینی در موضوع می‌تواند به سرعت و دقت کاربرد موضوع در متن پارساها منجر شود. این زمینه نیازمند بررسی بیشتر و مطالعه‌ای جداگانه است. به ویژه در عرصه استخراج کلیدواژه‌های موضوعی اصلی و نیز موضوع‌های فرعی در متن، بر اساس الگوریتم‌های داده‌کاوی می‌تواند فواید قابل توجهی داشته باشد. در این زمینه برخی مطالعات انجام شده که نشان دهنده استفاده از چنین روش‌هایی در کنار انتخاب موضوع توسط متخصص و ترکیب روش‌های مورد نظر است. این فرایند به صورت ماشینی و با برنامه‌نویسی مناسب امکان استخراج کلیدواژه‌های موضوعی را به صورت بهتری مهیا خواهد کرد.

ویرایش بانک واژگان موجود در برنامه ورود اطلاعات پایان‌نامه‌ها و رساله‌های ایرانداک یکی از فعالیت‌های مهم و قابل ملاحظه در این عرصه است. اکنون بخش مهمی از کلیدواژه‌های انتخابی برای سازماندهی پارساها اصطلاح‌نامه‌ای است؛ اما با توجه به نوآوری موضوع‌های رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها که معمولاً جلوتر از اصطلاح‌نامه‌ها در حرکت است، بخش دیگری از منابع که در تزاروس قابل بازیابی نیست از واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها استخراج می‌شود. ویرایش و تطبیق این واژه‌ها با اصطلاح‌نامه‌های جدید و نیز منابع پژوهشی روزآمد و پایگاه فرهنگستان، بانک سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه ملی و دیگر پایگاه‌های قابل دسترس به کیفیت انتخاب موضوع یاری می‌رساند.

همچنین با توجه به فیلدهای موجود برای کاوش اطلاعات در در صفحه اول رابط کاربر گنج، پیشنهاد می‌شود که فیلد موضوع در کنار فیلدهای عنوان، نویسنده، چکیده و کلیدواژه اضافه شود. گرچه کلیدواژه مبتنی بر اصطلاح‌های موجود در انتهای چکیده است و نیز بخش قابل توجهی از واژگان موضوع را پوشش می‌دهد، ولی شمول آن فراتر از حوزه صرف موضوع است. لذا قرار دادن فیلد موضوع در این صفحه باعث

غنی‌سازی فرایند کاوش اطلاعات برای کاربران شده و در دسترسی بهتر آنان به منابع اطلاعاتی پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) موثر است.

نکته دیگری که حائز اهمیت است و می‌تواند در تقویت موضوع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) مورد توجه قرار گیرد، استانداردسازی چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها در سطح وزارت عتف و دیگر سازمان‌های مرتبط است. چنانچه قبل از تحویل پارساها به ایرانداک انتخاب موضوع‌ها توسط دانشجویان با تکیه بر ابزارهای استاندارد اصطلاح‌نامه و تزاروس زیر نظر استاد راهنما انجام گیرد، یک مرحله جلوتر در پالایش موضوع‌های این منابع در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) موفقیت حاصل می‌شود. این امر نیازمند سیاست‌گذاری بالادستی است که خارج از روند انجام شده پژوهش حاضر است.

منابع

اصطلاح‌نامه‌های علمی و فنی. ۱۳۹۹. قابل دسترسی در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://esn.irandoc.ac.ir/fa/about>

ایران‌شاهی، محمد. ۱۳۸۲. بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان و توصیف‌گرهای نمایه‌سازان در پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران، تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

ایران‌شاهی، محمد؛ داور پناه، محمد رضا. ۱۳۸۳. بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان و توصیف‌گرهای نمایه‌سازان در پایگاه اطلاعاتی «چکیده پایان‌نامه‌های ایران». *کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ۷(۳)، ۱۲۹-۱۰۷.

پارسی اصفهانی، امیر؛ پارسی اصفهانی، حمید؛ مشهدی، بابک؛ پارسی اصفهانی، وحید(بهار ۱۳۷۹). امکان‌سنجی ثبت اطلاعات فارسی و لاتین در یک پایگاه اطلاعاتی نمونه از طریق وب. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

پارسی اصفهانی، امیر و دیگران. ۱۳۸۰. ساماندهی کلیدواژه‌های پایگاه‌های اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (جست‌وجوی هوشمند)، تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

پایگاه مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی. ۱۳۹۹. [وبگاه]. در باره پایگاه. قابل دسترسی در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://www.sid.ir/fa/journal/about.aspx>

پرتال جامع علوم انسانی. ۱۳۹۹. [وبگاه]. معرفی پایگاه. قابل دسترسی در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <http://ensani.ir/fa>

جلالی منش، عمار؛ علیدوستی، سیروس؛ خسروجردی، محمود. ۱۳۹۲. نمایه ساز ماشینی منابع فارسی: مدلی یک پارچه برای پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات. ۲۹ (۲)، ۴۵۱-۴۲۵.

حری، عباس. ۱۳۷۲. مروری بر اطلاعات و اطلاع رسانی. تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه های کشور، نشر کتابخانه.

حیاتی، زهیر. ۱۳۸۶. نگارش مقاله، گزارش و سایر انتشارات علمی: از انتخاب موضوع تا چاپ سپاری، تهران: چاپار

در باره گنج. ۱۳۹۸. وبگاه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. قابل دسترسی در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/about>

رجبیان، حمیده. ۱۳۹۱. بررسی میزان همخوانی عبارت های جست و جوی کاربران با اصطلاحات پیشنهادی مقالات پایگاه های اطلاعاتی لاتین و تحلیل ساختار واژگانی این اصطلاحات بر اساس روابط اصطلاحنامه ای. [پایان نامه کارشناسی ارشد، علم اطلاعات و دانش شناسی]، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران. ۱۳۹۹. [وبگاه]. قانون اساسنامه سازمان. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <http://www.nlai.ir/asasnameh>

سلطانی، پوری. ۱۳۶۵. اصطلاح نامه کتابداری؛ تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. سلگی، غلامرضا. ۱۳۸۰. بررسی تاثیر شیوه های نمایه سازی بر قابلیت بازیابی منابع مشخص و موجود در سه نرم افزار کتابخانه ای فارسی. کتابداری و اطلاع رسانی. ۴ (۴)، ۶۹-۹۰.

سیولیکا. ۱۳۹۹. [وبگاه]. تاریخچه سیولیکا. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://civilica.com/>

شرکت خدمات کامپیوتری پیک داده گستر. ۱۳۸۱. استاندارد سازی پایگاه های اطلاعات مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران فاز دوم. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در ... □ ۱۳۳

شفیعی علویجه، سیماء، رحیمی، علیرضا، شفیی علویجه، پریسا. ۱۳۹۱. مقایسه عناصر ابر داده‌ای و زبان نشانه‌گذاری فرامتن در پیشینه‌های بازیابی شده از پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی پزشکی ایران و جهان. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۳(۲)، ۱۶۰-۱۷۶.

شهبازی، مهری، شاهینی، شبنم. ۱۳۹۴. بررسی میزان کارایی پایگاه‌های اطلاعاتی مگ ایران، نورمگز و اس.آی.دی. در بازیابی و ربط مباحث علم اطلاعات و دانش‌شناسی با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مقایسه آنها از نظر میزان استفاده از کلیدواژه‌های مهارشده. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات. ۳۱(۲)، ۴۵۴-۴۳۱.

علم‌نت (جویشگر علمی فارسی). ۱۳۹۹. [وبگاه]. معرفی پایگاه. قابل دسترس در:

<https://elmnet.ir/>

فتاحی سمیه، ارشادی محمدجواد. ۱۳۹۸. ارزیابی رضایت کاربران موتور کاوش پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها در پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج): بر پایه مدل «ای کوال». پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات؛ ۳۵(۲)، ۴۲۴-۳۹۹.

فتاحی، سمیه؛ نعیمی صدیق، علی. ۱۳۹۵. تحلیل رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران در موتور جست‌وجوی سامانه ملی اطلاعات پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های دانش‌آموختگان داخل کشور (گنج). نشریه علمی مدیریت اطلاعات، ۲(۲)، ۵۸-۳۱.

فرهنگ کاربران کامپیوتر. ۱۳۷۲. ترجمه ادیک باغداساریان؛ تهران: کانون نشر علوم. کریمی، المیرا؛ بابایی، محمود؛ حسینی بهشتی، ملوک السادات. ۱۳۹۷. تحلیل رفتار اصلاح پرس و جوی کاربر براساس ویژگی‌های معنایی: تحلیل لاگ کاربران پایگاه اطلاعات گنج (ایرانداک). تعامل انسان و اطلاعات؛ ۵(۳)، ۱-۱۴.

کنسرسیوم محتوای علمی. ۱۳۹۰. [وبگاه]. معرفی کنسرسیوم. قابل دسترس در:

<https://www.icnc.ir/> [بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹]

گزارشی از ایران مارک الگویی ملی برای پیشینه‌های کتابشناختی. ۱۳۷۴.. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری. ۱۳۹۹. [وبگاه]. در باره مرکز. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://ricest.ac.ir/databases-farsi-article/>

معترف، مهوش؛ آقابخشی، علی. ۱۳۸۱-۱۳۸۵. مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. در: دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. سرویراستار عباس حری؛ ویراستار همکار نرگس نشاط؛ دستیاران علمی محمدحسن رجبی، نرگس نشاط. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. مگیران. ۱۳۹۹. [وبگاه]. معرفی مگیران. قابل دسترس در:

<https://www.magiran.com/help#About>

نام و نشان. ۱۳۹۷. وبگاه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://irandoc.ac.ir/about/logo>

نورمگز؛ پایگاه تخصصی نور. ۱۳۹۹. [وبگاه]. در باره پایگاه نورمگز. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://www.noormags.ir/view/fa/about>

نوروزی چاکلی، عبدالرضا. ۱۳۹۰. آشنایی با علم سنجی (مبانی، مفاهیم، روابط و ریشه‌ها)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ دانشگاه شاهد، مرکز چاپ و انتشارات

نیک‌زمان، امیر؛ فتاحی، رحمت‌الله. ۱۳۹۱. تحلیل بسط عبارت‌های جست‌وجوی موضوعی دانشجویان، الگوهای بسط و همخوانی آنها با سرعنوانهای موضوعی فارسی در فهرست رایانه‌ای. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲(۱)، ۱۷۹-۱۹۸.

یک نگاه. ۱۳۹۸. وبگاه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران. قابل دسترس در:

[بازیابی ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۹] <https://irandoc.ac.ir/about/overview>

Bailly-Baillière, E., Bengio, S., Bimbot, F., Hamouz, M., Kittler, J., Mariéthoz, J., ... & Thiran, J. P. (2003, June). The BANCA database and evaluation protocol. In *International conference on Audio-and video-based biometric person authentication* (pp. 625-638). Springer, Berlin, Heidelberg.

The best master degree(2020). What is the Difference Between a Thesis and a Dissertation? Available: <https://www.bestmastersdegrees.com/>

Brozell, S. R., Mukherjee, S., Balus, T. E., Roe, D. R., Case, D. A., & Rizzo, R. C. (2012). Evaluation of DOCK 6 as a pose generation and database enrichment tool. *Journal of computer-aided molecular design*, 26(6), 749-773.

- Choi, J., Yi, S., & Lee, K. C. .2011. Analysis of keyword networks in MIS research and implications for predicting knowledge evolution. *Information & Management*, 48(8), 371-381.
- Chaudhary, Himresh... [et al.].2017. BIO-MEDICAL MINING AND SUMMARIZATION USING KEA-MEANS AND LEXICAL ANALYSIS, *International Journal For Technological Research In Engineering*, 4(9): 1753 –1758 .
- Dictionary, M. W. (2016). Merriam webster dictionary and thesaurus. *Retrieved from: www.merriam-webster.com*.
- Dutta, B., & Dutta, C. (2013). Concept of ‘subject’ in the context of library and information science from a new angle. *Annals of library and information studies*, 60(2), 78-87.
- Duvvuru, A., Radhakrishnan, S., More, D., Kamarthi, S., & Sultornsanee, S. .2013. Analyzing structural & temporal characteristics of keyword system in academic research articles. *Procedia Computer Science*, 20, 439-445.
- Elias, F., & Nguyen, F. .2020. *U.S. Patent No. 10,650,021*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Ewing, T. J., & Kuntz, I. D. (1997). Critical evaluation of search algorithms for automated molecular docking and database screening. *Journal of computational chemistry*, 18(9), 1175-1189.
- Hjørland, Birger .2001. Towards a theory of aboutness, subject, topicality, theme, domain, field, content and relevance. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(9): 774-778.
- Hueter, G. J., & Farber, B. S. .2016. *U.S. Patent No. 9,317,584*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Hui-li, W. A. N. G. (2008). A Survey and Analysis on the Special Subject Database Construction of University Libraries in Henan Province [J]. *Journal of Xinyang Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition)*, 3.
- Kälviäinen, R. V. J. P. H., & Uusitalo, H. (2007). DIARETDB1 diabetic retinopathy database and evaluation protocol. In *Medical image understanding and analysis* (Vol. 2007, p. 61). Citeseer.
- Nasar, Z., Jaffry, S. W., & Malik, M. K. .2019. Textual keyword extraction and summarization: State-of-the-art. *Information Processing & Management*, 56(6), 102088.
- Phillips, M. E., Tarver, H., & Zavalina, O. L. .2020. Using metadata record graphs to understand controlled vocabulary and keyword usage for subject representation in the UNT theses and dissertations collection. *Cadernos BAD*, (1), 61-76.
- Proquest(2020)[website]. About Proquest. Available: <https://www.proquest.com>
- Raamkumar, A. S., Foo, S., & Pang, N. .2017. Using author-specified keywords in building an initial reading list of research papers in scientific paper retrieval and recommender systems. *Information Processing & Management*, 53(3), 577-594.

- Roostaei, M., Sadreddini, M. H., & Fakhrahmad, S. M. .2020. An effective approach to candidate retrieval for cross-language plagiarism detection: A fusion of conceptual and keyword-based schemes. *Information Processing & Management*, 57(2), 102150.
- Smith, G. S., & Pant, S. (1995). *U.S. Patent No. 5,404,510*. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Suominen, Arho & Toivanen, Hannes.2016. Map of science with topic modeling: Comparison of unsupervised learning and human-assigned subject classification, *Journal of the Association for Information Science and Technology (JASIST)*, 67(10): 2464-2476.
- Setty Umapathy, K..1978. Iranian Documentation Center. *Annals of Library Science and Documentation*. 25(1-4), 72-74.
- Uddin, S., & Khan, A. .2016. The impact of author-selected keywords on citation counts. *Journal of Informetrics*, 10(4), 1166-1177.
- Vaishnavi, M R. 2020. What is a Database? Definition, Types and Components, available:
<https://www.edureka.co/blog/what-is-a-database/>
- Web of Science[website](2021). Available:
<https://clarivate.com/webofsciencegroup/solutions/web-of-science/>
- Yuan, M., & Zou, C. .2018. Text keyword extraction based on meta-learning strategy. In *2018 International Conference on Big Data and Artificial Intelligence (BDAI)* (pp. 78-81). IEEE.
- Zhang, Y., Tuo, M., Yin, Q., Qi, L., Wang, X., & Liu, T. .2020. Keywords extraction with deep neural network model. *Neurocomputing*, 383, 113-121.

بررسی وضعیت کاربرد دو فیلد موضوع و رشته تحصیلی در ... □ ۱۳۷

Abstract

Purpose: The purpose of this study is to understand the history and formation process of using the subject field in the Iranian scientific database (Ganj). In this study, the related aspects, reasons, programs and reports presented in this regard are analyzed and evaluated. Moreover the main reasons and justifications for using the subject field as well as the field of discipline according to its application and performance in the field of organizing dissertation and thesis information in Iranian scientific information (treasure) have been studied.

Methods: The method of study is review of literature as well as historical study. Also in the application of desired fields, comparative study has been used. The statistical population of this study includes 16 Persian databases and 25 foreign databases that are of the highest importance among users and scientific institutions. In addition to these fields, the use of the subject field has been used in 75% of Iranian databases and 31.25% of them have used the field of discipline. Also, among foreign databases, 96% of them used the subject field and 12% of them used the field of study. Databases in most cases have used the keyword field next to the subject field or in some cases as a substitute for the subject for thematic support.

Results: Findings show that data search in databases is based on different types of fields such as title, author, language, document type, ISBN, Shapa, DOI, journal name, journal type, article type, and some other fields. Each database has used several fields according to the type of information available, as well as the needs of users and specialized activities. In addition to these fields, the use of the subject field has been used in 75% of Iranian databases and 31.25% of them have used the field of discipline. Also, among foreign databases, 96% of them used the subject field and 12% of them used the field of discipline. Databases in most cases have used the keyword field next to the subject field or in some cases as a substitute for the subject for thematic support.

Conclusion: The results show that the needs of users, organizational goals and the type of information services confirm the need for the subject field. The use of the field of study has also been evaluated as a top priority. Using standard tools plays an important role in Credit the subject.

Key words: Iran Scientific Database (Ganj), Theses, Dissertations, Field of discipline, Field of Subject

**Iranian Research Institute for Information Science and Technology
(IranDoc)**

Research projects:

**Investigating the application of “subject” and
“discipline” fields in theses and dissertations in the
Iran Scientific Information Database(Ganj)**

By

Fariboz Doroudi

Zahra Dehsaraei

winter

2021